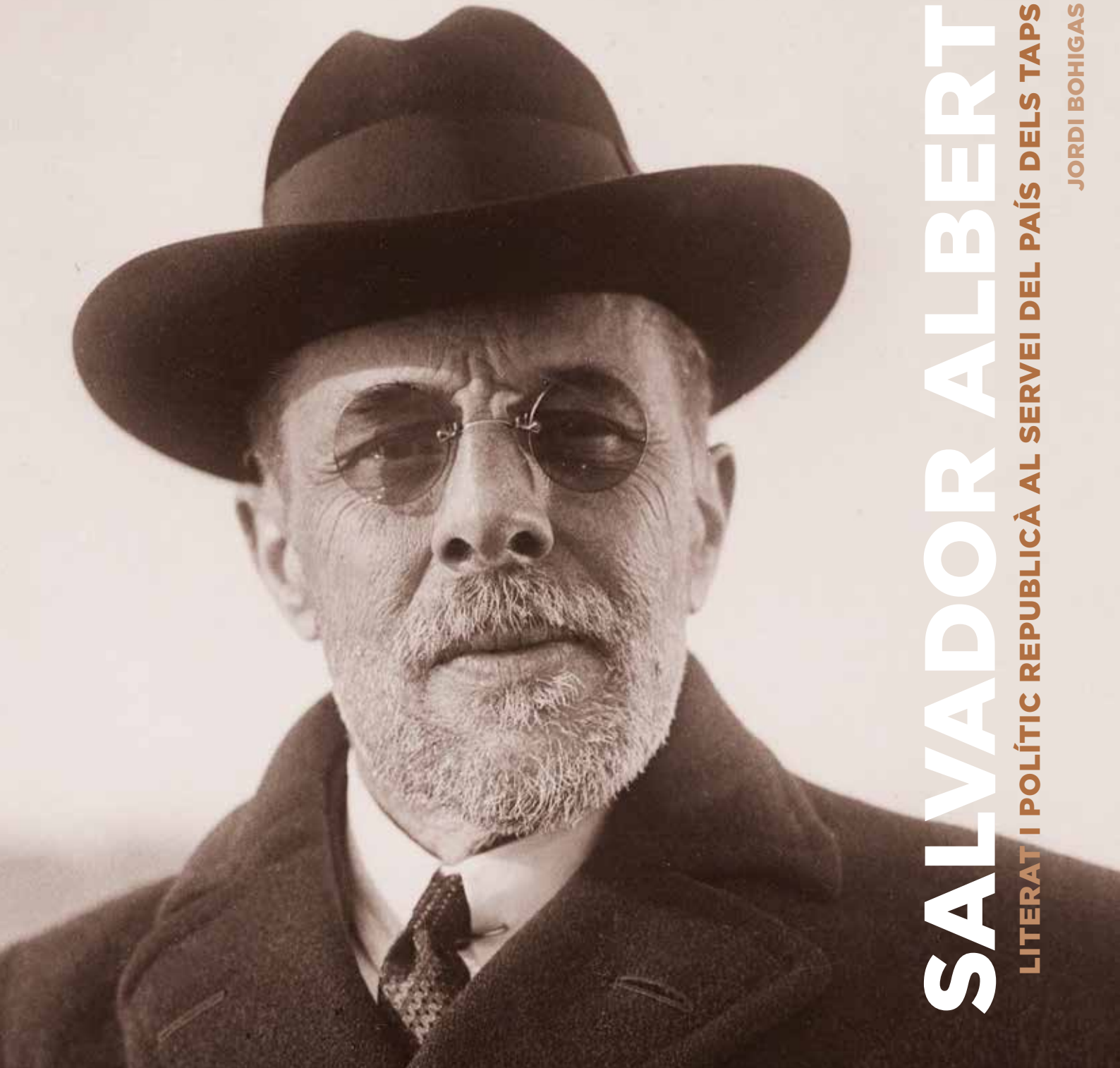

SALVADOR ALBERT

LITERAT I POLÍTIC REPUBLICÀ AL SERVEI DEL PAÍS DELS TAPS

JORDI BOHIGAS

1931

Salvador Albert,
ambaixador de la República espanyola a Brussel·les.
JOSEP GASPAR I SERRA / AGA

SALVADOR ALBERT

LITERAT I POLÍTIC REPUBLICÀ AL SERVEI DEL PAÍS DELS TAPS

SALVADOR ALBERT

LITERAT I POLÍTIC REPUBLICÀ AL SERVEI DEL PAÍS DELS TAPS

JORDI BOHIGAS

BARCELONA, MAIG DE 2016

2A EDICIÓ (ELECTRÒNICA) JUNY DE 2016

Als meus pares

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
historia@irla.cat

EDITOR
JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL
ARNAU ALBERT
JOAN ALMACELLAS

AGRAÏMENTS EN LA RECERCA GRÀFICA
CARME ADROHER (ARXIU MUNICIPAL DE PALAMÓS)
MARC AULADELL (ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS)
MONTSERRAT COMAS (BIBLIOTECA MUSEU VÍCTOR BALAGUER)
JORDI GAITX (ARXIU MUNICIPAL DE SANTA CRISTINA D'ARO)
LOURDES PRADES (BIBLIOTECA DEL PAVELLÓ DE LA REPÚBLICA)
CONXA SAURÍ (ARXIU MUNICIPAL DE PALAFRUGELL)
TERESA SOLÉ (ARXIU COMARCAL DEL BAIX EMPORDÀ)
NÚRIA TENO (MUSEU DE LA PESCA DE PALAMÓS)
JORDI TURRÓ (MUSEU DEL SURO DE PALAFRUGELL)

FONTS D'IL·LUSTRACIÓ
ACBE Arxiu Comarcal del Baix Empordà, La Bisbal d'Empordà
AGA Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares
AMGi-CRDI Arxiu Municipal de Girona - Centre de Recerca i Difusió de la Imatge
AMPf Arxiu Municipal de Palafrugell
AMPm Arxiu Municipal de Palamós
AMSCA Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro
AMSFG Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols
ANC Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès
ATMTB Archivo del Tribunal Militar Tercero de Barcelona
BC Biblioteca de Catalunya, Barcelona
BMVB Biblioteca Museu Víctor Balaguer, Vilanova i la Geltrú
BPGCR Biblioteca Pública de Girona Carles Rahola
CDMH Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
FJI Fundació Josep Irla, Barcelona
JL Josep Lloberas, La Bisbal d'Empordà
MSP Museu del Suro de Palafrugell
UB-CRAI-BPR Universitat de Barcelona - Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació - Biblioteca del Pavelló de la República

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA **DISSENY ORIGINAL**
SOFIA LOZANO JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ **ISBN** **DIPÒSIT LEGAL**
GRAMAGRAF SCCL 978-84-608-7506-2 B 10786-2016

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Bohigas i Maynegre, Jordi 1978-

L'obra editada en aquest llibre va ser la guanyadora de la **Beca d'Estudi President Irla 2015** convocada per la Fundació Josep Irla amb el suport de la Diputació de Girona.

Diputació de Girona

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

*Salvador Albert, literat i polític republicà
al servei del país dels taps*

Bibliografia
ISBN 9788460875062

I. Fundació Josep Irla II. Títol
1. Albert, Salvador, 1868-1944 2. Polítics - Catalunya - Biografia 3. Escriptors catalans - S. XIX - Biografia 4. Escriptors catalans - S. XX - Biografia 5. Republicanisme - Catalunya - Història - S. XX
929Albert, Salvador
329.23(460.23)"19"

Sumari

Presentació	9
Àngel Duarte	
 SALVADOR ALBERT. LITERAT I POLÍTIC REPUBLICÀ AL SERVEI DEL PAÍS DELS TAPS Jordi Bohigas	
Introducció	11
1 El país dels taps	15
2 Primeres passes	21
2.1. De Palamós a Madrid	21
2.2. L'Empordà federal.....	25
3 Entre la literatura i l'economia	31
3.1. Gesòria	31
3.2. Mobilització al país dels taps.....	36
3.3. Mestre i escriptor	43
4 Diputat per la Bisbal d'Empordà	53
4.1. El candidat «econòmic»	53
4.2. Indústria, Autonomia, República.....	75
4.3. L'home indiscutible	93
5 República	101
5.1. Vers la unitat de les esquerres	101
5.2. L'adveniment de la República	105
5.3. A la cort del rei dels belgues.....	109
5.4. El llarg hivern.....	119
6 Presó, silenci i oblit	129
7 Epíleg	139
Bibliografia	143
Índex onomàstic	147

1908

El literat

Salvador Albert

als 40 anys.

AMGi-CRDI

Presentació

ÀNGEL DUARTE

CATEDRÀTIC D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA DE LA UdG

Fa uns quants anys que conec Jordi Bohigas, l'historiador que tan brillantment resol en aquesta breu biografia que tenen entre mans una aproximació a la trajectòria vital del republicà, federal i nacionalista que fou Salvador Albert.

Encara que sembli mentida, a Salvador Albert el coneixia de molt abans. La primera referència de la seva persona la vaig trobar en les notes biogràfiques i bibliogràfiques amb què Joan Coromines obria l'edició, a Selecta, de les *Obres Completes* del seu pare, Pere Coromines. Estava jo iniciant el que seria el meu primer treball de recerca i m'endinsava en tots els materials que em poguessin donar informació de l'obra i els treballs polítics de l'autor de *La vida austera*. Em sobtà, probablement per contrast, la gentilesa amb què l'il·lustre filòleg tractava la persona d'Albert i m'hi vaig entretenir tot i que, en aquell moment, el meu centre d'interès era anterior: els anys del procés de Montjuïc.

En realitat la correspondència més intensa entre Coromines i Albert data-va d'uns anys més tard. Nascuts tots dos en els temps del Sexenni Democràtic, fills d'una època en la qual el sentit de les paraules estat, nació, ciutadania, laïcisme, llei, progrés, dret, federació... remetia a un codi d'arrels liberals, van veure com en la dècada de 1910, amb la Gran Guerra i la Revolució bolxevic, entrava en crisi l'Estat i, curiosament, els projectes del passat que volien reformar-lo. Entrava en crisi un model de ciutadania que no havia arribat a quallar del tot i, per entrar en crisi, ho feien també els models exteriors, europeus, de vida culta i d'ordre social progressiu. En aquest context l'intercanvi epistolar entre els nostres dos republicans federals, liberals i catalanistes, esquerrans i homes d'ordre, es desplegaren visions i, sobretot, tingueren lloc reconforts mutus que els ajudaren a mantenir-se sòlidament en el camp dels ideals de tota la vida davant els embats i els trasbalsos dels moments que precediren l'adveniment de la República.

Qui m'havia de dir que anys més tard em trobaria reconfortat per l'escriptura de Bohigas i la recuperació de la figura fonamental, en la història de les comarques dels taps i d'arreu del país, de Salvador Albert. I, en conseqüència, animant als lectors a endinsar-se en aquesta història de vida genuïnament empordanesa i decididament republicana.

1915

El diputat republicà
Salvador Albert
als 47 anys.

Introducció

Salvador Albert, empordanès, fill de taper, nascut el 1868 a Palamós i mort el 1944 a Cerdanyola del Vallès, vuit vegades elegit diputat a Corts per la Bisbal d'Empordà i Girona entre 1910 i 1931, va començar a copsar la nostra atenció ja fa una colla d'anys. Tanmateix, no havíem tingut l'oportunitat d'indagar a fons en la seva biografia fins que, fa uns mesos, emprenguérem aquesta tasca, sorprès de veure que una personalitat de primera fila del republicanisme gironí no comptava encara amb cap monografia dedicada. Fins ara, doncs, qui volia conèixer més sobre Salvador Albert havia de raure en els relats més o menys imaginaris que havien transmès els escriptors a partir de la transmissió oral.

En efecte, un conjunt de personatges de la seva època deixaren testimoni de les vivències i el record de Salvador Albert en la seva persona i el seu temps. L'enumeració dels mateixos, a risc de deixar-nos-en algun, havia de comprendre Josep Pla, Octavi Saltor, Agustí Calvet «Gaziel», Carles Rahola, Joan Maragall, Agustí Cabruja i Josep Irla. D'altres, més darrerament, havien emprès algun estudi parcial, sovint en forma d'articles, de la seva vida i obra: Josep Brugada, Àngel Jiménez i Gerard Bussot són els més destacats.

Així, en el moment d'emprendre aquesta investigació no comptàvem amb una biografia mínimament documentada i rigorosa, que defugís els llocs comuns que sobre la seva vida s'havien explicat: els orígens familiars, els estudis juvenils a Madrid, la victòria de 1910 sobre Francesc Cambó, l'empresonament i una suposada condemna a mort pel franquisme, entre altres aspectes més o menys coneguts. Podem trobar explicació a aquesta mancança. La memòria republicana ha copsat l'atenció, sobretot, en els anys «republicans» i del primer franquisme, els de millor glòria, els de la guerra i la repressió subsegüent.

Massa coses a desenterrar de l'oblit, quan no de la prostració, com per desviar l'atenció vers altres èpoques, ja més llunyanes —i no menys heroiques— de la Restauració. Va ser durant aquest període, el de la Restauració monàrquica de 1875 a 1931, que es forjaren les biografies dels principals personatges que en els anys de 1931 a 1936 serien els capdavaners del país. Efectivament, la vida de Salvador Albert transcorre durant tot aquest període, des del Sexenni Democràtic fins al franquisme. Massa petit per haver tingut un paper rellevant durant els anys de la Primera República; massa gran, i envellit ja, per tenir-los en

1931

El diplomàtic
Salvador Albert,
als 63 anys,
ambaixador de la
República espanyola
a Brussel·les.

AGA

la Segona. La figura d'Albert, però, es forja durant els anys de combat enfront la Monarquia i s'engrandeix si mirem els anys anteriors, preparatoris, de l'adveniment de la República. Potser per això, perquè va ser destinat a l'exterior del país al principi del nou règim — va ser ambaixador a Brussel·les— i, posteriorment, es retirà de l'escena política, que el seu nom es desfigurà i en quedà, sobretot, l'aspecte literari.

Salvador Albert va ser, sobretot, un home de la Restauració. Format en els cercles erudits de l'Espanya dels anys 1880, forjat en les reivindicacions econòmiques d'una indústria clau de les comarques gironines, i més tard, en l'oratória parlamentària dels grans notables de l'època —compartí escons amb Francesc Cambó, Antoni Maura, Niceto Alcalá-Zamora, Alejandro Lerroux, però també Francesc Macià, Francesc Layret i Lluís Companys— és difícil trobar en l'Espanya del moment polítics catalans que puguin reivindicar un full de serveis tan ampli i llarg de vida parlamentària. Ni tan sols Cambó, a qui ell mateix derrotà en les eleccions de 1910. Unes eleccions que, val a dir, passaria tant als annals republicans com seria una de les fites històriques de les comarques gironines.

Ens trobem, doncs, davant un home que viu a cavall de dos mons: el de les campanyes polítiques del segle XIX, la dels ateneus, casinos i serenates, per un costat, i el del difícil món de l'Europa d'entreguerres, amb el sorgiment de la política de masses, l'obrerisme organitzat i, al final de tot, i com a colofó d'una manera d'entendre la solució dels problemes polítics d'aquest país, la Dictadura que acabaria enterrant la Monarquia.

Reivindicar la figura de Salvador Albert és reivindicar una època, un temps i un país que, malauradament, no han estat encara estudiats com cal en el seu aspecte parlamentari. Ens hem proposat, doncs, fixar i emmarcar, de manera mínimament exacta i definitiva, els fets principals de la vida de Salvador Albert. Som conscients que això obliga a revisar idees preconcebudes tant sobre la seva condemna pel franquisme, com per biogràfiques bàsiques. Aquesta biografia no esgota, ni de bon tros, tots els aspectes que el biografiat, en l'aspecte polític i literari, dóna de si, per la qual cosa requeriria d'una investigació molt més àmplia i exhaustiva. Creiem, això sí, que n'hem afirmat els as-

pectes essencials i podem dir que hem contribuït a extreure la biografia de la penombra dels temps mítics republicans per situar-la, de nou, en la història. El lector jutjarà si això s'ha fet satisfactòriament.

De moment, només puc tenir paraules d'agraïment per a aquelles persones i institucions que han contribuït a que aquesta obra es realitzés en un temps rècord: Pere Trijueque, Àlex Valverde, Quim Alvarado, Salvi Puigbert i l'excel·lent personal dels nostres arxius i, en especial, en Marc Auladell, de l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, per totes les atencions rebudes. Una menció especial ha de ser per a la Fundació Josep Irla, la institució que ha cofinançat, impulsat i editat aquest llibre. La seva feina s'hauria pogut limitar a la publicació de la convocatòria i a la supervisió de l'obra, però no ha estat així. L'equip de la Fundació, amb en Josep Vall al capdavant, han estat i són un puntal d'aquesta publicació i això ajuda a explicar els excel·lents fruits que la seva tasca de recollida i conservació de la memòria republicana està assolint. Els errors i omissions són, òbviament, responsabilitat únicament nostra.

Palamós, circa 1890

Una vista de la platja i el port, a finals del segle XIX,
el paisatge de la infància, joventut i primera etapa adulta de Salvador Albert.

J.B. CAMÓS / AMPm - COL·LECCIÓ D'IMATGES DE L'AJUNTAMENT

El país dels taps

1

*«Quina gent, la gent de casa!
i Quina terra, l'Ampurdà!
La franquesa y l'alegría
no s'hi acaben aquí mai.»*

Francesc d'A. Marull (1886)¹

Salvador Albert i Pey nasqué el 2 de desembre de 1868 a la vila marítima de Palamós, fill de pare empordanès i de mare lleidatana. El batejaren el dia 8 a l'Església de Santa Maria i li posaren el nom de Salvador Antoni Pau. El pare, Joan Albert i Gubert, nascut a la Bisbal d'Empordà el 1843, tenia vint-i-cinc anys i feia de taper. La mare, Dolors Pey i Llovet, nascuda el 1848 a Sant Llorenç de Morunys, al Solsonès, tenia vint anys. Els progenitors s'havien casat feia pocs mesos, el febrer, a Palamós mateix.

Tres mesos abans del seu naixement, el setembre de 1868, s'havia produït la Gloriosa, la Revolució militar que conduí al destronament de la reina Isabel II i l'inici el període denominat Sexenni Democràtic (1868-1874). Un període que havia inclòs la curta experiència de la Primera República (1873-1874).

Palamós i una àmplia zona del Baix Empordà consolidaven en aquells temps una època d'eufòria econòmica vinculada a la florexent manufactura del suro, fet que comportava l'emigració de molts joves a treballar a les fàbriques i obradors on es transformava el suro en taps, sobretot. L'industrial Martí Roger, en evocar aquests temps, anys més tard, davant Carles Rahola, escrivia:

«En el primer terç del segle passat hi havia a Palamós alguna que altra fàbrica de taps, però no's va desenrotllar fins el darrer terç: l'any 1860 el meu pare

1 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 208.

Francesc d'Assís Marull i Savalls (Palamós, 1858 - Barcelona, 1933). Escriptor i impressor d'ofici, col·laborà a *La Campana de Gràcia*, *L'Esquella de la Torratxa...* amb el pseudònim de Valentí Julivert. És autor de llibres de poesies castellanques i catalanes com *Engrunes* (1887), *Ayres del Ampurdà* (1891), *Bosquejos* (1887), *Fullas y flors* (1894), i d'obres de teatre còmiques com *Al vol!* (1877), i *Dos i un sastre* (1878).

Baix Empordà, 1925

Treballadors llescant el suro a mà, en el procés de fabricació de taps, com possiblement feia el pare de Salvador Albert, Joan.

La llesca havia de tenir la mida apropiada per extreure'n, posteriorment, els carracs o taps.

RICARD MUR DARGALLO / AMSFG - COL·LECCIÓ RICARD MUR

(q.a.C.s.) va començar a portar suro d'Extremadura per a la venda: ja n'hi havia vingut alguna que altra partida directament per al fabricant, i des de llavors va anar augmentant la fabricació...»²

Tal com féu Joan Albert, molts d'altres, també dins la seva família, havien fet el mateix abans. Miquel Gubert i Vilagran, fundador d'una fàbrica de Palamós, era germà de Francesca Gubert, l'àvia paterna de Salvador Albert. Tots ells havien nascut a la Bisbal d'Empordà. Miquel Gubert, corder de la Bisbal, i Serafina Vilagran, els besavis de Salvador Albert s'havien traslladat a Palamós amb la majoria dels seus fills (Carme, Francesc, Jaume, Josep, Maria, Marian, Miquel i Salvador), excepte Francesca, l'àvia de Salvador Albert. Francesca es casà, a la Bisbal, amb un altre «corder», de nom Jaume Albert i Bofill. El pare i l'avi de Jaume Albert eren teixidors de lli, procedents de Cruïlles i establerts a la Bisbal. Caldrà estirar fins al besavi, Ignasi Albert i Antigó, per trobar-hi un «pagès», també de Cruïlles.³

Tornant, però, a la branca palamosina, els descendents de Miquel Gubert s'instal·laren a Palamós i esdevingueren comerciants, negociants i industrials, així com també polítics. El més il·lustre va ser Miquel Gubert i Llenas, cosí del pare de Salvador Albert i impulsor del comerç del suro amb Anglaterra, França i Portugal. Nascut el 1851 i, per tant, vuit anys més jove que Joan Albert, contribuï a engrandir la fàbrica del pare i propulsà la firma Gubert & Sons, amb sucursals a Londres i Reims i fàbriques a Vilanova de Gaia i Faro, a Portugal, fins arribar a assolir una plantilla d'uns 400 obrers.⁴ Aquesta família pot haver tingut una part de responsabilitat molt important en el trasllat de la família Albert a la vila marítima, si hem de creure que els

llaços familiars eren clau per col·locar-se professionalment. No fóra estrany trobar, entre aquesta extensa plantilla, els pares del futur polític, que havien emprès una emigració més tardana.

Seria, doncs, en aquest ambient políticament convuls del Sexenni i, alhora, de dinamisme econòmic, que vingué al món Salvador Albert. Abans que el turisme inundés d'or, dècades més tard, la zona costanera gironina, la indústria del suro donà prosperitat i riquesa a la comarca. De fet, va ser el viatjant francès M. H. Lyonnet qui, el 1891, un parell de dècades més tard, batejà la comarca amb el nom de «*el país dels taps*».⁵

Lyonnet estava realitzant una gira «geogràfico-comercial» per la zona quan descobrí una «*Espanya desconeguda*», diferent de la clàssica de Castella o Andalusia. Observà que vint-i-vuit poblacions gironines es dedicaven exclusivament a la fabricació de taps de suro i, a cada casa, hi veia homes, dones i nens dedicats a aquesta activitat. I és que durant dècades la manipulació de l'escorça surera fins a crear-ne el tap i altres derivats es produï, no tant en grans fàbriques, sinó en una base àmplia de petits obradors, amb pocs obrers i articulats a l'entorn de famílies.

Aquell any de 1891, Lyonnet encara va haver de fer en mula el trajecte de Girona a Sant Feliu de Guíxols. Després encara tardà unes tres hores més de viatge per fer el desplaçament, en tartana, dels escassos setze quilòmetres que separaven Sant Feliu de Guíxols de Palamós. D'aquí anà fins a Palafrugell, l'altre gran centre de producció de taps, especialment els trefins o de «xampanya». Aquest trajecte ja el va poder fer en tramvia, ja que des de 1887 Palamós estava connectat amb tren petit amb Flaçà, vila que comptava amb una estació del ferrocarril de Girona a França. Fins l'any següent, el 1892, no s'inaugurà el tren petit que connectava Girona amb Sant Feliu de Guíxols, l'altra gran capital d'aquest «país», tot passant per les viles, també surotaperes, de Llagostera i Cassà de la Selva.

Palamós es trobava en el centre geogràfic d'aquesta comarca. Poblacions que fins poques dècades abans eren bàsicament marineres o pageses, com el mateix

2 AMGi-Fons Carles Rahola. Correspondència rebuda, 001188. 24 de maig de 1913.

3 Agraïm a l'historiador local Pere Trijueque i Fonalleras haver-nos facilitat aquests detalls.

4 TRIJUEQUE I FONALLERAS, Pere. *La gent de la vila de Palamós: 1562-1950*, p. 193.

AMPf. «Las grandes figuras de la Industria Corchera», *Industria Corchera*, 1 de maig de 1936, p. 1.231.

5 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 147

PROVINCIA DE GERONA.

PARTIDO JUDICIAL DE LA BISBAL.

Villa de Palamós.

Calle Mayor casa n.º 49 piso

LIBRO DE INSCRIPCION que como cabeza de familia presenta D. Juan Albert de todas las personas de que consta actualmente, con las distinciones siguientes:

Número de la persona.	Nombres y apellidos, paterno y materno.	Edad.	Estado.	Profesion, oficio, ocupacion ó posicion social.	Observaciones.
	Juan Albert Albert	33	casado	tipomero	
	Dolores Pey Llovet	28	id.		
	Marcela Albert Pey	8			
	Estrella Albert Pey	5			
	Palamós 16 de set. 1876 Por Juan Albert <i>(F. Baura)</i>				

16 de desembre de 1876

Padró municipal de Palamós, que registra els quatre membres de la família Albert-Pey.

AMP

Palamós o Sant Feliu de Guíxols, s'engrandiren i absorbiren homes i dones dels pobles del voltant que no disposaven de la matèria primera o de la mateixa xarxa de comercialització. Si Palamós tenia ja, el 1887, 2.472 habitants, el 1900 arribava a les 3.897 ànimes, que s'havien de sumar als 1.242 de la veïna Vilarromà—Sant Joan de Palamós—, que unes dècades més tard s'agregaria al municipi.

La vida quotidiana de la gent reflectia aquest estat de bonança, o almenys això ens han traslladat els cronistes locals que en cantaren les excel·lències, com Agustí Calvet «Gaziel» o Josep Pla.⁶ Aquesta hipotètica edat d'or beneficiava propietaris de boscos, de fàbriques i l'artesanat surer. Dins d'aquest artesanat hi havia tota una diversitat de figures, des del carrador fins al repassador, o taper, passant per l'escairador i el tornejadador, aquests últims sovint aprenents. Es treballava a preu fet els dies de la setmana que donaven per viure, que no acostumaven a passar de quatre, els justos per fer-se un salari que podia arribar als vint rals diaris. Les hores de feina passaven entre els cants dels treballadors, o bé es pagava a un d'ells per tal que llegís el diari o algun llibre.

Aquesta «*civilització*», com diria Josep Pla, generà un personatge «bon vivant», que li agradava viure la vida amb intensitat, però també es caracteritzà per la creació d'una xarxa de cooperatives, casinos, ateneus, escoles laiques o religioses, que intentaven captar la mainada d'una burgesia i un artesanat desitjosos d'acabar amb l'analfabetisme. Un d'aquests col·legis era, durant la dècada de 1880, el dirigit per Zoilo Naciente, el selecte Colegio de Palamós on estudiaria el mateix Salvador Albert.

6 Ramir Medir qualificà aquells anys finals del segle XIX —no sabem si un xic pomposament— d'una «autèntica festa» per a la comarca. Veure MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 207.

Palamós, circa 1910

Carrer Major.

Cantonada amb el carrer

Molins, la confluència

on la família Albert-Pey

vivia i tenia una carnisseria.

EDICIÓ MARULL / AMPm -

COL·LECCIÓ D'IMATGES

DE L'AJUNTAMENT

Primeres passes

2

*«Preñada la cabeza de ilusiones,
quise volar, subir;
Desprendióseme una ala en la subida,
y al abismo caí.
Ayer sufría con placer mis penas,
era casi feliz.
Hoy ni sufro ni gozo ni me pregunto:
-¡Ay! ¿qué será de mí?»*

«De mi jardín»

Salvador Albert (1903)

2.1. De Palamós a Madrid

La família de Joan Albert i Dolors Pey s'amplia al llarg dels anys següents. El 1871 neix la seva germana, Maria Estrella. I, encara, uns anys més tard naixeran els seus germans Joan, el 1880, Aurora, el 1886, i Albert, el petit, el 1894. És curiosa la coincidència entre el nom d'una de les seves germanes, Aurora, i la futura esposa de Salvador Albert. Les coincidències ho són també en el segon cognom, Albert. Viuen al carrer Major, número 49, a la cantonada amb el carrer Molins on, anys més tard, muntaran una carnisseria. El pare és «llescador», una part important del procés de producció del tap que consisteix en convertir les pannes triades, un cop bullit i toscat el suro, en llesques. Per tant, també, un «taper».

Però ja el 1900 al padró d'habitants constava que Joan Albert, el pare, havia canviat d'ofici. Llavors es dedicava a fer de carnisser. El 1907, el darrer any que apareix inscrit en un padró de matrícula industrial, figura a com a «*venedor de carns fresques*», als baixos del mateix lloc on viu.⁷ Signe de progressió laboral o bé de la crisi del sector del suro? Tant se val, per aquell temps el seu fill Sal-

⁷ Dades proporcionades per Pere Trijueque i Fonalleras.

vador és ja una persona de renom i les filles han pogut fer casaments amb persones benestants de Palamós.⁸

Salvador Albert seguí estudis, als anys 1880, al Colegio de Palamós. Allí va poder conèixer un jove professor, que de seguida es fixà en ell: Josep Dalmau i Carles. Nascut al si d'una família pagesa de Cruïlles, deu anys més gran que Albert, de jove va treballar de taper fins que, de la mà de Zoilo Naciente, organitzaren el Colegio. Va estudiar a l'Escola Normal de Girona el magisteri elemental a finals dels 1870, després d'haver iniciat a Palamós classes per a obrers que, a proposta dels pares, també s'ampliaren a altres famílies. Només llavors, acabada la carrera a Girona tingué la titulació necessària per examinar els alumnes i continuà els estudis a Madrid fins treure's el títol de mestre normal.⁹ A la tornada, i després de treballar un any, el 1883, a l'escola pública de Ventalló, decidí continuar al Colegio que havia contribuït a fundar. Va ser llavors, el 1884, que coincidí amb un adolescent de quinze anys, Salvador Albert que, segons ell mateix explicaria anys més tard a propòsit d'un llibre seu, destacava:

*«por el aplomo en sus contestaciones, por su aplicación, por sus maneras, por ese algo que atrae y cautiva.»*¹⁰

Començava també a desenvolupar una faceta de líder i educador que ja no abandonaria:

8 Maria Estrella es casarà el 1893 a Palamós amb Josep Prats i Crosa i tindran dos fills, Santiago i Josepa. Aurora ho farà el 1912 amb Josep Cama i Prats qui, malgrat la coincidència de cognom, no ens consta parentiu aparent amb l'anterior. Tindran dues filles.

9 ASSO I COLL, Salvador. *Biografia del mestre Josep Dalmau Carles*. Girona no tingué estudis d'Escola Normal Superior fins el 1914. Fins llavors, l'Escola Normal de Girona era només Elemental, i des de 1873 era al carrer de la Barca. Gabriel Esteve, pvre. en va ser director des de 1849 fins el 1860, data que prengué la direcció Bru Barnoia fins la seva mort, el 1898. CLARA, Josep; CORNELLÀ, Pere; PUIGBERT, Joan. *La Normal de Girona: 150 anys d'història (1844-1994)*, p. 24.

10 DALMAU I CARLES, Josep. «Un libro excelente. De mi jardín. Poesías por S. Albert», *El defensor del magisterio*, 8 de maig de 1903, p. 302.

*«En los días festivos, aquel niño-hombre reunía a sus amigos y les instruía, les moralizaba, inculcando en su alma el amor al estudio y al bien.»*¹¹

Coincidí també que Dalmau havia perdut un fill i Albert substituï, d'alguna manera, aquesta mancança. Dalmau, tal com es dedueix d'aquest escrit, no tan sols li agafà un gran afecte, sinó, tal com era habitual entre els mestres de l'època, l'encamina i orienta en els seus estudis:

*«Siguiendo mis consejos, Albert estudió, a mi lado, el Profesorado de Primera enseñanza.»*¹²

D'alguna manera, Salvador Albert seguí un itinerari semblant del seu mestre, per bé que amb uns anys de diferència. Era fill de taper i els pares aconseguiren proporcionar-li els mitjans per continuar els estudis d'ensenyament mitjà i, tot seguit, continuar a Girona el Magisteri. Gràcies al col·legi de Zoilo Naciente pogué realitzar al seu poble natal part d'aquests estudis. El 1884 va ser quan coincidí com a alumne de Dalmau. Llavors, el jove professor es fixa en Albert. Poc temps després, Dalmau aconseguí plaça de mestre a l'escola pública de Girona i els estudis de Magisteri eren, per l'època, els més assequibles per a les famílies de classe modesta. I va ser en aquesta ciutat que professor i exalumne tornaren a coincidir.¹³

A la capital provincial, doncs, Albert seguí els tres cursos de magisteri de primera ensenyança a l'Escola Normal. Els tres cursos, que realitzà entre 1884 i 1887, els aprovà amb una nota d'excel·lent, la mateixa amb què va cloure els exercicis de revàlida durant l'estiu de 1887.¹⁴ Aconseguida la titulació als dinou anys, enmig d'una sèrie de dificultats que Dalmau només esmenta però no concreta —en les quals, les econòmiques i obligacions familiars no degueren estar exemptes— i també sota el seu consell, Albert optà per continuar

11 Ibidem.

12 Ibidem.

13 Qui sap si també s'instal·là a la casa de Dalmau.

14 *La Nueva Lucha*, 2 de febrer de 1887, p. 2.

estudis a Madrid. Els veritables motius d'aquesta estada, però, resten en la penombra, per les contradictòries dades de què disposem. Sabem que aquell mateix any havia estat quintat per anar a fer el servei militar a l'exèrcit¹⁵ i que les possibilitats familiars no estaven a l'alçada de la contribució necessària per accedir a aquest tipus d'estudis. Per altra banda, el més normal hauria estat continuar els estudis de Magisteri superior. Sembla improbable que iniciés estudis de Dret, tal com expliquen alguns biògrafs.¹⁶ Dalmau, el testimoni que semblaria més fiable, afirma que marxà amb la intenció de seguir la carrera d'enginyer de Ports i Camins a la capital de l'Estat; formació, però, de la qual no n'hem trobat constància documental.¹⁷ Octavi Salto concreta dient que hi cursà només estudis preparatoris. Aquesta darrera opció ens sembla que és la que més concorda amb l'afirmació de Dalmau que allò que féu Albert, deixant clara la vocació pedagògica del nostre biografiat, fou treballar de professor de matemàtiques en una acadèmia preparatòria per l'escola d'enginyers:

«con la inteligencia de un sabio y la vocación de un maestro»¹⁸

En qualsevol cas, allò que sí sembla un fet incontrovertible és que una malaltia fortuïta l'obligà a abandonar els estudis i, de retruc, va espatllar els camins professionals que li havien estat traçats:

15 És sortejat per anar a fer el servei militar, amb el número 512, segons apareix esmentat a *Semanario de Palamós*, 29 de desembre de 1887, p. 6.

16 La consulta, a l'arxiu històric de la Universitat de Barcelona, ha resultat infructuosa.

17 Hem consultat el llibre de matrícula de l'arxiu de l'Escuela Técnica Superior de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos de la Universidad Politécnica de Madrid. DALMAU, Josep. «Un libro excelente. De mi jardín. Poesías por S. Albert», *El defensor del magisterio*, 8 de maig de 1903, p. 302.

18 DALMAU, Josep. «Un libro excelente. De mi jardín. Poesías por S. Albert», *El defensor del magisterio*, 8 de maig de 1903, p. 302.

«a pesar de la robustez de su organismo, una anemia cerebral, meses después [d'arribar a Madrid], ponía en peligro su existencia.»¹⁹

Albert no desaprofita l'estada madrilenya per establir contactes i iniciar-se en el periodisme.²⁰ També coincidiren, els anys de la seva estada, amb l'inici d'un projecte engegat pels homes de la Institución Libre de Enseñanza: les Conferencias Pedagógicas. La coneguda com a ILE va ser una organització amb fins pedagògics nascuda al si de la Universitat Central de Madrid entre professors que n'havien estat separats temporalment, pel ministre de Foment, per haver defensat la llibertat de càtedra. El primer president de la ILE, el 1876, va ser el català Laureà Figuerola, i entre els seus màxims representants, a més del pedagog Francisco Giner de los Ríos, hi havia el pròcer republicà Nicolás Salmerón. Tenien una filosofia pròpia, coneguda com a krausisme, d'arrels espiritualistes però, en canvi, eren anticlericals. Les «Conferencias», iniciades per una llei de 1887, l'any abans de la vinguda d'Albert, tenien com a objectiu *«afavorir la cultura general i professional dels i les mestres»*²¹ i, les activitats es feien a l'estiu. A banda, doncs, que Albert hagués pogut compartir aquesta experiència, el fet és que fóra molt estrany que, essent la ILE una institució que acabaria tenint tan gran influència en la vida cultural, intel·lectual i científica de l'Espanya finisecular, l'estada d'Albert a la capital del Regne no inclogués, també, visites a les persones i experiències vinculades a ella.

Amb el revés, però, de la salut, Albert deixava inacabats els estudis i retornava a la seva terra natal on l'esperaven nous reptes professionals, inicialment en l'ensenyament, però també en l'administració. En efecte, el 1889 el trobem, altra vegada, instal·lat a Palamós, on

19 Ibidem.

20 Segons Josep Brugada, s'inicia en el periodisme en llengua castellana, col·laborant a *El Imparcial* i *La Jornada*, així com també en els barcelonins *La Publicidad* i *El Día*. BRUGADA I GUTIÉRREZ-RAVÉ, Josep. «Salvador Albert, un escriptor del modernisme», *Revista de Girona*, núm. 97 (1981), p. 311-314.

21 DELGADO CRIADO, Bartolomé. *Historia de la Educación en España y América*, p. 692.

EL ECO DE LA REDENCION

ORGANO DE LA LOGIA MASÓNICA REDENCION DEL GRAN ORIENTE ESPAÑOL

Duración: El Presidente de la Logia.

GRATIS

Se publica siempre que convenga.

NÚM. I.

Redacción y Administración: Unión, número 12.

Palamós 22 de Abril de 1891.

SALUDO.

Saludamos fraternalmente a la prensa en general.

NUESTRO OBJETO.

Lo dicen los siguientes artículos.

Los literarios de «*La Contrapúa*» y la «*Lógica Redención*»

PARA que el público tenga antecedentes y juzgue, vamos a darle cuenta de un hecho, que tenemos la seguridad, que no tiene precedente en los fastos de la Historia de las letras patrias.

Hay en esta Villa una Logia Masónica, que se titula *Redención* núm. 74 y viene funcionando regularmente desde el día 22 de septiembre de 1888 con su reglamento formado con arreglo a la ley de asociaciones de 30 de junio de 1887 y aprobado por el Gobierno Civil de la Provincia con fecha 15 de abril de 1888, de manera que la Logia *Redención*, es una asociación tan legal, como la *Sociedad de Salvamento de Naufragos*, como el *Casino de la Unión*, como el *Centro Económico*, como *La Equitativa* y como todas las asociaciones de carácter religioso, que se hallen dentro las condiciones de la Ley de 30 de junio de 1887.

Así pues queda demostrado que el Gobierno de la Nación en virtud de una Ley, que no se hizo expreso para la Masonería nos da carácter de legalidad.

Ahora bien: hay en esta propia localidad, otra asociación, sociedad o lo que se quiera, que se titula *La Contrapúa* y la componen «algunos jóvenes amantes de las bellas letras,» *letras* ellos dirían mejor; en general todos muy simpáticos, algunos sin voluntad propia, y todos juntos dirigidos por unos cuantos literatos de *primísimo cartelito*. Pues, señores, esta Junta Directiva, la de *La Contrapúa*, como decía D. Pedro, ha cometido varios abusos de confianza y lo vamos a demostrar.

Primero. No ha constituido la Sociedad como aconseja la legalidad y ordena la ley de asociaciones, y vamos a ver,

es esto lógico, cuando *La Contrapúa* ha querido ponerse frente a frente, de una sociedad legalmente constituida?

Segundo. La Logia *Redención* invitada por *La Contrapúa*, a ofrecer premio para concurrir al Certamen literario que tiene proyectado *La Contrapúa* para el 25 de junio próximo, ofreció el premio de un ejemplar de la obra *El Universo Social*, de D. Salvador Sanpere y Miquel, al mejor trabajo, que en prosa o verso describiese la construcción del Templo de Salomón. — Tema: *Hiram-Abi*, premio que fué aceptado por la Sociedad, y que hoy rechaza una comisión organizadora, que no es tal, por no haber sido legalmente constituida, constituyendo un doble abuso de confianza.

que se hace acreedor a que los socios, lo señalen con un voto de censura, por haberse atribuido la Comisión, facultades que no le han concedido.

Dicho esto que es el preludio de la sinfonía, como diría cierto director de orquesta, vamos al grano o al caso, que para la cosa es lo mismo, y no es mal grano, el que lo ha salido a la nariz, a esa Junta Directiva, o Comisión organizadora, pues la plancha que se ha tirado, es de aquellas que se titulan fenomenales, y que nosotros decimos de órdago.

PRUEBAS.

El Presidente de la Logia *Redención* con fecha 16 de febrero último, recibió del por entonces, por muchísimos conceptos, digno Sr. Presidente de la Sociedad Literaria *La Contrapúa*, una atentísima comunicación que copiada a la letra dice así:

«*La Contrapúa*, Sociedad literaria, Palamós. — Aquesta Societat, creada al únic fi de dir a cap la celebració de un Certamen literari lo dia 25 de Juny prop vinent, essent lo bon nom de nostre vila y oferint honrosa lluyta a la llure manifestació del pensament, se pren la llibertat de sollicitar lo concurs de la Associació de sa digna presidència, per si se digna la mateixa, oferir un premi pera ser adjudicat en lo acte de la festa. Si nostre humil petició mereix l'honor de ser acollida favorablement, servexis indicarnos l'objecte destinat a premi y tocar lo tema corresponent. — Vinea molta anys. — Palamós 15 febrer de 1891. — Lo President, Francesch Marull. — Lo Secretari, Joseph Canaoves Simón. — Sr. President de LA REDENCION.»

Cuyo escrito fué contestado en la forma siguiente:

22 d'abril de 1891

Portada d'un exemplar de *El Eco de la Redención*, Órgano de la Logia Masónica Redención del Gran Oriente Español, en la qual Salvador Albert s'inicià.

AMPm

treballa en una acadèmia privada dirigida per José Bello.²² També, algun temps, es dedica a fer d'auxiliar interí a l'Ajuntament de Palamós, on accedeix per la intercessió del secretari Joan Ferrer i Quintana.²³ Durant aquest temps ingressa a la lògia Redención de Palamós, on el citat secretari exerceix de Venerable Gran Mestre, i s'afilia al Partido Demócrata Posibilista.²⁴ Probablement no podem dissociar aquesta dada de l'ingrés a la lògia: el nom simbòlic que tria per entrar a la maçoneria és, precisament, el de «Castelar», que obeïa al nom del fundador i màxim dirigent del corrent central del republicanisme benestant, d'ordre i conservador, de la primera etapa de la Restauració. El diputat republicà d'origen gadità Emilio Castelar Ripoll era, en efecte, el cap del republicanisme possibilista i un expresident de la Primera República. Tanmateix, no era aquesta la corrent republicana predominant a l'Empordà, sinó la federal de Francesc Pi i Margall. Per entendre el complex món del republicanisme finisecular espanyol, inclòs el possibilisme, cal que reculem, almenys, a les dècades anteriors: als anys d'infància i maduresa política de Salvador Albert.

2.2. L'Empordà federal

Salvador Albert havia nascut escassament dos mesos després d'esdevenir-se la Revolució anomenada «la Gloriosa», o altrament dita «Revolució de setembre», moviment que foragità del tron espanyol la reina Isabel II. Si bé s'inicià el 17 de setembre de 1868 amb la rebel·lió de l'exèrcit a Cadis, a Catalunya el pronunciament no s'acomplí fins, segons els llocs, a finals de mes, conduint a la formació de juntes revolucionàries i un govern provisional. Si hi hagué una comarca que visqué amb intensitat i grans expectatives de canvi a nivell polític, va ser l'Empordà. Les diferents forces polítiques que recolzaven el cop militar —especialment,

liberals demòcrates, republicans i progressistes— començaren a bellugar-se per tal d'influir en la creació del nou règim i la Constitució que li havia de donar forma. És en aquest context que cal destacar la rebuda a Palamós, poques setmanes abans del naixement de Salvador Albert, del polític federal —també gadità— Fernando Garrido, de gira propagandística per les comarques gironines. La rebuda va ser, com en altres viles costaneres de l'Empordà, apoteòsica. Així ho reflecteix la crònica del seu acompanyant de luxe, el periodista anarquista francès Elie Réclus, que poc temps més tard, durant l'episodi de la Comuna de París, seria director de la Biblioteca Nacional de França. Quan la comitiva —explica Réclus— arribà a Palamós, el 5 de novembre de 1868, es trobà amb un «*Pueblo entregado en cuerpo y alma a la Revolución*»,²⁵ on onejava ja alguna bandera republicana juntament amb la dels Estats Units d'Amèrica. En un teatre ple de gom a gom, i la presència inusualment elevada de dones reclamant un major paper polític, el futur diputat per Cadis anuncià l'arribada imminent de la República.²⁶

Però, la República encara tardaria uns quants anys en arribar, enmig de la impaciència de molts empordanesos. Les Corts sorgides de les eleccions del 15 de gener de 1869 no proclamaren la República, sinó que aprovaren una Constitució monàrquica i elegiren la dinastia dels Savoia per encarnar-la. Sí que es creà, però, el gran partit republicà que, amb el pas dels anys, esdevindria hegemònic a la comarca i crucial en la trajectòria de Salvador Albert: el Partit Republicà Democràtic Federal (PRDF), liderat, entre d'altres, pels catalans Estanislau Figueras i Francesc Pi i Margall, juntament amb altres dirigents del republicanisme espanyol com Emilio Castelar i Nicolás Salmerón.²⁷ Ara bé, l'acceptació del nou règim evidenciava la fractura que començava a produir-se entre les direccions republicanes catalana i madrilena, la qual pactà amb els monàrquics constitucionals. Quan Albert tot just comptava uns

22 MEDIR I HUERTAS, Rosa Maria; SAPENA I AZNAR, Carles. *Palamós*, p. 46-63.

23 CDMH, Masoneria-B, C361, Exp.10, p. 3.

24 NAVARRO, Emilio. «Don Salvador Albert Pey», p. 138.

25 RECLUS, Élie. «Impresiones de un viaje por España», p. 124.

26 Ibídem.

27 TERMES I ARDÈVOL, Josep. *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*, p. 35.

Baix Empordà, 1925

Treballadores fent carracs a màquina, en el procés de fabricació de taps.

La mecanització transformà l'ofici artesanal de la indústria surotapera, al qual les dones s'incorporaren plenament a moltes fases del mateix.

RICARD MUR DARGALLO / AMSFG - COL·LECCIÓ RICARD MUR

pocs mesos de vida, a principis d'octubre de 1869, el PRDF de l'Empordà protagonitzà un aixecament popular contra el règim monàrquic. Encapçalat pel diputat republicà ganxó Pere Caimó, s'hi implicaren industrials de Palamós com Miquel Matas i centenars de voluntaris de la zona, entre els quals molts tapers. Els federals es feren forts a la capital de la comarca, la Bisbal, on proclamaren la República federal. El 6 d'octubre foren reduïts per les forces governamentals del brigadier Romualdo Crespo. La data, doncs, del Foc de la Bisbal esdevindria una de les festivitats del calendari republicà gironí en les dècades següents.

En el teló de fons de la insurrecció federal, però, hi havia quelcom més que la frustració política per no haver assolit un règim més d'acord amb la naturalesa de la revolució. Hi havia, també, el malestar del sector surotaper davant les polítiques excessivament liberals dels nous governs progressistes. L'elevada participació de tapers entre els milicians de Caimó així permet afirmar-ho. El diputat federal empordanès Francesc Sunyer i Capdevila havia criticat durament, en seu parlamentària, el reduït gravamen del 10% que afectava a les exportacions de suro en planxa o en pannes, i estava a favor d'una pujada de les tarifes fins al 30%. Tapers i industrials demanaven un aranzel més fort per tal de protegir la indústria —i els seus treballadors— davant les exportacions a tercers països d'un suro de qualitat produït en el mateix país. Però, les Corts s'havien negat en rodó a les aspiracions empordaneses. D'aquí que, entre els tres mil federals sollevats, hi hagués una proporció tan gran de tapers, molts dels quals s'hagueren d'exiliar després del Foc de la Bisbal.²⁸ Els interessos contraposats entre propietaris suers i indústria, i entre aquesta i els altres sectors industrials hegemònics de l'Estat, planaria en el futur de la vida professional i política d'Albert.

La República s'acabà proclamant, després del desgast de la monarquia savoiana, l'11 de febrer de 1873. Els dirigents catalans del PRDF, Estanislau Figueras i Francesc Pi i Margall, esdevingueren els primers presidents del poder executiu d'un nou règim que les in-

surreccions cantonalistes, cubana i carlina feren inviable. El cop d'estat del general Pavía, el gener de 1874, acabà amb la República democràtica. Això desintegrà el gran partit federal, que havia arribat a treure, només a Catalunya, 39 escons a les legislatives de 1873. Llavors, el republicanisme esclatà en les dues grans tendències que s'havien anat modelant al llarg dels anys del Sexenni: la federal, majoritària a Catalunya, i la unitària, que recollia el descontentament vers l'experiència federal de la Primera República. Aquesta darrera tendència fou liderada per Emilio Castelar, que va ser el darrer president de la República, i pel seu antecessor, Nicolás Salmerón, que havia dimitit de president el 7 de setembre de 1873 per negar-se a signar una pena de mort.

Mentrestant, alguns monàrquics havien aconseguit l'abdicació de la reina Isabel II en el seu fill Alfons XII, facilitant així l'acord que permetria als Borbons de recuperar el tron espanyol. El príncep deixà les regnes del moviment monàrquic en mans d'un polític sagaç, Antonio Cánovas del Castillo, un exmestre malagueny convençut que l'estabilitat política només podia assolir-se per mitjà d'una monarquia constitucional amb una base àmplia i un govern fort. En efecte, el nou règim havia de ser capaç de posar en solfa tant l'intervencionisme militar com el radicalisme polític i social. El pronunciament militar del general Arsenio Martínez Campos a Sagunt, a finals de 1874, conduí a Cánovas a la presidència del govern. Amb la Constitució de 1876, Cánovas dissenyà un règim basat en la fermesa en la contenció dels moviments populars i del republicanisme, amb mesures com la contracció del dret del sufragi —altre cop, es restablí el sufragi censatari—, el control de la Corona i de l'executiu sobre el Parlament i l'alternança en el govern de dues forces polítiques —liberals i conservadors— fidels a la dinastia. Altra vegada es reconeixia l'Església catòlica en els seus privilegis i s'establí un règim polític basat en el caciquisme, especialment fort a les zones rurals, però que es basava arreu en la força governamental per imposar-se electoralment. Els estats d'excepció i la suspensió de les garanties constitucionals, així com la manipulació dels processos electorals per afavorir els candidats governamentals, esdevien eines habi-

28 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 95.

tuals en mans dels totpoderosos governadors civils. La Constitució de 1876 fou vigent, amb el parèntesi de la Dictadura de Primo de Rivera, fins el 1931, amb la proclamació de la Segona República. Aquest fou el règim, especialment en la seva darrera fase, en la qual Salvador Albert visqué la major part de la seva actuació política. De tota manera, en l'imaginari de la seva infància i joventut degué ser ben present, a través de les persones grans, el record de les lluites que caracteritzaren del període conegut com a Sexenni Democràtic (1868-1874).

El nou règim instaurat el 1875 envià a l'ostracisme, durant uns anys, al republicanisme polític. Tanmateix aquest no desaparegué, ans al contrari. Al Madrid de finals dels 1880 Albert pogué establir les connexions necessàries amb personalitats del partit republicà «oficialista» que presidia Emilio Castelar, partit que també formava part del torn polític pactat amb Cánovas. El règim de la Restauració s'havia suavitzat. El rei Alfons XII havia mort, el 1885, de tuberculosi, i Cánovas aprofità per fer el relleu a Práxedes Mateo-Sagasta, cap del Partido Liberal Fusionista. El 1887 Sagasta promulgà la Llei d'associacions, que figurava entre els objectius del seu programa, que complementà el 1890 amb la reimplantació del sufragi universal masculí en la legislació electoral.

Arran de l'ampliació d'aquest dret, doncs, el possibilisme, a mig camí entre el partit de notables i l'organització capaç d'enquadrar una militància nombrosa, tingué al llarg del període 1891-1893 el seu moment culminant.²⁹ El 1893, però, es negà a integrar-se a la Unión Republicana, una aliança electoral que aplegava federals pimargallians, progressistes i centralistes, partidaris de l'expresident Salmerón. La Unión Republicana aspirava a esdevenir el pal de paller del republicanisme unificat, però Castelar, en canvi, llicencià el seu partit i l'integrà dins el Partido Liberal. La Unió Republicana obtingué trenta-tres escons arreu de l'Estat, deu dels quals a Catalunya; per contra, el possibilisme només en va traure catorze. Salmerón sabé beneficiar-se de la fallida del possibilisme i eri-

gir-se, a partir de llavors, en el referent del republicanisme històric. El declivi del possibilisme marcà l'inici del distanciament d'Albert amb aquest corrent. Coincideix, també, amb una etapa de consolidació dels seus reptes professionals, amb el seu casament i la fixació d'arrels a Sant Feliu de Guíxols, així com un cert acostament al catalanisme.

Durant les dècades finals del segle XIX el republicanisme seguí conformant un univers cultural i ideològic ric en simbologia i celebracions festives, creant instruments d'acció com associacions, diaris, mitings i manifestacions. Es reuneixen per retre homenatge als correlegionaris morts, fixant-los en el record i sumant «noms a la llista d'apòstols de la llibertat».³⁰ Celebra-ven l'11 de febrer —la proclamació de la Primera República— com a data clau del calendari; a Girona, també el 6 d'octubre, aniversari del Foc de la Bisbal de 1869; en la dècada del 1890 s'incorporen les celebracions del Primer de Maig, juntament amb el moviment obrer, i el 22 de juny, en commemoració del Programa federal de 1894. Més endavant els republicans celebrarien també l'Onze de Setembre, que adoptaren dels catalanistes republicans.³¹

Sobretot, però, cal fixar-nos en el manifest que el consell nacional del Partido Federal adreçà «a la Nació» el 22 de juny de 1894, i que donaria nom a un dels principals òrgans del republicanisme ganxó: *El Programa*,

*«La cuestión social preocupa todos los ánimos. La religión, la ciencia, la política se afanan por resolverla. No halla ninguna la solución; pero ninguna se considera con derecho a relegarla al olvido. Ha empezado en todas partes la lucha por la igualdad, y todo anuncia que ha de ser larga y sangrienta; no hay quien no crea necesario y urgente prevenirla, o cuando menos moderarla, por más o menos atrevidas reformas.»*³²

29 DUARTE I MONTSERRAT, Àngel. *Història del republicanisme a Catalunya*, p. 139.

30 Ibídem, p. 145.

31 Ibídem, p. 163.

32 PARTIDO FEDERAL. *Programa del Partido Federal de 22 de Junio de 1894*. p. 6.

Entre les propostes del Programa pimargallià no figuraven tan sols les clàssiques de l'estructuració federal de l'Estat, en base a municipis i regions «autònomes», sinó que també hi havia tot un plantejament no rupturista, socialitzant, de la qüestió social, que havien de resoldre per la via de reformes profundes els intensos mals de l'Estat:

«Fundir en una las dos fuerzas [capital i treball] y hacer que la riqueza circule por el cuerpo todo de la sociedad, como circula la sangre por el cuerpo todo de la gente sana, ha de ser hoy el objeto de las leyes y el fin del derecho.[...].»³³

Es el Estado el que por sus imprevisoras e interesadas leyes ha abierto anchos fosos entre los capitalistas y los trabajadores; al Estado toca, en primer término, cegarlos por nuevas y más justas leyes. No serán nunca censurables las reformas que para conseguirlo intente.»³⁴

En record d'aquesta fita històrica, els federals ganxons publicaren, entre 1900 i 1934, un setmanari amb el mateix nom, *El Programa*. Redactat inicialment en castellà, va ser catalanitzat a partir de 1923, i esdevindria la plataforma principal de les campanyes polítiques de Salvador Albert.

1895

Manifiesto y Programa del Partido Republicano Democrático Federalista publicado por el Consejo Federal el 22 de junio de 1894.

BMVB

³³ «Para lograrlo proponen muchos la nacionalización, quiénes de la tierra, quiénes de los instrumentos de trabajo. Nosotros, al temor de que menoscabe la personalidad del individuo y dificulte por otras vías el movimiento económico, añadimos la imposibilidad de establecerla sin respetar los intereses creados, y nos decidimos de pronto por otros medios» *Ibídem.* p. 7.

³⁴ *Ibídem.* p. 9.

Sant Feliu de Guíxols, circa 1905

Exemplar d'una sèrie de postals que recollien diversos moments del procés de fabricació dels taps de suro. Aquesta, en concret, és dels triadors d'una important fàbrica, la de Josep Batet fill, on Salvador Albert exercí de comptable i altres serveis comercials.

AMSFG - COL·LECCIÓ FAMÍLIA BATET

SAN FELIU DE GUIXOLS: Industria corcho-taponera

Sección de escogedores de tapones de la fábrica de D. José Batet Hijo

Entre la literatura i l'economia

3

*«Es un trocet de paradís qu'encanta,
el sol la vesteix d'or y'l mar li canta;
es un recó de món, un niu petit
per a covarhi somnis d'infinít...»*

«Ma vila»

Salvador Albert (1908)³⁵

3.1. Gesòria

L'escriptor i naturalista llatí Plini, al segle I aC, anomenà «Gesoria» una ciutat que situà a la Hispania Tarraconense, en un lloc desconegut que hom ha volgut identificar amb Sant Feliu de Guíxols. És així com, de resultes d'aquesta identificació, s'anomenà d'aquesta manera a almenys dues entitats de la vila. Una d'elles va ser una «Societat Coral» creada el 1891 amb el nom de Nova Gesòria; l'altra, la lògia maçònica que es constituí el 1887 i que tindria, entre els seus membres, a Salvador Albert.

Sant Feliu de Guíxols —a la qual Alfons XIII atorgà el títol de ciutat el 1902—, obriria al jove Albert el ventall professional que Palamós no podia oferir-li. Palamós se li quedà de seguida molt petit. El trasllat aniria acompanyat d'un desencís envers l'activisme polític que el portarà a allunyar-se'n durant un llarg temps. El divulgador republicà Emilio Navarro expressà així, de manera un xic idíl·lica, aquest desencantament:

«El señor Albert, pasados estos años de activa juventud, deja de actuar en política; retirado en la soledad de su gabinete, es su vida la de la abeja laboriosa que contribuye calladamente a las mieles del panal, la del obrero que coadyuba a la reconstrucción de la humilde casa caída; y allí, oculto, silencioso, sin ambiciones,

35 ALBERT I PEY, Salvador. «Tríptich», a: *La Crónica*, 26 d'abril de 1908, p. 4.

*un día se enteró de que los demás obreros le han elegido su diputado.»*³⁶

Sant Feliu de Guíxols és, a inicis de la darrera dècada del segle XIX, una població industrial i marinera efervescent, vinculada, com Palamós, a la indústria i al comerç del suro. El 1900, la ciutat ateny 11.300 habitants procedents en bona part dels pobles del voltant faltats de matèria primera.³⁷ Alguns procedeixen d'Aragó, que des de 1889 treballen en l'aplanament de la via del tren que, a partir de 1892, i fins el 1969, connecta finalment els 39 quilòmetres de Girona a Sant Feliu de Guíxols. Símbol d'aquesta prosperitat és, a banda de la concessió del títol de ciutat, l'inici de la construcció de port el 1904. El dinamisme que viu el sector es reflecteix en molts àmbits, des de l'urbanisme fins a la cultura i el lleure, amb el sorgiment de multitud de societats recreatives típiques de l'època, com els casinos burgesos i menestrals —Guixolense, La Unión, La Amistad, La Constancia (dels Nois)— i les seves seccions de lectura i biblioteca, testimonis d'aquell esperit.

És a aquest Sant Feliu emergent que Salvador Albert hi arriba a inicis de la dècada de 1890. La seva primera ocupació hi és, amb tota probabilitat, l'ensenyament en l'àmbit de l'escola privada.³⁸ La seva primera destinació és el Colegio Vidal, agregat a l'Institut Provincial. El col·legi era una institució creada amb el llegat del benefactor guixolenc Antoni Vidal, mort a Marsella el 1871.³⁹ Hem de pensar que en aquells moments l'escola privada absorbia a Sant Feliu la major part de l'alumnat guixolenc, com ha observat Àngel Jiménez.⁴⁰ L'oferta de places d'instrucció pública no ar-

ribava a cobrir la demanda necessària en una ciutat en constant creixement. L'ensenyament també era objecte d'una lluita sorda entre diferents grups d'escoles que buscaven fer-se amb el control de l'alumnat. Per una banda, la opció clarament més important, les escoles confessionals, dirigides per congregacions religioses que s'anaven establint progressivament.⁴¹ A l'altre costat hi havia l'escola laica —és a dir, laïcista—, ja que buscava introduir el laïcisme en el currículum educatiu dels infants. La primera —La Verdad— va ser fundada el 1885 al carrer d'Algavira i, després de rebre diferents noms —La luz del Progreso— se situà en l'òrbita del corrent «renovador» de l'Escuela Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia i, finalment, a partir de 1907, en la de l'Escola Horaciana. El 1889 s'hi formà el Fomento de la Enseñanza Laica.

En canvi, no sembla que el Colegio Vidal tingués cap orientació determinada. El regia un patronat format per personalitats de diverses institucions locals. Sembla, però, que Albert no s'hauria dedicat, ni principalment ni sobretot, a l'educació d'infants. L'escola impartia també comerç i francès. A més, al temperament d'Albert li esqueia més l'educació d'adults, allò que avui anomenem formació permanent, així com l'educació especialitzada: idiomes i altres tècniques necessàries per desenvolupar les habilitats necessàries en el complex món industrial ganxó. Hi ensenya, doncs, matemàtiques, filosofia, retòrica, comptabilitat, càlcul mercantil, francès i anglès, eines que més tard li permetran obrir-se camí en el món fabril.⁴²

Els industrials no tardaren en fixar-se en ell, necessitats com estaven de personal qualificat. El seu coneixement d'idiomes, la intel·ligència i do de gent pot ajudar a explicar la vinculació amb un dels magnats de la ciutat: Josep Batet i Camps. Descendent d'una important nissaga d'industrials surotapers de la pobla-

36 NAVARRO, Emilio. «Don Salvador Albert Pey», p. 138.

37 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 236.

38 Almenys això és el que transmeten la major part de biografies.

39 El col·legi ensenyava, a l'alçada de 1905, ensenyament bàsic superior, elemental, pàrvuls, comerç i francès.

40 JIMÉNEZ I NAVARRO, Àngel. *Aproximació a la història de l'ensenyament a Sant Feliu de Guíxols*, p. 24. L'escola pública rebia, a finals de la dècada de 1910, 270 alumnes, per 718 de l'escola privada. 105 infants restaven sense alfabetitzar.

41 Els col·legis Cor de Maria (1865), Carmelites (1880), Divina Pastora (1888) i Germans de la Doctrina Cristiana (1891) acoïen bona part dels fills de l'elit burgesa local, fins i tot la republicana. JIMÉNEZ, Àngel, *Sant Feliu de Guíxols: una lectura històrica*, p. 199.

42 LINARES I DELHOM, Joan. «Treballs educatius», *La Crònica*, 26 d'abril de 1908, p. 2.

Sant Feliu de Guíxols, circa 1905

Vista del Passeig de Guíxols, amb la fàbrica de can Batet en primer terme, i l'extens solar al mig on es construiria, pocs anys després, el nou «Casino dels senyors», que allotjaria la Cambra de Comerç i la residència de Salvador Albert en els pisos superiors.

AMSFG - FONS AJUNTAMENT DE SANT FELIU DE GUÍXOLS

ció, Josep Batet s'havia incorporat a la direcció de l'empresa el 1887. La fàbrica, situada al Passeig de Guíxols, s'especialitzà en la fabricació i exportació de suro en general, especialment en la confecció del tap de xampany de primera qualitat i en la de l'aglomerat amb disc de suro natural. Batet va ser l'artífex, així mateix, de l'obertura de delegacions comercials, precisament en l'època de la incorporació d'Albert, a Reims (França) i a Mainz (Alemanya).⁴³ Albert, que ja de petit havia viscut l'ambient familiar vinculat a la manufactura del suro, accedirà ara com a comptable —«tenedor de libros»— a la gestió de l'empresa Batet Hijo, consolidant així la seva trajectòria professional. I li obre, també, un nou món d'àmplies possibilitats: el comerç, la patronal i, finalment, sense solució de continuïtat, altre cop la política.

En qualsevol cas, a finals de 1890 Albert s'ha obert camí i ha obtingut la seguretat econòmica suficient que li permet casar-se, als vint-i-dos anys, amb Maria Aurora Sala i Albert, filla de Ventalló i un any més jove.⁴⁴ Els joves esposos contrauen matrimoni a l'Església de parroquial de Sant Feliu de Guíxols, el 5 de febrer de 1891. A partir de llavors, la casa familiar de Ventalló esdevindrà, pel jove matrimoni, una segona llar, on passaran dies festius i vacances. El 1892 naixerà la seva primera filla, Maria Soledat, el 1897, Salvador i el 1899, Francesc, l'únic que sobreviurà a la infància.⁴⁵

Aconseguida, doncs, aquesta estabilitat econòmica pot dedicar-se també a la producció literària, així com conrear les relacions més variades en l'àmbit de les lletres i el periodisme. Destaca, en primer lloc, com a dramaturg. El 1891 la impremta d'Octavi Viader, de Sant Feliu de Guíxols, li publica un text en castellà *Dudas que matan*, el seu primer drama, en tres actes i en vers. El 1894 entra a formar part de la Asociación Literaria de Gerona, un cenacle d'erudits creat a la ciutat de l'Onyar una vintena d'anys abans del qual formarà part fins el 1899, l'any de la seva dissolució. L'Asociación convocava, cada any, un prestigiós «Certamen literari», a més d'elaborar la *Revista de Gerona*. Albert concorre al certamen el 1894, la 24a edició, amb un drama escrit en català, *Lo Despertar d'un cor*. L'obra serà premiada i representada al Teatre Goula de Sant Feliu de Guíxols i publicat a l'edició anual del Certamen. Aquest mateix any guanya la flor natural dels Jocs Florals d'Olot amb la poesia «Idili (Dos crepuscles)». A partir de llavors, però, deixa de participar en concursos literaris; només, en algun cas, com a Girona el 1909 i a Sant Feliu el 1910, formarà part del jurat.⁴⁶

1895

Lo despertar d'un cor.

BC

43 BUSSOT I LIÑÓN, Gerard. *Gent d'un Segle - Sant Feliu de Guíxols 1900-2000 (401 apunts biogràfics)*, p. 28.

44 No hem pogut saber les connexions familiars amb Aurora, o els motius del feliç trobament amb la jove de Ventalló.

45 Arxiu Diocesà de Girona, SFG, B27 (1892-1899), p. 16; p. 481. B28 (1899-1903) p. 4.

46 LINARES I DELHOM, Joan. «Notes biogràfiques», p. 2.

Però, no tot són flors i violes en la vida d'Albert. Nascut l'1 de gener de 1897, el seu petit fill Salvador morirà al cap de pocs mesos de venir al món.⁴⁷ L'any abans s'havia mort, amb setze anys, el seu germà Joan, a Palamós; i l'any següent, el 13 de febrer de 1898 i amb tan sols sis anys i mig, ho farà la seva filla Maria Sole-dat.⁴⁸ El desconsol de la jove parella és total.

*«Eran las diez de la noche,
entre dos médicos graves,
dos Hermanas Josefinas
y un desconsolado padre,
en una camita blanca,
estaba muriendo un ángel»*,⁴⁹

El recull de poemes *De mi jardín*, on apareix el poema que reflecteix aquests moments, no veurà la llum fins el 1903, mereixent un extens elogi del seu antic mestre Josep Dalmau i Carles. La poesia serà, doncs, una vàlvula d'escapament pel dolor de pare. La tragèdia familiar s'afegeix, en Albert, a les noves corrents intel·lectuals finiseculars, en el pas del romanticisme vers nous plantejaments artístics renovadors. Una nova generació dóna pas a les avantguardes literàries. El seu amic Carles Rahola evocarà, molts anys després, aquest canvi d'etapa gironí:

«Un dia l'Associació Literària decau, com s'esdevé amb tota cosa humana, i la Revista de Gerona deixa de publicar-se. Som a les darreries del segle. Els desastres colonials d'Espanya han commogut profundament la consciència col·lectiva; l'anomenada "generació del 98" ha fet la seva aparició en el panorama de la vida espiritual espanyola. Una pregonera inquietud, un esperit de renovació, un afany de revisió de valors s'insinua en els joves. Som a començaments de segle. S'organitzen a

*Girona els Jocs Florals, els quals, si, fins a cert punt, són una continuació dels certàmens vuitcentistes, tenen ja un caire diferent i una orientació novella.»*⁵⁰

Els millors poetes catalans del Noucents concorren als Jocs Florals de Girona, instituïts el 1902: sigui com a premiats —Josep Carner, Gabriel Alomar, Carles Riba...— o com a membres dels diferents jurats. Abans que Albert fos proposat com a president de l'edició de 1909, hi han participat Joan Maragall, a qui coneix i tracta a partir de llavors, Joaquim Ruyra, mossèn Miquel Costa i Llobera, Eugeni d'Ors, Joan Alcover... Tots ells, en els seus discursos presidencials, *«donen la pròpia visió de Girona, que ha assolit un prestigi literari indiscutible»*.⁵¹ Altres escriptors gironins del moment són Miquel de Palol, els germans Joaquim i Lluís G. Pla, Josep Tharrats i Rafael Masó, que il·lustren aquell moviment literari i s'apleguen entorn de revistes juvenils, com *Vida*, *Lletres* i *Cultura*.

A Barcelona, però, els Jocs Florals formen part d'una altra etapa, la renaixentista, d'inspiració romànica. No sabem que Albert hi participi, malgrat l'amistat amb el president de la institució, Francesc Matheu, que en una ocasió, el 1919, el proposarà com a membre del consistori, presidit pel mestre Lluís Millet,⁵² i d'un poema que hi envia el 1924.⁵³

3.2. Mobilització al país dels taps

De seguida, la utilitat de Salvador Albert per l'empresari Batet aniria més enllà de la purament comptable. Els desafiaments que pesaven sobre el sector l'obligaren a prendre part. D'entrada, el país dels taps tremolava davant la creixent competència de l'exterior. El 1894 expirava un dels tractats de comerç amb més incidència: el tractat amb Alemanya. El país teutó era de vital importància per a la indústria surera ja que s'hi

47 A Sant Feliu de Guíxols se'n farà ressò *La Lealtad*, 9 de gener de 1897, p. 3.

48 Arxiu Diocesà de Girona, Sant Feliu de Guíxols, Op6 (1897-1935), p. 13, Op6 (1897-1935), p. 29.

49 Del recull *De mi jardín*. L'hem vist publicat, sota el títol de «Cinerarias», a *La Crónica*, 26 d'abril de 1908, p. 3.

50 *La Revista*, 1 de gener de 1935, p. 123.

51 *Ibidem*.

52 SALTOR I SOLER, Octavi. «Introducció», p. 42, núm. 74.

53 «El Cuatre fulls del meu poema».

exportava per un valor mitjà de sis milions de pessetes l'any. Signat el 1883, el tractat implicava una compensació als aranzels de sortida del «suro en rama».⁵⁴ A finals de 1893 les Corts havien de ratificar el tractat aprovat pel Parlament alemany per retornar al tipus beneficiós d'aranzel de 1883. Tanmateix, la reivindicació d'aquest aranzel rebé una forta contestació de la indústria del nord de l'Estat espanyol i de Barcelona les quals, més proteccionistes, s'hi oposaven. I és que hi havia una contradicció important entre els sectors econòmics que basaven la seva producció en el mercat interior, i els que, com el sector taper, vivien sobretot de l'exportació. Les xifres de l'època corroboren la importància que el sector tenia en l'economia gironina. Segons dades publicades el 1901, la indústria surotapera donava feina a Catalunya a 9.249 homes i 947 dones, el 99% dels quals residien a les comarques gironines. Només a Sant Feliu de Guíxols, donava feina a 2.135 persones, que representava una proporció més que notable dins la població activa.⁵⁵

Començava, doncs, un període d'agitació en el que participarà activament Salvador Albert. L'abril de 1892, una assemblea de tots els elements surers de la província de Girona aconsegueix forçar l'establiment d'un impost al dret d'exportació del suro en panna de 5 pessetes els 100 kilos de suro, una reivindicació desitjada malgrat l'oposició de forts interessos propietaris.⁵⁶ El tractat amb Alemanya, però, copsa totes les atencions. El 24 de desembre de 1893 Girona acollí una concentració de 500 industrials, comerciants i obrers tapers que va ser seguida, l'endemà, per una al-

tra gran manifestació a Sant Feliu de Guíxols.⁵⁷ Una altra manifestació de 6.000 persones es repetí, el 10 de juny de 1894, amb míting final a la sala Torrenta. És en aquest espai on trobem esmentada, per primera vegada, una intervenció pública de Salvador Albert, que hi assistia en qualitat de representant de la Cambra de Comerç de Palamós. Albert, que afirmà declarar-se «pro Alemanya»,⁵⁸ hi féu el resum de l'acte.

A partir de llavors Albert s'involucra activament en la defensa dels interessos que li han estat confiats en promoure la tant desitjada unitat del moviment de defensa surotaper. L'abril d'aquell any, juntament amb l'industrial palafrugellenc Joan Miquel Avellí, participa en una comissió catalana enviada a Madrid en nom de la Cambra de Palamós.⁵⁹ Al Senat, davant la comissió que entén sobre els tractats de comerç, presidida per José García Barzanallana i composta per: Cristóbal Colón de la Cerda, duc de Veragua; Martín de Rosales, duc d'Almodóvar del Valle; Miguel López de Carrizosa, marquès de Mochales; Antonio Vázquez Queipo; i Manuel Duran i Bas,⁶⁰ Albert hi defensa, en un discurs que serà recordat encara anys més tard, que

«podemos decir muy alto que, sin los funestos derechos que gravan nuestras exportaciones a Alemania las tres cuartas partes de aquel consumo procederían de España.

[...]

¿Vale o no la pena de que no pierda nuestra industria corcho-taponera el mercado alemán? ¿No supone este solo mercado una fuente considerable de riqueza para la industria corcho-taponera española y por ende para el país en que radica?»⁶¹

54 Es pagaven 0,5 i 10 marcs els 100 kilos de mercaderia si aquesta era en brut, en treballs toscos o en taps/soles i treballs fins; per passar a pagar-se, altra vegada, els 10 i 30 marcs; Albert diu que, a causa d'haver imposat un dret de 10 marcs, les manufactures del suro han passat del 76% del consum de taps a Alemanya procedent de l'Estat espanyol a només un 36%, a: ALBERT I PEY, Salvador. «Fragment del discurs pronunciat...», *La Crónica*, 26 d'abril de 1908.

55 SERRAT I BANQUELLS, Emili. «La industria corcho-taponera en la provincia de Girona», p. 72.

56 LINARES I DELHOM, Joan. «Treballs econòmics», a *La Crónica*, 26 d'abril de 1908, p. 2.

57 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 180.

58 *La Vanguardia*, 12 de juny de 1894, p. 2.

59 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 181.

60 LINARES I DELHOM, Joan. «Notes biogràfiques», p. 2.

61 «Fragment del discurs pronunciat per en Salvador Albert, en el Senat, davant de la Comissió que entenia dels projectes de llei autorisant el Govern per ratificar els Tractats de Comerç i Navegació amb Alemanya, l'Àustria i la Itàlia», *La Crónica*, 26 d'abril de 1908, p. 4.

REVISTA
CORCHOTAPONERA

Organo de la Junta Directiva
de la
Producción e Industria corcheras
de esta villa.

—

REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN:
Rambla de Antonio Vidal, número 41.

—

PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN

En S. Feliu de Guixols, semestre adelantado, pta. 3	
Fuera	3 00
Estrajero y Ultramar	4 50
Número suelto	0 50

—

Anuncios Técnicos, A juicio de la Administración

—

La correspondencia al Administrador.—No se devuelven los originales.

DOS NÚMEROS AL MES

AÑO I

SAN FELIU DE GUIXOLS, 13 ABRIL DE 1892

NÚM. 2

SUMARIO

Discurso leído por D. José Batet en la Asamblea celebrada en Gerona el 6 del corriente.—Copia de la Respuesta elevada al Excmo. Sr. Ministro de Estado.—La Gerona.—Notas corcheras.—Propuesta de Asociación (continuación)

DISCURSO leído por D. José Batet en la Asamblea celebrada en Gerona el 6 del corriente

M. R. S.

A la comisión de S. Feliu de Guixols, de la cual tengo el gusto de formar parte, le ha cabido la honra de convocar, por acuerdo de las demás poblaciones corcheras de esta provincia, la reunión que estamos celebrando, tan dignamente presidida por V. S.

13 d'abril de 1892

Portada d'un exemplar de la Revista Corchotaponera, de la qual Salvador Albert en fou director-fundador. MSP

En aquells moments, el Partido Liberal encapçalava la defensa dels interessos surotapers de la comarca enfront del govern conservador. Així, foren capdavanters en la negociació amb Madrid, el diputat per Torroella de Montgrí Pompeu de Quintana i el de Figueres, Teodor Baró. En canvi, el diputat federal per la Bisbal d'Empordà, Josep Maria Vallès i Ribot, es desentengué en aquells moments de la votació perquè, segons afirmà, perjudicava electors d'altres sectors econòmics. El conveni fou aprovat al Congrés però quedà encallat al Senat i, finalment, desestimat. La decepció en el sector era evident, només parcialment compensat pels acords més fructífers amb Itàlia, Suïssa i altres estats.⁶²

La mobilització va ser paral·lela a l'efervescència de corporacions representatives del sector. En primer lloc, el 1886, es creà la Cambra de Comerç i Indústria de Palamós, la primera de la província i formada, en un principi, gairebé exclusivament per industrials surers de les poblacions de Palafrugell, Sant Feliu de Guíxols, Llagostera, Begur i Calonge, començant pel seu president Martí Roger.⁶³ Encapçalats per Josep Batet i Camps, els industrials surers de Sant Feliu de Guíxols crearen, el 1890, la Comissió de producció i indústria surotapera. El 1892, ja en el marc de la mobilització pel tractat amb Alemanya, es creà a Cassà de la Selva el «Fomento de la Industria Nacional Corcho-Tapera», iniciativa de l'enginyer Primitiu Artigas i del diputat Pompeu de Quintana, que en fou el president. El Foment no era, pròpiament, una patronal d'empresaris sinó que pretenia agrupar al seu si corporacions econòmiques.⁶⁴ El 1899 el Foment obtindria, per part de l'Estat, la representació de l'àrea gironina a la Junta de Comerç d'Exportació que, creada el mateix any, reunia uns vint-i-cinc vocals.

El següent pas ja va ser la creació d'una nova Cam-

bra de Comerç a Sant Feliu de Guíxols, un organisme oficial on plantejar i discutir assumptes del suro. Les desavinences amb les persones que duïen la primera Cambra començaven a ser massa manifestes. El 15 de gener de 1904 aparegué la Reial Ordre que permetia la separació dels partits judicials de Santa Coloma de Farners, Olot i Puigcerdà, per un cantó, i els partits de Girona i la Bisbal d'Empordà per l'altre. Aquesta darrera part comptava amb poblacions d'aquests districtes com Llagostera, Cassà de la Selva i la Vall d'Aro. La Cambra de Comerç de Sant Feliu de Guíxols estenia la seva jurisdicció per la Vall d'Aro, Llagostera, Cassà de la Selva, Tossa i Vidreres. Tenia entre els seus defensors a Joaquim Sagnier, diputat monàrquic del Partido Liberal-Conservador, per Arenys de Mar. Els membres de la de Palamós intentaren, per tots els mitjans, que la separació no es dugués a terme per la proximitat física entre les dues cambres i, fins i tot, arribaren a persuadir-los de marxar oferint-los el trasllat de la seva seu a Sant Feliu de Guíxols. Tanmateix, la conciliació no fou possible i la Cambra es constituí el 19 de febrer de 1905. Presidida, en un primer moment, per Josep Soler i Parera, tenia a Batet com a tresorer i a Tomàs Brugada, Miquel Vella i Antoni Romaguera com a vicepresidents.

Aquestes noves corporacions esdevingueren, ben aviat, plataformes d'actuació per a Salvador Albert i una alternativa a la mobilització propiciada pels corrents propers als partits dinàstics. El 1892, Albert fou nomenat secretari de la Comissió de producció palamosina i director-fundador del seu òrgan, la *Revista corchotaponesa*, editada a Sant Feliu de Guíxols.⁶⁵ Aquesta dada, doncs, marca el moment en el qual Salvador Albert queda vinculat de manera estable amb l'industrial Batet i ens permet conjecturar que ja hi treballava en plantilla. Representant oficiós de la Cambra de Palamós, a partir de 1905 Albert també esdevé el secretari de la primera Junta de la nova Cambra de Sant Feliu de Guíxols, de la qual Batet és també membre. De fet, Batet esdevindria president de l'entitat en el període de 1911-1918, quan Albert ha fet el salt

62 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 185.

63 Ibídem. La Cambra de Palamós es creà arran d'un reial decret de 1886. Gairebé tots els seus 98 associats, que ho eren de forma voluntària, formaven part del sector.

64 Tanmateix, el 1897 el Foment de Cassà de la Selva s'amplià també a socis industrials radicats en localitats que no disposessin ja d'una associació adherida al propi Foment. MEDIR, Ramiro. *Historia del gremio corchero*, p. 175.

65 Segons Gerard Bussot, Salvador Albert en va ser fundador el 1893.

EMPORIUM

PUBLICACIÓ QUINZENAL

Surt els dies 15 i 30 de cada mes

Tota una treballa la publicació
que té la revista
dels de cada mes.

Redacció i Administració: St. SEBASTIA, 20

No s'accepta via aeri

LLISTA DE COL·LABORADORS

Gabriel Alomar — Salvador Albert

Josep Bard — Joaquim Benet — Enrich Bosc i Viola

Raimon Canals — Joan B. Carrà — Vicenç Català — Joaquim Cusi Fortunet

Pere Colomer — Jeroni Estrany — J. Ferrer i Múscari — Josep M.ª Folc i Torres

Juan Lluís i Delhom — J. Masó i Torrens — Joan Mercadell — Lluís Millet

Ricard Martí Martí — Triafat Menegat — Josep Paladí — Felip Pedrell

J. Pin i Soler — Vicenç Plana — Francesc P. i P. — J. Pons i Pagès

E. Pons i Suñer — E. Pujol i Vallés — Martí Roger i Crosa

Miguel Roger i Crosa — Joaquim Riera — Jaume Riera

E. de P. Vazquez — Joan Verda i Barrià

Arbuc Viñardell i Roca

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

Mig any, 3 pesetes

Pagos a la bestreta

22 de juliol de 1905

Crèdits de la revista
quinzenal *Emporium*,
en la qual Salvador Albert
col·laborava.

AMPF

ja a la política. La flamant nova Cambra tenia, en principi, 123 socis de número, davallant fins els 104 pocs anys després, el 1911,⁶⁶ símptoma que la crisi ja colpejava durament el sector i la concentració industrial es feia més evident. El 1909, la indústria havia desaparegut en 87 poblacions, disminuït en unes 346 i havien quedat sense treball més de 16.000 obrers.⁶⁷ Els artesans es van veure obligats a canviar d'ocupació o bé col·locar-se d'encarregats, tècnics o obrers de fàbriques importants.

Per altra banda, la creació de la Cambra de Sant Feliu de Guíxols sembla consagrar definitivament la separació afectiva de Salvador Albert amb la Cambra de la seva població d'origen i el lligam amb la persona de Batet. El sector tornaria a mobilitzar-se amb força ara, però, amb el lideratge clar de la cambra ganxona.

Tanmateix, aquesta no es preocupava tan sols d'aspectes sectorials, sinó també d'altres qüestions relacionades amb l'economia de la ciutat. Demanaren, per exemple, que s'unís el grup telefònic de Palamós amb la xarxa de Girona, incloent-hi poblacions com Cassà de la Selva. O bé, s'implicaren amb el telegrama que el novembre de 1908 s'envià al govern de Maura queixant-se de la quantitat exigua de diners —unes 3.000 pessetes— que el govern havia donat a la població per socórrer als perjudicats d'una important inundació.⁶⁸

Ara bé, la seva principal funció va ser la de recolzar campanyes i influir per aconseguir tractats comercials favorables a la indústria. Una de les primeres va ser la campanya que desembocà a Madrid, l'abril de 1906, en l'anomenada «Asamblea del carrac»,⁶⁹ sobre l'afer dels aranzels. Aquí es posà de manifest, també, la diferència de parers entre les Cambres de Sant Feliu de Guíxols i Palamós. Aquesta assemblea vingué motivada per un projecte de tarifes aranzelàries —posterior a una llei de bases— que establia que no podien im-

sar-se més drets d'exportació a determinats articles, entre els quals es mencionava el suro en taules o panes i en carracs. S'equiparaven els carracs, doncs, a la matèria primera.⁷⁰ Els representants de Palamós, els andalusos i extremanys així com el promotor, Martí Cama, es posaren d'acord per demanar la supressió del dret d'exportació imposat al carrac. En canvi, Sant Feliu de Guíxols opinava de manera diferent: supressió del dret de 30 pessetes imposat a la importació del suro manufacturat i augment del dret d'exportació sobre el suro en taules; i fixació en 2 pessetes al dret d'exportació dels carracs, en cas de no obtenir-se l'augment del dret d'exportació sobre el suro, o en cas d'aconseguir-se l'augment fins a 25 pessetes, elevar el dels carracs a 4 o 5 pessetes el miler.⁷¹ La campanya continuà amb una reunió del sector a Girona, el 8 de juliol de 1906, entre altres mítings a Llagostera, Cassà de la Selva i Vidreres i s'aconseguí de la Junta d'Aranzels i Valoracions la supressió de les 3 pessetes el miler de carracs. Al míting convocat pel Foment cassanenc, l'agost de 1906, denuncia «la precaria situación por que atraviesan la industria corcho-taponera debido al abandono en que la han tenido siempre los gobiernos de nuestra nación»⁷² i demana la desaparició del gravamen sobre el suro que s'exporta o, almenys, reduir-lo en una tercera part.

A la tardor continuaren les campanyes davant la negociació dels tractats de comerç amb Alemanya, França, Mèxic i EUA. La convocatòria la inicià la cambra de Sant Feliu de Guíxols amb una reunió al Centre Moral de Girona, el 21 d'octubre de 1906, d'on sortí la proposta de celebrar, a Madrid, una altra gran assemblea. Aquesta se celebrà al Círculo de la Unión Mercantil, amb Salvador Albert com un dels organitzadors i amb la intenció de posar punt i final a una època anterior caracteritzada per la desunió del sector.⁷³ Trobant-se units, per primera vegada, patrons, obrers i

66 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 234-235.

67 Ibidem, p. 261.

68 *La Lucha*, 25 de novembre de 1908, p. 2.

69 El carrac és el prisma rectangular que es talla de la llesca del suro per fabricar-ne taps.

70 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 237.

71 Ibidem, p. 238.

72 *La Lucha*, 3 d'agost de 1906, p. 2.

73 Entre els organitzadors destaquen Martí Roger, president, de Palamós, i Joan Miquel, de Palafrugell.

propietaris, un exultant Salvador Albert en cantava les lloances:

*«con nuestras divisiones hemos sufrido perjuicios muy grandes; hoy nos encontramos unidos y dispuestos a borrar la mancha que sobre nosotros echaron las divisiones; esto más que asamblea es un sanatorio. Nos encontramos en perpetuo estado de guerra con las demás naciones, que cuentan con armas poderosísimas para combatirnos, de las cuales carecemos nosotros.»*⁷⁴

Es reconeixia, doncs, que calien bons tractats de comerç i la rebaixa del preu de transports, tant en ferrocarril com en vaixell, ja que els drets de noli dels vaixells estrangers eren molt més baixos que els espanyols.⁷⁵ Entre les conclusions, va sorgir la idea de creació d'una Unión Nacional Corchera, que es constituí a principis de 1909 amb Josep Batet com a president i Salvador Albert com a secretari. En la fase final de l'edat d'or, l'acusació de «versàtils i irresoluts» que pesava sobre el sector degut a anteriors antagonismes semblava superat i ara, per fi, l'assemblea permetia establir els «jalones» d'una política del suro i definir-ne els problemes fonamentals. Les conclusions, a més, no perdrien el seu caràcter oportú al llarg dels següents anys, però la imatge d'unitat no aconseguiria vèncer els primers recels i fou d'escassa eficàcia. Amb tot, l'assemblea de 1907 va ser la més important del segle. Aquell mateix any Albert passava a ser membre de la Comisión Nacional Corcho-Taponera, l'organisme que havia de vetllar, com òrgan federatiu de les diverses associacions representades, per la consecució dels objectius marcats. El prestigi adquirit el feien ser ja un home imprescindible en totes les corporacions representatives del sector, liderades bàsicament per catalans.

Els anys previs a l'esclat de la Primera Guerra Mundial foren presidits per una escalada proteccionista entre les nacions. Del 26 al 28 d'abril de 1909 Albert assisteix a París, com a secretari, a una nova reunió de

delegats de l'Estat espanyol, Portugal, França i Itàlia, convocada per Martí Cama, i on porta la representació de la Unión Corchera, de la Cambra de Sant Feliu de Guíxols —juntament amb Salvador Janer— i de la Sociedad de obreros corcho-taponeros «El Despertar», de Jerez de los Caballeros.⁷⁶ Havia estat preparada, des de feia temps, per l'amfitrió, Martí Cama, l'inspirador de la Casa del Corcho de Madrid. El dia 27 Albert hi formulà la petició de celebrar un congrés surer llatí, amb l'objectiu d'unificar posicions respecte als drets de sortida del suro en brut. Malgrat que la proposta s'aprovà, les discrepàncies sorgiren en el moment de concretar la forma de votació i la proporcionalitat que tocaria a cada país dins l'assemblea.⁷⁷ Els francesos foren els primers a desdir-se'n ja que, en el fons, no els interessava, en acordar la cambra de diputats francesa elevar els drets de duana pels taps de xampany a finals d'any. Dos anys més tard la Chambre Syndical des Négociants en Bouchons et Bouteilles de París demanarien tornar a reiniciar les gestions.

Ahora, Albert i les corporacions de les quals forma part adopten una funció vigilant envers el poder executiu. Des de la Unión Nacional Corchera lamenten, el maig de 1909 i davant el ministre d'Estat, haver-se asabentat que hi hagi propietaris surers que gestionin directament el dret de supressió del dret d'exportació del suro en taules, per altra banda, molt necessari per no agreujar la severa crisi de la indústria surotaquera.⁷⁸ Altra vegada, Albert figura entre els membres de la comissió de la indústria que s'han de reunir a Madrid amb delegats francesos per tal d'arribar a un conveni duaner més favorable, que no fructificà, i el març de 1910 es reuneix amb el president de la comissió de tractats de comerç, a qui exposa la conveniència de negociar un tractat amb la veïna República i que, si

76 Ibidem, p. 250-251.

77 Defontaine defensà que cada país tingués el mateix nombre de vots, ho raonava dient que la proporcionalitat dels vots corresponents a les xifres de negoci és difícil d'obtenir, i que si Portugal té més importància en el suro en taulers, la proporció de suro elaborat és més important en altres països, així com els rendiments de la mà d'obra.

78 *Diario de Gerona*, 28 de maig de 1909, p. 9.

74 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 242.

75 Ibidem, p. 245.

cal, cal anar a una guerra de tarifes si França es nega a concedir avantatges i manté l'augment dels drets votats per la Cambra de diputats en la revisió aranzelària pendent de ratificació. En cas que s'aprové la revisió aranzelària d'augment de vuit francs sobre els drets dels taps de suro, seria prohibitiu pels taps de menys de cinquanta mil·límetres. Albert també considera que caldria concedir representació a la Comissió de tractats de comerç als elements agrícoles i industrials.⁷⁹

A inicis de 1910, des de les pàgines del setmanari regionalista *Baix-Empordà*, Albert feia aquest anàlisi de la situació de l'exportació:

«Hace ya algún tiempo que perdimos los mercados ruso y norteamericano; Australia —mercado libre— impuso poco há un derecho casi prohibitivo a nuestra exportación de tapones de corcho; hoy Italia dobla el derecho arancelario sobre este artículo, y Francia acaba de imitarla, matando por completo nuestra exportación a aquel mercado de los tampones de longitud inferior a 50 milímetros, e infiriendo gravísimo daño a la industria de tapones para champagne.»⁸⁰

Fruit, doncs, d'aquesta mobilització s'havia aconseguit, això sí, la internacionalització de la qüestió surotapera. La paraula d'Albert és capaç de generar adhesions, per la seva eloqüència i la convicció de l'argument. Una d'elles, la de Carles Rahola a Girona:

«en una Asamblea en que's debatía una terrible crisis industrial. S'oïren veus força autorisades, però els criteris eren molt oposats. Al venir l'hora de resumir i aportar soluciones, fou ell el més escoltat i prompte el seu parer s'imposà.»⁸¹

Tanmateix, no n'hi ha prou per tal d'aconseguir la unanimitat i la unitat d'acció i veu com, després de cada intent d'unificació, sorgeixen de seguida els actors de la discòrdia.

79 *Diario de Gerona*, 8 de març de 1910, p. 7.

80 *Baix-Empordà*, 23 de gener de 1910, p. 1.

81 RAHOLA I LLORENS, Carles. «Salvador Albert», p. 1.

3.3. Mestre i escriptor

Enmig del dolor provocat per la mort de la seva filla petita, Albert redacta el 1898 un altre drama en tres actes, *Soldats de la vida*, que es veurà estrenat al Teatre Romea, de la mateixa manera que ho farà una altra obra seva posterior, *El pas de Venus*, el 1908. El 1903 la impremta d'Octavi Viader, de Sant Feliu de Guíxols, li publica *Soldats de la vida*, el mateix any que també publica el recull *De mi jardín*, la darrera de les obres que li quedaven en castellà i de qui el seu vell amic Josep Dalmau i Carles afirma ser:

«un libro hermosísimo, que recomendamos a nuestros estimados compañeros; un libro en el que no se sabe qué admirar más: la inspiración brillante, la corrección amable o el humanismo filosófico del autor.»⁸²

Li segueixen, el 1898, la novel·la *Ideal*, publicada a la impremta d'Octavi Viader, de Sant Feliu de Guíxols. Josep Brugada la qualifica com:

«una aportació narrativa de grans valors sentimentals i àdhuc humanístics.»⁸³

La catalanització de l'autor ja és, en aquells moments, total. Des d'una primera fase dins el republicanisme oficialista, doncs, Albert s'acosta políticament al catalanisme en els anys finiseculars. És una època d'una gran efervescència política i reivindicativa, que eclosionarà el 1898 amb la gran crisi de la pèrdua de les colònies de Cuba i Filipines. El 1897 s'afilia a la Unió Catalanista, l'agrupació d'entitats que havia aprovat, cinc anys abans, el projecte autonomista conegut com a Bases de Manresa i planter de futurs polítics de tot l'espectre ideològic. En aquest sentit, actuarà de corresponsal a Sant Feliu de Guíxols del diari *Lo Geronès* (1899), l'òrgan del Centre Catalanista de Girona. Seguint el fil del periodisme, que no ha abandonat, Al-

82 DALMAU I CARLES, Josep. 1903.

83 BRUGADA I GUTIÉRREZ-RAVÉ, Josep. «Salvador Albert, un escritor del modernisme», p. 312.

1898

Ideal.

BC

bert passa de director de la *Revista Corchotaponera* a director del setmanari *La Lealtad* de Sant Feliu de Guíxols (1898-1899), diari que es feia dir «*Periódico independiente, ilustrado, de avisos y noticias*», però que estava molt centrat en les reivindicacions del sector surotaper. Per últim, una de les fites de la seva evolució catalanista va ser el discurs pronunciat en el marc dels Jocs Florals de Girona de 1909, dels quals va ser president:

«Ah! Jo pregunto am l'anyorança més profunda y més greu. ¿Quan surgirá la Catalunya nostra, la Catalunya bella, terra de promissió, terra de Poesía?

Tombém els nostres ulls vers els Poetes.

Doneunos, oh! poetes, la Catalunya dels nostres Grans amors, la Catalunya rica y plena. Donèunosla, emperó, sens colps de falç. Donèunosla am cants enlairadors —veus de fortesa—; amb amorosa alegría, claror de sanitat.

Cantèu poetes!»⁸⁴

L'eclosió catalanista ve acompanyada, arreu del país, pel vitalisme filosòfic i l'exaltació de la joventut. Intel·lectualment, però, Albert es troba proper a les idees anarquitzants que captiven part la intel·lectualitat catalana finisecular, que veu en el dramaturg norueg Henrik Ibsen, un referent. No és lluny, per exemple, de la colla del Foc de Barcelona, on participa el seu amic i company de fatigues, Pere Coromines, amb qui coincideix algunes temporades a l'Empordà arran del desterrament d'aquest advocat defensor de les «causes perdudes» pel procés de Montjuic.⁸⁵ És una època, també, que Albert flirteja amb el pensament del filòsof anarquista alemany Max Stirner, autor de *L'únic i la seva propietat* i *Història de la reacció*.

En aquests anys de principis de segle Albert treballa en recolliment, enmig de la seva activitat professional, en els moments d'esbarjo que li proporcionen les estades a la finca que la seva dona Aurora ha heretat dels seus pares, a Ventalló.⁸⁶

Els seus extensos coneixements li donen una percepció àmplia de visió:

«aixís és un vident cerebral, no pas un vident sentimental [...]. Tota la seva obra és ben meditada, lents i segurs els seus passos en el camí de la coneixença... No desentona mai.»⁸⁷

A mitjans de la primera dècada estableix amistat també amb el poeta Joan Maragall, de qui rep una pregonia influència. L'intercanvi epistolar en-

84 Jocs Florals de Girona. MCMIX, p. 23.

85 Procés contra el terrorisme i l'anarquisme barceloní originat després de l'atemptat de la processó de Corpus, el juny de 1896.

86 RAHOLA I LLORENS, Carles. «Salvador Albert», p. 1.

87 Ibídem.

tre ambdós comença el 1906 i ja no s'aturaran fins a les portes de la mort del darrer, el 1911. A la primera d'elles, Maragall li comenta les obres de l'autor enviades:

«Barcelona, 13 maig 1906. Sr. D. Salvador Albert

Estimat amic: He rebut la seva amable lletra i els exemplars de Soldats de la Vida i De mi jardí que li agraeixo molt. He llegit d'un tret les seves poesies i no he fet bé, perquè no és pas aixís com les poesies han d'ésser llegides. Però, com diu molt bé en Tintoré en el pròleg, darrere el De mi jardí com darrere el seu drama, i fins m'atreviré per a dir darrera de tota obra de vostè, s'hi sent tan fortament l'home, que un s'interessa de seguida per tota obra de vostè com si fos el pur símbol d'una vida, d'una lluita. En moltes poesies d'altres, i gairebé es pot dir en la poesia en general, lo que domina és el com es diuen les coses; n'hi ha també d'altra en què el com s'esvaeix per la preocupació de lo que es diu; però en la de vostè la preocupació més forta és la de per què es diu: ja no és la forma, ja no és la idea, és el cas, l'home, el que atrau. Això disminueix sovint el valor poètic artístic, pertorbat per la forta preocupació de l'home que hi ha darrera l'obra. Explicar aqueixa mena d'antinòmia tal com jo la sento vol altra extensió i un escrit diferent que una carta. No obstant, hi ha moments del seu llibre, en els Girasoles, en les Cinerarias sobretot, en què l'emoció fon la individualitat en l'expressió de l'ànima del món i llavors la poesia redimeix la individualitat. No m'explico prou bé, no em faig entendre, ja en parlarem.

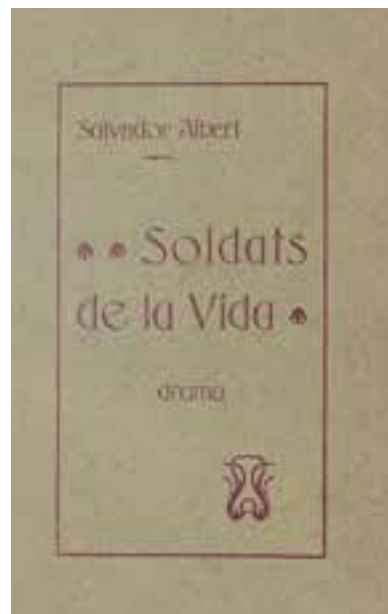
Perquè espero el gust de tornar a veure'l a casa: la seva visita m'ha deixat un record d'intensitat que em fa desitjar-ne d'altres per a rebre'n un nou increment de vida.

Mentrestant em repeteixo son amic afectíssim.

Joan Maragall.»⁸⁸

Durant aquests anys, Albert fa amistat amb els escriptors Carles Raho-la i Joan Maragall, amb els quals trava una relació triangular de la qual s'ha conservat —i, en part, publicat— un ric epistolari.

A mitjans de la dècada, Albert comença a participar en la revista *Joven-tut*, fundada a Barcelona el 1900 per Emili Tintorer i Vilaseca, autor dramàtic que, per cert, havia prologat el seu llibre de poemes. Hi redacta articles curts en un apartat que anomena «Heretgies», entre 1905 i 1906, l'any del seu final. *Joven-tut* va tenir un equip tan brillant que, com digué Rafael Tassis, «tan homogeni i d'una durada realment excepcional, no va subsistir a la desaparició del setmanari». A banda, doncs de la seva professió catalanista, era una revista de gran qualitat escrita des de plantejaments modernistes i, fins i tot, decadentistes. La publicació dels articles d'Albert, en forma

1903

Soldats de la vida.

BC

⁸⁸ MARAGALL I GORINA, Joan. *Obres completes I*, p. 919.

de llibre amb el títol *Involució*, el 1908, generaren les reaccions més controvertides.

Però, tornem a Sant Feliu, on Albert pronuncia, entre 1903 i 1906, unes conferències per a obrers enllaçant així amb la seva vocació de divulgador i pedagog. El 1903 organitza una Junta d'Extensió Universitària a la localitat, de la qual n'és el president, inspirant-se en l'anomenat Moviment d'Oxford de mitjans segle XIX. Les conferències es realitzen al Centre Instructiu Obrer, un ateneu per a la classe treballadora que serà clausurat amb motiu dels aldarulls provocats per la Setmana Tràgica, pocs anys després. Hi desenvolupa temes sobre Ibsen i sobre la guerra, en aquest darrer tema «*apoyando su tesis con citas de Emerson y Proudhon, no dudosos de su amor a la Humanidad*». ⁸⁹ Però també convida especialistes de fora, entre els quals l'ànima del moviment a Catalunya, el doctor Rafael Rodríguez Méndez, rector de la Universitat de Barcelona, metge andalús establert a casa nostra, que es troba en plena en gira d'«apostolat científic» la tardor de 1905. ⁹⁰ Ofereix la conferència inaugural del curs al Centre, «El alcoholismo y la tuberculosis». Després, ponent i amfitrions es dirigeixen al Teatre Vidal per inaugurar el Curs d'Extensió Universitària davant un auditori format per unes dues mil persones. *El Autonomista* de Girona, que elogia el discurs d'Albert, diu que «*En el escenario ocupaban la Presidencia el rector, D. Rafael Rodríguez Méndez, el Sr. Albert y dos profesores, los señores Masagué y Llano*». Albert posa de manifest la inspiració en el Moviment d'Oxford:

«*Explica las tareas que estan encomendadas a las conferencias sintéticas complementadas para bien de las humildes clases con las pequeñas conferencias analíticas*». Després de fer una dura crítica a la universitat del moment continua, en català: «*estas tareas vienen a remediar las deficiencias de la cátedra universitaria*». ⁹¹

89 «Al mestre D. Salvador Albert», *La Crónica*, 26 d'abril de 1908, p. 4; *La Lucha*, 24 de gener de 1905, p. 4.

90 *La Lucha*, 25 d'octubre de 1905, p. 1.

91 «El Dr. Rodríguez Méndez en San Feliu de Guíxols. II», *La Lucha*, 26 d'octubre de 1905, p. 1.

Josep Pallach —en la seva faceta d'historiador de la pedagogia— situà l'experiència de Sant Feliu de Guíxols entre els exemples a Catalunya del Moviment d'Extensió Universitària, que tingué nuclis a Badalona, Mataró i Sabadell i que, en el conjunt de l'Estat espanyol, va tenir entre els seus principals impulsors a la Institución Libre de Enseñanza. ⁹² En aquests cicles hi passaran Mossèn Josep Gelabert, geòleg i pintor de Llagostera, Lluís M. de Jordi, Lorenzo Benito, vicerector de la Universitat de Barcelona. També es faran conferències sobre l'esperanto. ⁹³ Per aquest motiu, Pallach esmenta Albert entre l'«*aristocràcia del magisteri*» que, al tombant de segles i relacionat amb el Moviment d'Extensió Universitària, conformaven la Junta de Sant Feliu de Guíxols, presidida per Albert i amb altres mestres del col·legi Vidal i de l'escola laica.

Albert no abandonarà mai la tasca de conferenciant, dirigit a un públic no massa alfabetitzat, sobre els més variats temes, majoritàriament literaris. El 1908 dóna a conèixer la persona i l'obra del seu amic Joan Maragall, al Centre Instructiu de Sant Feliu, tot establint el paral·lel entre l'autor i Henrik Ibsen. ⁹⁴ Però tampoc oblida els temes comercials, com la conferència «*sobre la Industria Corcho-taponera*» ⁹⁵ al Centre Econòmic de Casà de la Selva el març de 1906 o, el mateix agost, el miting convocat pel Foment cassanenc, on denuncia «*la precaria situación por que atraviesan la industria corcho-taponera debido al abandono en que la han tenido siempre los gobiernos de nuestra nación*». ⁹⁶

El record d'aquestes conferències perviurà durant anys i explica la fidelitat que li tindran els treballadors, que conserven un record inesborrable:

«*Ell ens ha proporcionat, des de que el centre és fundat, l'aliment intel·lectual necessari per a que la nostra*

92 PALLACH I CAROLÀ, Josep. *Els mestres públics a Catalunya*, p. 172.

93 *La Lucha*, 23 de gener de 1906, p. 1.

94 *La Cataluña: revista semanal*, 21 de novembre de 1908.

95 *Diario de Gerona*, 31 de març de 1906, p. 4.

96 *La Lucha*, 3 d'agost de 1906, p. 2.

pensa s'anés formant d'una manera perfecta i sens que nosaltres haguéssim tingut de fer el més petit esforç.»⁹⁷

Així ho asseguren el president i secretari de la Junta del Centre Instruc-tiu de Sant Feliu de Guíxols, el 1908, en el número d'homenatge que se li tributa a *La Crónica* de Palafrugell. Anys a venir, el cèlebre periodista i es-criptor ganxó, Agustí Calvet «Gaziel», evocava així les conferències realit-zades al local del Casino «dels Nois»:

«s'han acabat allí els temps que Salvador Albert hi exposava i comentava el llavors flamant teatre d'Ibsen, tot just arribat d'Espanya a través de Barce-lona. I ho feia en unes vetllades que emplenaven la sala d'un auditori en ma-jor part menestral, i també de jornalers i pescadors, que escoltaven bocaba-dats el conferenciant, sense capir-ne ben segur gran cosa, però enxopant-se lentament d'aquella pluja cultural que calava els esperits més esponjosos.»⁹⁸

En una carta escrita el desembre de 1907, Joan Maragall lloa la seva acti-vitat però l'alerta davant l'homenatge que ha sentit que es dedicarà al seu amic a *La Crónica*:

«Però és precis, amic meu és qüestió d'interès públic, educar al nostre po-ble, ensenyant-li el seus homes verament representatius, perquè no s'extravii en la buidor de les apoteosis que tot sovint li són servides. Per altra part vos-tè és prou fort perquè aquest just homenatge no puga ésser-li un perill com ho fóra segurament per tants; perquè vosté és dels que sempre van a més, i dels que, per enaltits que es vegin, sempre poden dir: “¿Què compon això per l'altura on jo tinc posats els ulls, i cal a un home?”.»⁹⁹

La Crónica de Palafrugell, de 26 d'abril de 1908, li dedica un ampli mono-gràfic, per encàrrec de Joan Linares, aleshores director de la revista i amb participació variada de personalitats que l'han tractat i conegut, amb un text ampli del seu amic Carles Rahola i fragments de discursos:¹⁰⁰

«En Salvador Albert és, per sobre de tota cosa, un educador en el més in-tens sentit de la paraula, un home que obre nous camins en l'avenir —que jo no sé són més bons o pitjors que els del present— car l'Albert creu que la per-

1903

De mi jardín.

BC

97 *La Crónica*, 26 d'abril de 1908, p. 3.

98 CALVET I PASCUAL, Agustí. *Gaziel. Obres Completes*, p. 318.

99 MARAGALL I GORINA, Joan. *Obres Completes I*, p. 921 (Barcelona, 22 d'abril de 1908)

100 «Salvador Albert», *La Crónica*, 26 d'abril de 1908, p. 1. El 28 de març de 1908 el publi-cava també, en castellà i amb el nom de «La intelectualitat catalana» a la revista *La Cataluña*.

Madrid, 20-23 de maig de 1907

«Asamblea corchera» celebrada al Círculo de la Unión Mercantil,
amb la participació destacada de Salvador Albert.

MSP - COL·LECCIÓ MONTserrat MEDIR

fecció possible estriba en suprimir de la terra les passions, els miratges, les mentides que precisament, per mi, fan encantadora la vida, i ens dona la visió d'un nou home intel·lectualitzat, fred, immutable, que no el sento bategar prop meu, que em dona la sola impressió d'un "ens de raó".»¹⁰¹

Al costat d'aquestes paraules elogioses sobre Albert, Carles Rahola no estalvia tampoc crítiques. Referint-se als seus articles de *Juventut*, afirma,

«allí se digueren entre nosaltres les primeres paraules contra la "massa". Allí va fer-se l'apologia més apassionada de l'individualisme a ultrança. Taine, Nietzsche, Stirner y Ibsen projectaren vigorosament llurs ombres augustes en aquelles planes. Aquest gest estigué de moda durant un quant temps, y era ben comprensible per altra part; era un reflexe a Catalunya d'una reacció fatal que ja havia desaparegut de tot arreu contra l'excés de democràcia que infestava les idees.»¹⁰²

Quatre dies abans Maragall l'escriu, després d'haver llegit el seu recent llibre *Involució*, i li fa saber la sensació que n'ha rebut, «com si m'haguessin tirat una pedra al cap... fent pedrades entre amics...»:

«Aquest llibre seu Involució que acabo de llegir en l'exemplar que amb tan bon afecte m'ha dedicat, és força dur: no és pas tot vostè, de la força de vostè n'acusa principalment la duresa. És clar que la duresa és element o qualitat principalíssima de la força, però no és tota la força, ni menys és lo és essencial d'ella, la seva virtut originària. Diu uns renecs vostè, en aquest llibre! Per exemple allò de "l'artista productor de ficcions de vida... intermediari que el mestre hauria de fer innecessari". Déu meu, què vol dir això? ¿Seria una orientació merament científica la de vostè?»¹⁰³

Després de llegir *La Crònica*, Maragall en comenta la imatge que se'n treu d'Albert:

«el veig a vostè perfectament situat en la seva actitud un xic esquerpa per la generalitat, però ben efusiva allà sols on se sent fecunda la seva efusió. Aquesta actitud que a molts pot semblar orgullosa perquè és senzillament noble.»¹⁰⁴

1908

Involució.

BC

101 RAHOLA I LLORENS, Carles. «Salvador Albert», p. 1.

102 Ibidem.

103 MARAGALL I GORINA, Joan. *Obres Completes I*, p. 922. (Barcelona, 22 d'abril de 1908).

104 MARAGALL I GORINA, Joan. *Obres Completes I*, p. 924. (Barcelona, 9 de novembre de 1908).

Ara bé, Rahola no s'està de criticar també la posició d'Albert, el seu «*aristocratism intel·lectual*» i l'abstencionisme polític:

*«voldria veure'l abrandat de la guspira d'algun dels nostres entusiasmes, voldria veure'l “intervenir” de tant en tant, encar que de rés se'n tornés a les seves solituds amades, lluny de la polseguera que aixequen les multituds per ell fuetejades.»*¹⁰⁵

I, un bon dia, el noble i elitista Albert, es troba que el poble el vol de candidat a les Corts.

1910

La industria corcho-taponera.

AMSFG - FONS JOSEP BATET

¹⁰⁵ RAHOLA I LLORENS, Carles. «Salvador Albert», p. 1

Guixolencs:

LA COMISSIÒ ELECTORAL D'AQUESTA CIUTAT SE COMPLAU EN CONVIDARVOS AL ACTE QUE SE CELEBRARÀ AVUY Á LAS 9 Y MITJA DE LA NIT, EN EL «SALÒN DE NOVEDADES», PERA FER LA PRESENTACIÒ DEL CANDIDAT PER AQUEST DISTRICTE DON

Salvador Albert y Pey

DESPRÈS DE LA PRESENTACIÒ, EL SENYOR ALBERT DONARÀ UNA CONFERENCIA QUE VERSARÀ SOBRE LA REPRESENTACIÒ PARLAMENTARIA AM RELACIÒ ALS INTERESSOS DE L'INDUSTRIA SURO-TAPERA.

La Comissió.

Sant Feliu de Guixols, 23 d'Abril de 1910.

Imp. Manel Comas

23 d'abril de 1910

Full volant
de propaganda electoral
de la candidatura
de Salvador Albert.
AMSFG - COL·LECCIÓ
ANTONI VIDAL ARXER

Diputat per la Bisbal d'Empordà

4

*«Diuen perquè vaig sol
i em planyen i em malmiren;
ells sempre van plegats
perquè si sols anessin se perdrien.
A mi la Solitud
me mostra les dreceres de la Vida...
Jo no iria pas sol
si no tingués molt bona companyia.»*

Solitud

Salvador Albert (1906)

4.1. El candidat «econòmic»

El 1906 s'havia celebrat, a Girona, una concentració en favor del món surotaper. Acabada la mateixa, Salvador Albert i el seu amic Carles Rahola, s'esmunyen fora de la ciutat, muntanya endins, on:

«daurada de ginesta, va llegir-me impecablement uns treballs plens de subtilitats filosòfiques que semblaven escrits lluny de les disputes dels homes. El cel era d'esmaragda. En la pau blava de la tarda les paraules de l'Albert eixien dels seus llavis com abelles clàssiques. A baix s'estenia la ciutat que jo em vaig creure per un moment que era Atenes immortal vers on estan constantment girats els ulls de la nostra ànima...»¹⁰⁶

Albert voreja els quaranta anys. És més un home de pensament que de lletres. Ha aconseguit prestigi, tant entre la patronal com entre la classe treballadora, per la seva defensa dels interessos surers i les conferències de divulgació. El retorn a la política activa, doncs, es produirà sense solució de continuïtat

¹⁰⁶ RAHOLA I LLORENS, Carles. «Salvador Albert», p. 1.

ALS ELECTORS DEL ***Districte*** de la ***Bisbal***

Els qui estimem de debò la nostra comarca, els qui anidem la gravetat dels moments actuals de veritable crisi, els qui comprenem la transcendència dels problemes econòmics pendents de resolució, i gran perill que corren els interessos dels elements Industrials, Comercials y Agrícoles y la necessitat cada dia més sentida de defensarnos *nosaltres mateixos*, no podem deixar d'intervenir, d'una manera activa y decidida, en aquesta lluita electoral.

Es el nostre candidat

En Salvador Albert y Pey

Aquest nom es de sobra conegut y admirat en el nostre Districte y fora d'ell. La lluminosa intel·ligència de l'il·lustre fill d'aquesta comarca, la seva honorabilitat sens màcula, el seu entusiasme per tot lo noble y gran, l'activitat per ell desplegada sempre que s'ha tractat de la defensa dels interessos de la nostra terra, totes aquestes prenhades qualitats fan inútil la presentació de tan distingida personalitat.

Nosaltres treballarem pel seu triomf ab totes las nostras forças. El triomf de l'Albert serà prova eloqüentíssima de que'l nostre Districte compta ab propis elements de defensa, mostrant aixís d'una manera patent la seva vitalitat davant dels Poders públics.

El triomf de l'Albert es garantia de que'ls nostres interessos serán defensats com necessiten y mereixen esser-ho, com may ho han sigut encare; això es, ab tot amor y ab tota fidelitat, posposant-hi egoismes personals y compromisos d'escola o de partit.

Nosaltres no li demanem pas miracles al nostre candidat; ne tenim prou ab el seu concurs, are com sempre, noble y desinteressat; ne tenim prou ab que posi a contribució la seva poderosa intel·ligència, la seva activitat infatigable y la seva voluntat d'acer, pera la realització de les nostres aspiracions.

A ulla classe confiem a l'Albert la defensa dels nostres interessos—que son també s del treball—perquè estém enterament persuadits del seu bon zel y de la seva absoluta fidelitat.

Volem afegir a lo dit que nosaltres no lluytém contra ningú; lluytém en favor nostre, despullats d'apassionaments polítics y animositats personals, empró ab l'ardència y la fé dels convençuts.

Donant un alt exemple de sensatesa y d'amor a la comarca, han acullert el nostre programa, exclusivament econòmic, els elements polítics esquerristes del Districte.

Per la nostra part tindrem el goig immens d'haver contribuït, ab la nostra actitud, a evitar en els moments actuals una lluita política de conseqüències greus.

Altres dies lluirán pera tornes polítiques avuy per avuy el perill qu'à tots ens amenaça exigeix l'edreç de tots.

Lo que's nosaltres no hem dubtat ni un sol moment del triomf del nostre eminent candidat.

Per gratitud a l'home que tant ha treballat per la prosperitat y'l bon nom de la nostra terra,

Per conveniència de tots els qui d'ell fundadament esperen treballs majors,

Per amor a n'aquest tros de patria empordanesa,

Tot hom ha d'otorgar els seus sufragis a

EN SALVADOR ALBERT Y PEY

La desfeta d'aquest fill preclar de la nostra comarca, no fora pas solzament la desfeta dels seus electors, fora també la desfeta del Districte enter.

José Batet y Camps—Salvador Janer—T. Brugada—J. Vilaret—Xatart—Diego Roana—Juan Clara Barceló—J. Verges—Eduardo Genís—Juan Bonill Giralt—J. Coria Corcosinas—Enrique Sans—Martín Balmaña—José Fusté Marcó—Manuel Gispert Comas—Juan Rago—Juan Xatart—Delfín Guesart—Agustín Rotó—Eduardo Iglesias—José Fuyó—Guila Bonill—José Bascarón—José Felis Alaña—Florentino Vilal—Jaime Janer—Pedro Fusté Parera—R. Dausí Solés—Miguel Sorribes—Francisco Rabell—P. Arxer—Raimundo Ribot—Miguel Sarró—Luis Esteve Planas—Estebe Ararà—Rabasa y Vilos—Pedro Sardó Vilal—Estebe Roitlan Serra—R. Burec Carreras—Baldemero Mir—N. Ribes Batet—Hermenegildo Bis, Fable Vinyas—Felis Sabon Sala—Benito Planells—Estebe Juan—Enrique Ferrer—Juan Bonill Corredor—Enrique Sauch—Enrique Calçada—José Esteve—J. Brendell Ribes—Jaime Roitlan—Cezaró Portas—Pedro Balmaña—José Vall Teixidor—Miguel Matas—Miguel Palet—Pedro Albert—Enrique Geli—Ramón Olmo—Pedro Sala Cisterna—Salvador Vilal—Victorino Brossa—José Solís—Narciso Marañón—Lorenzo Honer—Jaime Arxer Rabell—J. Yela y Camps—Ja.

Rep. Manuel Gues

Maig de 1910

Full volant

de propaganda electoral.

Manifest de suport

dels industrials

a la candidatura

de Salvador Albert.

AMSFG - COL·LECCIÓ

ANTONI VIDAL ARXER

amb la tasca de defensor dels interessos de la producció tapera. És, a més, una decisió fortuïta, preparada al marge dels partits polítics, però que s'aprofitarà de la rivalitat existent entre les dues grans forces empordaneses: la Lliga Regionalista, que a nivell comarcal està representada per la Lliga Nacionalista del Baix Empordà; i el Partit Republicà Democràtic Federal. El 1910 es disputen l'acta de diputat per la Bisbal, feu dels federals.

Dues circumstàncies feren possible aquesta dura contesa: l'ensorrament dels partits dinàstics a l'Empordà en favor del republicanisme, i el trencament, poc temps abans, del moviment conegut com a Solidaritat Catalana. En efecte, la implantació del sufragi universal, el 1890, havia significat un primer pas cap a l'eradicació del caciquisme i també del cunerisme. El 1891 el federal Pere Puig i Calzada, ganxó precisament, va ser elegit diputat per la Bisbal, però no tardaria a decantar-se vers les files del Partido Liberal-Conservador; mostra més de la força que encara tenien, a finals del segle XIX, els partits governamentals, capaços de doblegar les voluntats d'electors i elegits. Després de Puig, el districte passà, encara, a mans de conservadors i liberals en les eleccions de 1896, 1898, 1901 i 1905. El 1893 i 1895 va sortir-ne escollit diputat el federal barceloní Josep Maria Vallès i Ribot i, el 1899, el federal reusenc Josep Lletget i Sardà. Una figura destacada dels primers anys del segle XX va ser l'empresari llagosterenc Jaume Roure —elegit el 1901— i el seu fill Francesc Roure, —elegit el 1905—, ambdós pel Partido Liberal. Les eleccions de Solidaritat Catalana de 1907 acabaren d'escombrar, ja de manera definitiva, el predomini dinàstic a la zona. La victòria del candidat solidari Juli Marial i Tey, suposà el retorn de l'escó als federals, per bé que no desterrà el cunerisme. Marial era, en efecte, un arquitecte de Barcelona.

L'explicació que se'ns dona d'aquest fenomen és simple: allà on el partit es considerava amb prou força com per guanyar, per si sol, les eleccions, elegia un candidat «cunero». Si el candidat governamental, o de qualsevol altra formació, era capaç de disputar amb garanties d'èxit el predomini federal, llavors calia comptar amb el suport fonamental dels electors i les forces locals: la figura d'un candidat arrelat al territo-

ri es feia més necessària. Aquest va ser el context, el 1910, de la candidatura de Salvador Albert.

Durant els primers anys del segle XX un nou subjecte polític, el catalanisme, estava disposat a disputar al republicanisme ser la força política regeneracionista decisiva a les Corts espanyoles capaç de desafiar el torn polític. Encapçalat, en aquells moments encara únicament, per la Lliga Regionalista, el 1904 havia patit una de les seves primeres escissions per la banda de l'esquerra: els catalanistes republicans, agrupats a l'entorn del seu òrgan de premsa, el diari barceloní *El Poble Català*.

El novembre de 1905 es produí l'atac a les redaccions i rotatives d'òrgans lligaires, a Barcelona, per part d'elements de l'exèrcit, molestos amb una caricatura crítica. Els coneguts com a «Fets del iCu-Cut!» provocaren una onada d'indignació popular que ajudà a cohesionar forces polítiques ben diverses en les següents comtesses electorals. Aquests incidents i, sobretot, la reacció a la defensiva del govern Moret, tot mostrant-se còmplice amb els militars i aprovant la vexatòria Llei de Jurisdiccions, acabà catalitzant en el moviment de Solidaritat Catalana, que agrupava formacions polítiques catalanes de signe molt divers, amb un programa de mínims ambicions però poc concret.

Les eleccions provincials de 1907, primer, i les legislatives del mateix any li donaren el caràcter de coalició i l'èxit de les candidatures de Solidaritat va ser total, ja que van obtenir 41 dels 44 escons en joc a Catalunya. Tanmateix, les divergències, davant la pretesa hegemonia de la Lliga Regionalista, començaren a manifestar-se molt aviat i Solidaritat acabà dissolent-se en qüestió d'un parell d'anys. El debat sobre el pressupost de Cultura, a l'Ajuntament de Barcelona i les conseqüències de la Setmana Tràgica del juliol de 1909 l'acabaren d'enterrar. En efecte, aquell juliol un moviment revolucionari de protesta contra la guerra del Marroc i l'embarcament dels reservistes esclatà a Barcelona, però, s'estengué a diferents viles industrials del país, amb un balanç de destrucció anticlerical considerable. A Sant Feliu de Guíxols, on Josep Irla ocupava en aquell moment l'alcaldia, els insurrectes provocaren la crema de l'Església de Sant Joan i se

Guixolenchs:

A tots els que vos interessa el triomf de la candidatura del senyor ALBERT, se vos convida pera que, avuy, á les 9 del vespre, assistiu á la reunió que tindrà lloch en el local del Centre Federal (Carretera de Girona, 7), á fi de poguer donar instruccions pera la lluyta del proper diumenge, día 8 del corrent.

Sant Feliu de Guixols 6 de Maig de 1910

EL COMITÉ.

Imp. Manel Comas.

6 de maig de 1910

Full volant

de propaganda electoral

de la candidatura

de Salvador Albert.

AMSFG - COL·LECCIÓ

ANTONI VIDAL ARXER

saquejà el col·legi dels Hermanos de la Salle.¹⁰⁷ El govern d'Antoni Maura reaccionà amb duresa: només a Sant Feliu es tancà el Centre Instructiu Obrer, on Albert havia ofert tantes conferències, i al Cap i Casal la repressió s'endugué la vida de molts sindicalistes i anarquistes i, al capdavant, la del pedagog barceloní Francesc Ferrer i Guàrdia. Acusat d'haver instigat la revolta anticlerical, el seu afusellament, el 13 d'octubre de 1909, catalitzà una campanya, també a nivell internacional, de suport a la seva persona. Les esquerres catalanistes no desaprofiteren l'ocasió per desacreditar, també, la Lliga. El govern Maura no suportà la pressió internacional i dimití; el Rei cridà llavors al govern a José Canalejas, del Partido Liberal. Finalment, el nou president convocà eleccions pel maig de 1910.

La decisió de presentar Salvador Albert com a candidat a Corts va venir motivada, doncs, pel desafiament de la Lliga Regionalista de presentar batalla en un districte tradicionalment republicà, presentant el seu principal cartell. Josep Irla recordaria, anys després, aquest fet a l'inici de les seves memòries:

«Recordeu, amics que teniu més de seixanta anys, l'angoixa que passàrem per l'afront que significava per al nostre lliberal districte la presentació del líder de la Lliga Regionalista de Barcelona, que rebia el suport de les dretes de Catalunya, dels baluards més importants de la comarca, com eren els industrials surers de Palamós, Palafrugell, Begur i tots els seus satèl·lits, fent gala contínuament d'un triomf segur, d'un èxit brillantíssim a la candidatura de Francesc Cambó i Batlle.»¹⁰⁸

En aquesta ocasió, doncs, catalanistes conservadors i republicans d'esquerres es presentaven per separat i, a més, durament enfrontats. En efecte, la candidatura de Francesc Cambó, originari de Verges i tot un pes pesant de la política catalana, era un desafiament en tota regla al predomini republicà de la co-

marca. Els republicans ja no s'enfrontaven a un candidat forà, fàcil de batre, i tothom era conscient que la mobilització lligaire seria imponent. Només algú de pes, amb forts recolzaments locals, podia oposar-s'hi amb una certa possibilitat d'èxit. I és aquest context d'elevada rivalitat, per un electorat molt pròxim, el que va propiciar la candidatura de Salvador Albert. Tanmateix, en un principi l'elecció d'Albert mostraria les vacil·lacions del PRDF, inicialment, envers la seva candidatura i, en general, per abandonar la pràctica decimonònica del cunerisme.

Tanmateix, no eren bons moments per a la Lliga. El partit catalanista conservador havia capitalitzat els anys esplèndids del moviment de Solidaritat Catalana, però la situació havia fet un gir. Solidaritat havia mort, entre les acusacions mútues de regionalistes i els catalanistes republicans. Cambó, a més, havia quedat molt compromès amb l'obra de Maura, no tant perquè n'esperés el compliment de la promesa de la Mancomunitat, sinó perquè havia quedat involucrat en la repressió subsegüent al moviment de la Setmana Tràgica. El desembre de 1909 els lerrouxistes havien guanyat, a Barcelona, les eleccions municipals, assolint la majoria absoluta a l'Ajuntament. Els republicans solidaris, que es presentaren novament sols, superaren en vots els regionalistes, tal com ja havia passat en les eleccions provincials.

Tot feia preveure que en el si del catalanisme l'esquerra avantatjaria la dreta. Per consolidar aquesta tendència, i de cara a les eleccions que s'aproximaven, l'esquerra solidària decidí materialitzar la unió orgànica i, el 24 d'abril, federals, nacionalistes i sectors d'Unió Republicana constituïren un nou partit, l'ideari del qual es condensava en el seu nom: Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR). Els principals dirigents eren Josep Maria Vallès i Ribot, Jaume Carner, Ildefons Sunyol, Joaquim Lluhi i Rissech i Pere Coromines, entre d'altres. La UFNR seria el partit que, finalment, acabaria apadrinant la candidatura d'Albert que, en un primer moment, va ser avalada pels sectors econòmics. L'elecció d'Albert va tenir lloc en una concentració convocada a l'escola pública de nens del Passeig de Mar de Sant Feliu de Guíxols, el matí de l'11 d'abril:

107 Per part de *«Turbas desenfrenadas, electrizadas y movidas por ocultos y públicos instigadores»* diria el rector. JIMÉNEZ, Àngel. *Sant Feliu de Guíxols: una lectura històrica*, p. 204-205.

108 IRLA I BOSCH, Josep. *Memòries d'un president a l'exili*, p. 65.

Guixolencs:

Venim á convidarvos á tots vosaltres, sigui la que sigui la vostra manera dè pensar, á n'el grandió **MEETING** que tindrà lloc á las 9 y mitja d' aquesta nit, en la

PLASSA DE LA CONSTITUCIÓ,
per exposarvos baix tots els punts de vista la significació de la candidatura de Don

SALVADOR ALBERT Y PEY

Assistiuhi, compatricis, á escoltar las autorisadas veus dels oradors que farán us de la paraula, per que am ple coneixement de causa pogueu demá depositar los vostres sufragis.

Será aquest acte una grandiosa prova de nostre civilitat y constituirá el resum de tota nostre campanya electoral.

Espera que respondreu à n'aquesta crida

La Gomissió electoral.

Sant Feliu de Guixols, 7 de Maig de 1910.

7 de maig de 1910

Full volant

de propaganda electoral

de la candidatura

de Salvador Albert.

AMSFG - COL·LECCIÓ

ANTONI VIDAL ARXER

*«el pasado domingo tuvo efecto en esta ciudad la reunión magna en que una tan nutrida como valiosa representación de los elementos industriales, comerciales y agrícolas del Distrito acordó, con gran entusiasmo y unánimemente, proclamar candidato á la Diputación á Cortes en las próximas elecciones á nuestro buen amigo y distinguido publicista D. Salvador Albert, defensor competentísimo ó incansable de los intereses de esta comarca, especialmente de cuantos guardan relación con la propiedad alcornocal y la Industria Corchotaponera.»*¹⁰⁹

L'escollit, doncs, era el secretari de la cambra de comerç de Sant Feliu de Guíxols, Salvador Albert i Pey, home vinculat als sectors econòmics més potents de la ciutat. Encapçalaven el manifest en suport a la seva candidatura Josep Batet i Salvador Janer i la tanca ven Jaume Arxer i «Josep Yrla i Cia».¹¹⁰ Darrere Albert, doncs, hi havia tota una patronal surera i comerciant, però no era unànime. Els promotors justificaven el seu suport en un manifest adreçat «Als electors»:

*«els qui comprenem la transcendència dels problemes econòmics pendents de resolució, el gran perill que corren els interessos dels elements Industrials, Comercials i Agrícoles i la necessitat cada dia més sentida de defensar-nos nosaltres mateixos, no podem deixar d'intervenir, d'una manera activa y decidida, en aquesta lluita electoral.»*¹¹¹

Emilio Navarro dirà que els promotors de la candidatura van ser:

«Los elementos económicos del distrito de La Bisbal, los republicanos de todos matices, que son la mayoría de los habitantes de aquella hermosa comar-

*ca, imponen con entusiasmo al señor Albert la toga del legislador.»*¹¹²

Els industrials es limitaven a dir, en el seu manifest i amb una certa altivesa, que:

*«Donant un alt exemple de sensatesa y d'amor a la comarca, han acullert el nostre programa, exclusivament econòmic, els elements polítics esquerristes del Districte.»*¹¹³

La proposta oficial la presentaren a la Junta electoral Josep Irla i Rovira, Ferran Torró i Joan Linares i Delhom, tots tres diputats provincials per la Bisbal d'Empordà.¹¹⁴ Segons *El Programa* l'avalaven, pel Comitè Comarcal Republicà Federal el vicepresident Ferran Torró i el secretari Nicet Casanovas; pel Comitè d'Unió Republicana Josep Figueras i Antoni Nicolau i, pel Comitè Comarcal Nacionalista Republicà, Gabriel Bretxa i Joan Rius.¹¹⁵ Els republicans, doncs, no obviaren el desafiament i acceptaren el repte, però, jugaren la carta econòmica, sabedors que la conjunció entre la defensa de la indústria surera i del candidat republicà eren unes credencials clares de victòria. Albert, però, hi sumava encara un altre mèrit: el seu ascendent sobre la població obrera de resultes de les conferències que havia anat fent al llarg dels anys anteriors. *La Lucha* ho resumia així:

*«[su] triunfo se considera seguro dadas la generales y profundas simpatías de que disfruta en toda la comarca por sus talentos y laboriosidad.»*¹¹⁶

Tanmateix, el flamant candidat volgué començar la campanya no a Sant Feliu de Guíxols, sinó a la seva

¹⁰⁹ *El Programa*, 16 d'abril de 1910.

¹¹⁰ Josep Yrla i Cia, era l'empresa familiar fundada per Josep Irla i Rovira, diputat republicà federal a la Diputació de Girona i pare del també polític i futur president de la Generalitat de Catalunya, Josep Irla i Bosch.

¹¹¹ AMSFG. «Als electors del Districte de la Bisbal».

¹¹² NAVARRO, Emilio. «Don Salvador Albert Pey», p. 138.

¹¹³ AMSFG. «Als electors del Districte de la Bisbal».

¹¹⁴ Arxiu Històric de Girona, Junta provincial del Cens Electoral, 1910. Eleccions provincials. núm. 1.178.

¹¹⁵ *El Programa*, 21 d'abril de 1910.

¹¹⁶ *La Lucha*, 14 d'abril de 1910, p. 2.

EL PROGRAMA

Semanario Republicano Federal del Bajo-Ampurdán

Precios de suscripción			REDACCION Y ADMINISTRACION		Sección suelta	200 ejemplares
En esta ciudad y en todas las provincias	Por 1 año	200	REDACCION Y ADMINISTRACION Calle de la Iglesia, 7, 1.º		En 10 ejemplares	20
Por 6 meses	100	100			En 5 ejemplares	10
Por 3 meses	50	50			En 2 ejemplares	5

Electors de La Bisbal

Demà es el dia senyalat pera que amb la noblesa dels vostres sufragis designeu quina ha d'ésser la persona que representi el nostre Districte en el Parlament espanyol.

Tots vosaltres, amb ple coneixement de causa per les llibres que se'us han exposat, podreu saber quina es la persona que més se identifica amb les vostres necessitats, amb les vostres desitjos, i demanant plena satisfacció a les vostres consciències, podreu fer, amb les vostres vots, que el Diputat per aquest Districte sigui l'encarregat de les vostres aspiracions.

Tenint la més completa seguretat de que seguint la seva història, demà aquest Districte una nova prova de la seva independència, un bonic exemple de civilitat i demostrarà que és digne del sublimat concepte amb que se'l presenta, com a bressol i guardià de la llibertat dels pobles.

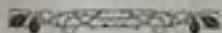
Perquè tenim fe en la vostra consciència; perquè creiem que no pot traïcionar-se la que constitueix l'ànima d'un poble, es per lo qu'esperem que després d'unes hores de treball al nostre consell, el

EN SALVADOR ALBERT I PEY

Propietaris, artesans, industrials, pagesos, obrers, tots: omnes que constitueu els conscienciosos treballs que l'ALBERT ve fent desde molts anys en defensa dels interessos de tots vosaltres que sentiu porras incògnites de la seva ferma voluntat i resultat: vosaltres que ben pagat, aporreu els grans dats que possibiliten per sostenir la vostra causa, teniu el deure de rebre, per tant, amb vostre vot, tota la vostra ànima.

Republicans, amics liberals d'aquest Districte: tots els que us valguen que no per un moment, puguin moure que deixeu anellar en nostre terra? l'aquest reconeixement, tots els que desitgeu que el nostre Districte continuï la seva gloriosa tradició: no puguí mai més en ell aixecar el cap el desolador encimisme: tots els que us valguen correu el perill de qu'el representant de nostre Districte pugui un dia posar-se al costat de qualsevol tiranicisme de Madrid, teniu l'imperios deure de posar tota la vostra energia, tot el vostre reconeixement al seu veí de la independència de l'Il·lustre ill d'aquesta comarca, del qu'ha sigut constantment un cotecament i després de fer-se de la llibertat, un propagandista fervent de la sobania popular, del qu'és, però sense actes i per les seves idees, el símbol de la pau, de l'amor i de la misericòrdia.

Compteu amb el cap ben alt, amb tota aquella entesa que duna el bon reconeixement del deure d'empènyer, en la satisfacció intima de que vostres veus puguin en els clats del nostre pensament i de la vostra consciència, demanant per així d'una gran civilitat, no tot ombra però amb tota claritat, sense a despreciar il·luminant els vostres sufragis qu'han d'ésser la demostració de les aspiracions del Districte.

7 de maig de 1910

Portada de El Programa.

Semanario

Republicano Federal

del Bajo-Ampurdán,

demanant el vot

per a Salvador Albert.

AMSFG

vila natal, Palamós, amb un míting al Teatre Cervantes. Hi defensà que ell no es presentava com un candidat polític, sinó com a defensor dels interessos suers. La premsa de dretes no tardaria a fer-se ressò del suport industrial per intentar avortar el suport obrer a la seva persona, acusant-lo fins i tot d'«arribista». Es visualitzava, així, el trencament del front unitari que alguns havien intentat promoure amb la indústria suera. Presentant Cambó, per una banda, i Albert per l'altra es trencava definitivament la unitat d'acció de la indústria, que hem vist que s'estava covant des de feia temps amb la diferència de criteri que enfrontava les cambres de comerç de Palamós i Sant Feliu.

La premsa dretana destacà les desavinences republicanes davant la candidatura d'Albert. Els federals de la Bisbal, davant d'allò que consideraven una decisió unilateral dels federals de Sant Feliu, consultaren a Vallès i Ribot la conveniència d'una candidatura que consideraven de caràcter excessivament econòmic. Vallès i Ribot, amic de Josep Irla, els aconsellà que triessin un federal o el retraïment. A mitjans d'abril es reuniren a Girona els principals líders federals de la comarca amb els catalanistes republicans de Barcelona, Joaquim Lluhi i Rissech i Ramon Roig i Armengol, però no arribaren a una resolució.¹¹⁷ Almenys aquest va ser el relat publicat al *Diario de Gerona*. Davant la indecisió de presentar un candidat alternatiu, i el repte de guanyar Cambó, els republicans acabaren acceptant la candidatura «econòmica» que se'ls proposava. Vallès i Ribot no tardaria en morir, deixant el terreny lliure als federals empordanesos per seguir recolzant Albert. El futur president de la Generalitat, Josep Irla, un dels promotors de la candidatura, rememoraria anys més tard:

«L'esperit lliberal del districte ens obligà a acceptar la batalla amb totes les seves conseqüències. El comitè comarcal federal va reunir-se, i una gran serenitat i altesa de mires dominà el seus components. Pel prestigi del districte, érem obligats a assegurar el triomf de la batalla, era de necessitat absoluta un candidat esguerrà que ajuntés totes les altres forces del districte,

*que no fos discutit per ningú, i tingué la fortuna de proclamar candidat contra Cambó al secretari de la Cambra de Comerç de Sant Feliu de Guíxols, D. Salvador Albert i Pey.»*¹¹⁸

Hom sabia, però, que un requisit necessari per qualsevol candidat que gosés presentar-se al districte era la defensa dels interessos de la indústria del suro.¹¹⁹ Per tant, Albert era, per bé que una personalitat aleshores independent, el candidat ideal. I el fet és que els federals empordanesos, i de manera especial els de Sant Feliu de Guíxols, es prengueren seriosament la candidatura i la campanya esdevingué, com era d'esperar, molt disputada. Josep Irla recordarà aquella campanya en l'inici de les seves memòries:

*«Mítings, conferències, un excés de propaganda de tots els pobles dominà aquells dies. Els que vàrem viure'ls no ho oblidarem mai. Penseu que els cambonistes, en aquella època, ja disposaven d'autos; nosaltres érem obligats a fer els viatges de poble a poble amb tartana.»*¹²⁰

Per altra banda, Cambó recordaria aquella campanya com el moment de «*més goig de la meua vida*»:

*«Potser mai el meu partit no havia fet una campanya electoral tan brillant; segurament que mai no s'havia presentat als electors amb un balanç tan copiós de la seva actuació passada.»*¹²¹

Pronuncià fins a cinc i sis discursos al dia:

*«El meu entrenament era tan gran que no em causava la menor fatiga.»*¹²²

118 IRLA I BOSCH, Josep. *Memòries d'un president a l'exili*, p. 65.

119 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 195

120 IRLA I BOSCH, Josep. *Memòries d'un president a l'exili*, p. 65-66.

121 CAMBÓ I BATLLE, Francesc. *Memòries*, p. 214.

122 Ibídem, p. 186.

117 *Diario de Gerona*, 20 d'abril de 1910, p. 4.

La Bisbal d'Empordà, 1910

El diputat a Corts, Salvador Albert, i la plana major dels partits republicans bisbalencs celebren la victòria electoral enfront Francesc Cambó.

En el grup hi ha també els músics de la Cobla Principal que amenitzaren l'acte amb sardanes.

Al fons el Teatre Principal.

ACBE

Votaren 11.658 dels 14.332 electors. El resultat: Albert va guanyar a Cambó per 6.217 sufragis enfront 5.259. Hi hagueren 147 vots nuls. La sort es decidí en unes poques localitats: Calonge, Sant Joan de Palamós, Castell d'Aro i, sobretot, Sant Feliu de Guíxols, se significaren com a favorables als republicans. A Sant Feliu, Albert va treure 2.011 vots enfront dels 653 de Cambó. La mobilització federal havia estat, doncs, considerable. En canvi, Begur, on dominava l'empresari surer Bonaventura Sabater, de la casa Forgas, era un feu clar de la Lliga.

Octavi Saltor qualificà la campanya, temps més tard, d'un «cordial dualisme», presentant-la així com si de les relacions entre els dos candidats es tractés. Tanmateix, les coses distaren de ser realment així. La contesa arribà fins l'acarnissament entre els partidaris d'una i altra candidatura. Cambó, dolgut pels resultats, però, per altra banda, satisfet de la campanya, denuncià els «atacs de l'esquerra exlligaire» referint-se, és clar, als homes de *El Poble Català*. I és que era poc habitual que els dirigents republicans barcelonins s'involucressin en les campanyes en altres indrets: «tots els seus líders es congregaren al districte de la Bisbal per tal de combatre la meua candidatura, usant les formes més innobles», denuncià Cambó.¹²³ Fins i tot arribaren a repartir estampes amb la figura de l'afusellament de Ferrer i Guàrdia. Cambó no dedica, però, al seu adversari cap paraula.

La UFNR, doncs, apadrinà la candidatura de Salvador Albert. Però aquest, almenys durant la primera legislatura, es comportà com un parlamentari independent, afí als republicans. La UFNR va treure, a tot Catalunya, onze diputats, superant els deu de la Lliga i se situà com a quarta força política de l'Estat (amb un 5,3% dels vots), just per sota de la Conjunción republicano-socialista,¹²⁴ que liderava Benito Pérez Galdós, amb el 10,3% dels vots i vint-i-set escons. Completaven la família republicana el valencià Partido de Unión Republicana Autonomista liderat per l'eminent escriptor Vicent Blasco Ibàñez, amb un diputat i el ca-

tanista independent Francesc Macià, de les Borges Blanques. Guanyà, tal com era d'esperar, el partit governamental, que en aquells moments era el Partido Liberal, amb 215 escons, liderat per José Canalejas.

Albert va poder entrar al Congrés amb l'aurèola de vencedor de Cambó, a qui havia deixat, momentàniament, sense acta, circumstància que el líder de la Lliga aprofitaria per dedicar-se un temps als seus negocis. El regust amarg de Cambó amb la derrota explicaria, segons denuncià Gaziol, les causes de l'ostracisme literari d'Albert a Barcelona:

«¿Conocéis, por ejemplo, a Salvador Albert? El nombre de este poeta admirable ha sonado poquíssimas veces entre nosotros. En 1910 Albert, que es hijo de Palamós, tuvo la desgracia de derrotar al señor Cambó en unas elecciones a diputados a Cortes por el distrito de la Bisbal. La desgracia probablemente fué doble: de haber salido triunfante el señor Cambó, es casi seguro que, con su extraordinaria influencia política y financiera, habría podido hacer por el distrito mucho más de lo que estaba en manos de un simple poeta, y en cambio, el poeta no habría incurrido en las temibles e implacables iras de los partidarios del señor Cambó. Esta enemistad política, aunque ello sea absurdo, ha pesado constantemente sobre la obra literaria de Albert. Y compo por otra parte Albert es una especie de anacoreta espiritual, un hombre de penumbra y de recogimiento, todo lo contrario de un luchador y un político, allí se ha quedado largos años y allí continúa, casi desconocido, sistemáticamente olvidado (), sin hacer nada por salir de su retiro de San Feliu de Guixols, en santa paz y con la miel de sus versos.»¹²⁵*

125 CALVET I PASCUAL, Agustí. "Gaziol". «Flores del silencio. El tesoro de un solitario», *La Vanguardia*, 17 de juliol de 1925, p. 5. «(*) Después de haver escrito este artículo he leído, con agradable sorpresa, las dos notas críticas que mi viejo y excelente amigo Manuel de Montoliu acaba de publicar sobre la personalidad poética de Salvador Albert, reaccionando también contra la indiferencia de que éste ha sido objeto. Es de alabar que semejante demostración justiciera haya aparecido, por fin, precisamente en las columnas de La Veu de Catalunya.»

123 Ibidem.

124 La Conjunción agrupava PSOE, PRR, PRF i independents.

Sant Feliu de Guíxols, 11 de setembre de 1910

Postal editada que recull l'Aplec organitzat a la platja de Sant Pol
per celebrar el triomf electoral de Salvador Albert davant Francesc Cambó.

AMSFG - COL·LECCIÓ MUNICIPAL D'IMATGES

Sn. Feliu de Guixols. Aplech dedicat al Sr. Albert Plaja de San Pol.

No sabem, doncs, si Saltor que, a banda d'amic d'Albert era membre de la Lliga, li interessà construir un relat fictici, però, en tot cas edulcorà molts aspectes de la vida d'Albert. Els vençuts, però, carregaren les tintes. Deia l'òrgan de la Lliga al Baix Empordà:

*«han guanyat els federals del districte acapdillats per en Narcís Duran, ex-director d'una Cooperativa; triomfaren els lerrouxistes y anarquistes ab en Batet, Janer y comparses; triomfaren els qui com en Pere Corominas, en Joan Linares y en J. Vergés renegaren de son catalanisme.»*¹²⁶

L'acusaren de ser el candidat de Josep Batet, d'«arribista» i, en general, de ser el candidat dels fabricants de taps de Sant Feliu de Guíxols i de professar una tèbia professió catalanista.¹²⁷ Segons Emilio Navarro, Albert s'integrà en la conjunció republicano-socialista.¹²⁸ Tanmateix, alguns mitjans espanyols se sorprengueren que Albert preferís conservar:

*«su independencia parlamentaria, concretándose su acción a las cuestiones puramente económicas que agitan de un modo profundo al distrito que le otorgó sus sufragios.»*¹²⁹

Els republicans ganxons, doncs, hagueren de sortir al pas de les acusacions de candidat «independent» que versaven sobre Albert. *El Programa* recordava, el febrer de 1914 i a les portes d'unes noves eleccions, que:

*«Encara que la seva acta no anava lligada amb cap partit polític, ell va prendre seient en els escons de la minoria nacionalista-republicana; i quan d'assumptes polítics es tracta, ell va aixecar la veu en nom de la minoria de la Conjunció Republicana-Socialista, i amb ella va votar. Per la seva història, per aquella actuació nobilíssima, que responia a una ferma convicció, ningú el pot titllar d'advenedís en el camp republicà, molt al contrari, se l'ha considerat com la personificació dels ideals republicans d'aquest Districte i se l'ha proclamat candidat.»*¹³⁰

Cambó ja no tornaria a trepitjar el districte de la Bisbal com a candidat, deixant així via lliure a Albert per afiançar-se en aquesta tradicional comarca federal. Tanmateix, el candidat que succeí al líder regionalista en les se-

1910

Discurso sobre el presupuesto de instrucción pública.

AMPF

¹²⁶ *Baix-Empordà*, 15 de maig de 1910, p. 3.

¹²⁷ *L'Avenç*, 16 d'abril de 1910

¹²⁸ NAVARRO, Emilio. «Don Salvador Albert Pey», p. 139.

¹²⁹ *El Imparcial*, 15 de juny de 1910, p. 2.

¹³⁰ *El Programa*, 28 de febrer de 1914, p. 1.

21 de febrer de 1911

Carta adreçada per Salvador Albert al seu amic, el poeta Joan Maragall.

BC

El Diputació de Lleida
per
La Bisbal

San Felim de Guisot, al febrer 1911

Senyor

En Joan Maragall

Benvolgut i admirat amic: Part del
dimmorç i del ditllum vaig selectar-me
lleigint ab devoció les seues Següencies, des-
ta aquelles lluminoses visions de mar i
ells, fins a aquell inspiradíssim cant ex-
piritual, magne resum, esplendorosa di-
tessi de tota l'obra de voste.

Que puc dir-li jo d'aquelles noves flors
del seu gran esperit? Vosté hi ha afeixides,
seu bonhora a la boya immarcescible que li

ja de temps donada a la poesia universal,
enfront jo no sabia pas que afeixir a lo qu'hi
dit avans d'ave d'aquies seu art tan origi-
nal, tan intens i tan exquisit.

El seu gran llibre no ha aigut pas per a
una sorpresa, però sí una confirmació; no he
pas mai estat novet, estels en el meu esperit,
que tant deu a mi'l seu, enfront hi ha mai
est més les velles.

He vist ab goig sincer que la promesa ha
acabert l'aparició de Següencies, ab unànimes
motes d'alegria i amor. Per privilegi, ex-
clusiu dels vers pòets, el de perar obrir de bat
a bat, corrent, totes les portes, fent sentir
i apareixer arreu. Per molt anys admirats
allotres!

Senyor ben seu devotíssim

Salvador Albert

güents eleccions, el 1914, Bonaventura Sabater, fill de Palafrugell i gendre de l'empresari Forgas de Begur, aconseguiria, fins i tot, superar els resultats de Cambó. En les eleccions provincials de 1913 i 1917, en les quals l'empresari begurenc també es presentà pel mateix districte a la Diputació de Girona, aconseguiria superar en vots, fins i tot, al seu contrincant federal Josep Irla i Bosch.

En les eleccions legislatives de 1914, els republicans catalanistes i federals es presentaren formant part d'una Coalició Republicana amb els radicals d'Alejandro Lerroux, com a resultat del famós Pacte de Sant Gervasi. Josep Maria Vallès i Ribot ja havia mort i Pere Coromines i Jaume Carner signaren, entre altres membres de la UFNR, aquest acord. En aquestes eleccions, que van tenir lloc el 8 de març, Albert s'endugué un lleuger avantatge sobre Sabater, amb el 52,21% dels sufragis —6.111 contra 5.475— uns quants menys que en les anteriors, però, suficients per derrotar el candidat lligaire, amb una participació més elevada que el 1910, arribant al 81,08% de l'electorat. En el conjunt de l'Estat, la Coalició va treure trenta-cinc diputats, lluny dels 221 del governamental Partido Liberal-Conservador. En canvi, la Conjunción va treure, per separat dels republicans coaligats, uns deu diputats.¹³¹ Els candidats republicans s'endugueren victòries als districtes gironins de Girona, la Bisbal d'Empordà i Figueres, mentre els districtes de Puigcerdà i Santa Coloma de Farners romanien en mans de la Lliga, el d'Olot en mans dels carlins; els de Torroella de Montgrí i Vilademuls, en canvi, seguien dominats pels partits dinàstics. Pel que fa al districte la Bisbal, segons Irla «la calma retornà a la comarca per algun temps, els regionalistes havien jugat les úniques cartes que tenien, les dues fallaren completament».¹³² L'aliança entre els dos homes Josep Irla i Salvador Albert, era ja indestructible.

Una de les primeres actuacions d'Albert com a parlamentari, el 1910, va ser un encàrrec de la Conjunció republicano-socialista. El grup li demanà, de fet, d'intervenir en la discussió del pressupost d'instrucció pública de 1910.¹³³ El discurs, que fou llargament aplaudit i enarborat en molts mitjans, va ser ressenyat per Carles Rahola a *El Programa*:

«Fue el discurso de Albert la condena del Presupuesto de Instrucción pública, pobremente dotado, cuando se atiende con esplendidez á otros servicios que antes contribuyen á la disolución que á la renovación de los pueblos (...). pero sin lanzarse por los caminos de Utopía. Sin salirse de la realidad, sin aspirar más que á una serie de reformas que nos acerquen gradualmente á las naciones que mayores sacrificios realizan en materia de enseñanza, señaló lo

1910

Discurso de D. Salvador Albert sobre el Impuesto de Transportes.

AMSG - COL·LECCIÓ ANTONI VIDAL ARXER

131 PSOE i PRR, amb Roberto Castrovido Sanz de cap de files.

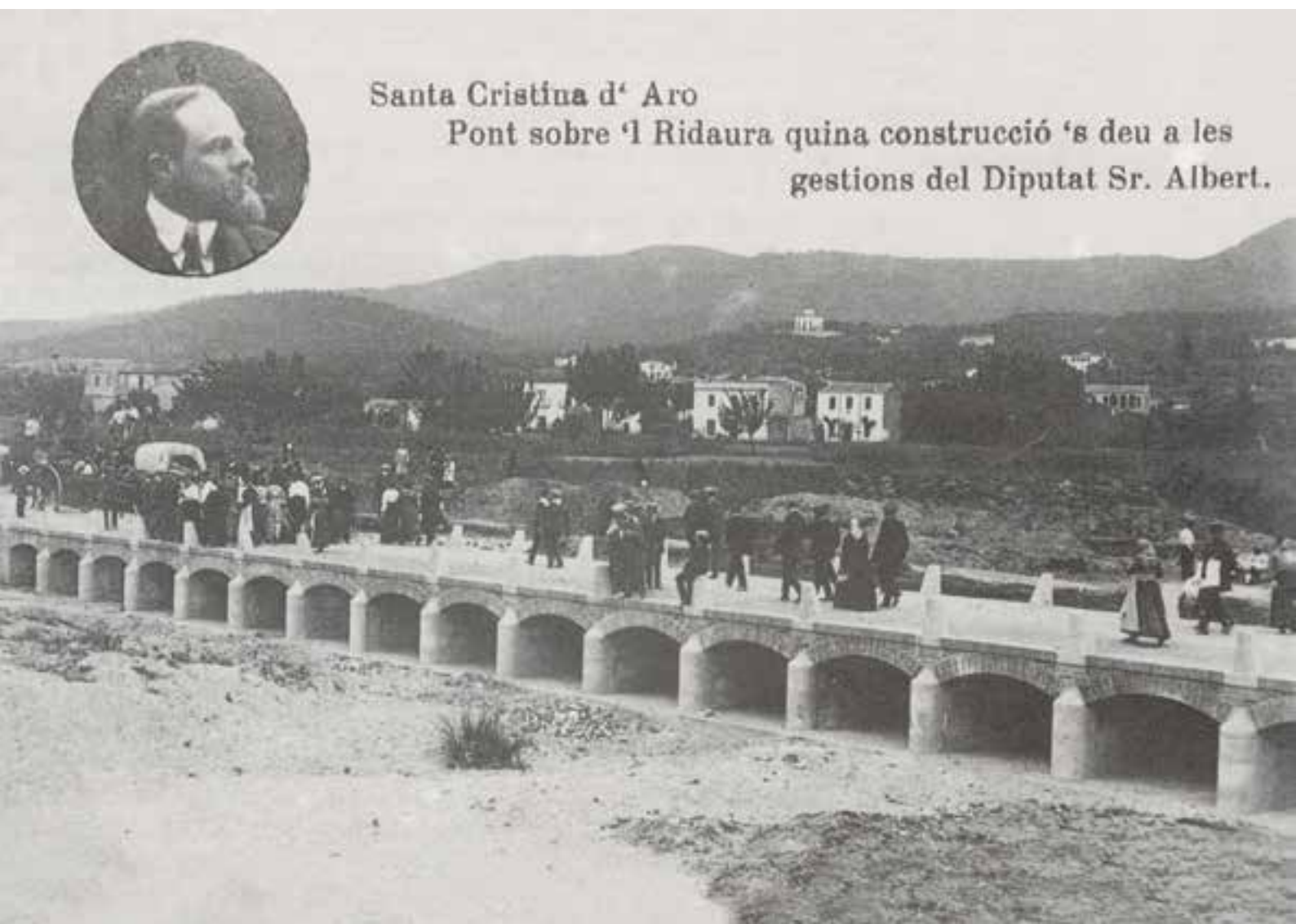
132 IRLA I BOSCH, Josep. *Memòries d'un president a l'exili*, p. 67.

133 NAVARRO, Emilio. «Don Salvador Albert Pey», p. 139.

Santa Cristina d'Aro, 14 de maig de 1914

Postal editada amb motiu de la inauguració del pont sobre el riu Ridaura, construït gràcies a les gestions de Salvador Albert.

AMSCA

*que hay que hacer para que este servicio pueda llegar á ser para todos un titulo de orgullo.»*¹³⁴

El discurs, que va ser una esmena al pressupost i rebé la contesta del diputat liberal Baldomero Argente del Castillo, li suposà acalorades felicitacions, segons explicà *El Programa*,

*«elogiando, cuantos le oyeron, su serenidad y dominio de sí mismo, y la soltura, claridad y precisión con que expuso sus ideas, cualidades éstas que le han sido reconocidas siempre y en todas partes. Como habrán visto nuestros lectores, el discurso del Sr. Albert ha merecido los honores de la reproducción in extenso en importantes diarios de Barcelona y Gerona.»*¹³⁵

Aquesta intervenció posava de manifest que, si hi havia un àmbit en el qual Salvador Albert se sentí més identificat, a més dels interessos industrials surers, va ser el de l'educació, que en l'Estat espanyol de principis de segle XX es trobava encara en un estat calamitos. Per aquest motiu, i per la seva professió, es guanyà ben aviat el recolzament de l'Associació del magisteri públic de Girona, amb els quals participà en diversos mítings. L'octubre de 1912, a la Bisbal d'Empordà, prometé defensar a les Corts les aspiracions del magisteri i que *«de una vez se acometa el problema de la primera enseñanza»*.¹³⁶ Però, també el trobem en una altra concentració del magisteri a Girona, el novembre de 1919, en companyia del dirigent republicà Miquel Santaló, professor de la Normal de Girona.¹³⁷ Al Teatre Principal de la ciutat, hi afirma que ell lluita i lluitarà sempre per la intensificació i l'educació del poble, que vol dir l'elevació de la humanitat. Del seu cor manifesta que:

*«ell, quan més plaer sent, quan més gaudeix en plenitud, és quan pren part en actes com aquest de propaganda cultural, on es busca la realització d'un ideal noble: el perfeccionament dels homes, perquè tinguin una vida més digna i més pura. El mestre ha de triomfar perquè només l'organització d'actes com aquest ja acrediten la seva capacitat.»*¹³⁸

La defensa dels interessos surotapers absorbí bona part de la tasca parlamentària d'Albert. A finals de 1910 participà en el debat dels pressupostos, per tal d'aconseguir una reforma de l'impost de transports. En una intervenció del 2 de desembre defensà, davant el ministre d'Hisenda, l'extensió de l'exempció de l'impost de transports també als carracs, a més dels taps i rebuigs, tal com havia quedat negociat i reflectit en el dictamen de la comissió. Altra vegada, el ministre es justificà per les pressions dels propietaris andalusos i extremerys amb l'argument recurrent que el suro en brut ja comptava amb un gravamen del 5% a l'exportació.¹³⁹

El 1911 Albert va ser nomenat president d'honor de l'Asociación de Fabricantes de Tapones y Cuadradillos de Corcho de Sevilla, l'anomenada Unión Corchera.¹⁴⁰ S'iniciava llavors campanya en pro d'una Lliga amb els portuguesos i es creà una comissió executiva per arribar a aquest acord i una recollida de signatures — fins a 50.000-60.000 signatures de tot l'Estat— per sol·licitar l'adhesió a l'acord. El 15 de juny, a la localitat sevillana de Venta de Eritaña, se celebrà un banquet en el seu honor i amb l'assistència de la plana major dels surers andalusos. Hi presentà un projecte de Lliga Aduanera, no com un fi en si mateix, sinó com a mitjà per evitar que els productes del suro fossin monopolitzats pel comerç exterior, buscant en el propi sòl la vigorització necessària per fer créixer la riquesa del consum amb la riquesa industrial:

¹³⁴ *El Programa*, 19 de novembre de 1910, p. 1.

¹³⁵ RAHOLA I LLORENS, Carles. «El discurso de Albert», *El Programa*, 12 de novembre de 1910, p. 3.

¹³⁶ *La Vanguardia*, 10 d'octubre de 1912, p. 12.

¹³⁷ Abans, Albert havia presentat la candidatura a Corts de Miquel Santaló en el mateix Teatre.

¹³⁸ *El magisterio gerundense*, 5 de novembre de 1919, p. 7

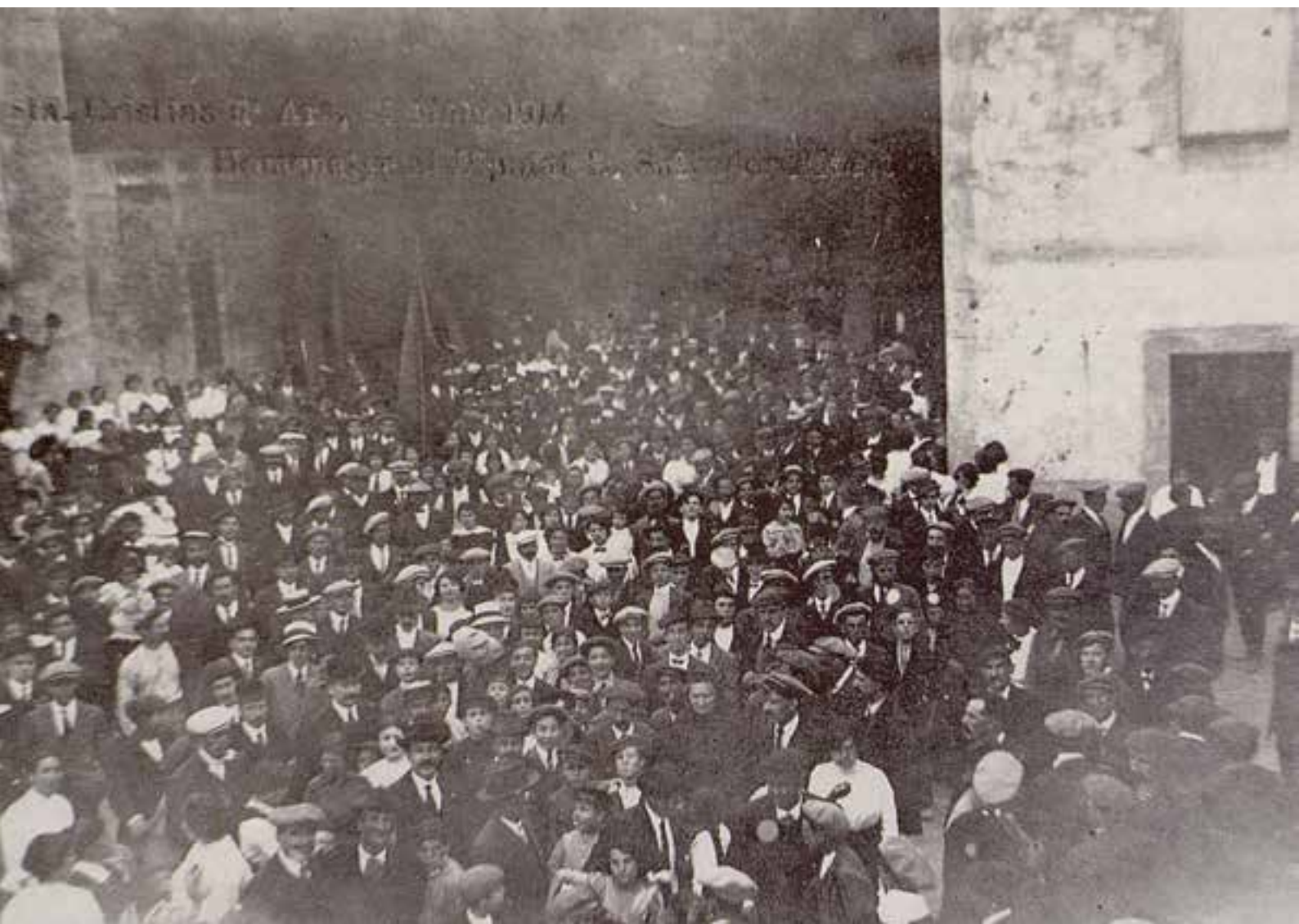
¹³⁹ ALBERT I PEY, Salvador. *Discurso de D. Salvador Albert sobre el Impuesto de Transportes pronunciado en el Congreso de los Diputados el día 2 de Diciembre de 1910*, p. 3.

¹⁴⁰ MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 268.

Santa Cristina d'Aro, 14 de maig de 1914

Amb motiu de la inauguració del pont sobre el riu Ridaura, el poble de Santa Cristina d'Aro organitzà un homenatge a Salvador Albert. La gentada s'aplegà al carrer Teulera per testimoniar-li el seu agraïment al diputat republicà del districte.

AMSCA - COL·LECCIÓ D'IMATGES DE GERARD BUSSOT I LIÑÓN

*«Creando así esta Liga Aduanera Ibérica, proponiéndonos estrictamente un medio y no un fin con ella, hallaremos el resorte para beneficiar nuestros medios del trabajo y de expansión sin perjudicar, antes al contrario, los intereses citados de los productores. El medio debe consistir en la utilización del arma de combate que representa una fuerza semejante dispuesta en nuestras manos para contrarrestar la influencia nociva de los gravámenes que pesan sobre las manufacturas corcheras en su exportación. Y así veremos cómo por este camino llegaremos a la fácil obtención del librecambio, que es la aspiración capital que en materia arancelaria apetece nuestra industria.»*¹⁴¹

La proposta, però, no trobà un ambient suficient a Portugal. Altra vegada, Albert va ser escollit president honorari d'una reunió solemne convocada a Madrid dels dies 21 a 23 de novembre per l'Associació de Fabricants, per tal de protestar per les pressions dels propietaris que volien suprimir l'aranzel de l'exportació de les 5 pessetes els 100 kilos. El fabricant, en canvi, apostaven per un aranzel a l'exportació d'aquest producte de fins a 50 pessetes, justificat pel perill de l'atur obrer. Després de gestions al més alt nivell aconseguiren que l'assumpte passés al consell de ministres. Al gremi taper li havien concedit *«honors de capità general»*, diria Albert.¹⁴² Llavors formulà també un vot particular a la Junta d'Aranzels (i Valoracions), sol·licitant l'elevació del valor del suro de les 35 pessetes del dictamen a les 100 pessetes. A l'octubre Albert era nomenat membre de la Junta d'Aranzels de la qual acabaria dimitint, temps més tard, per desavinences.¹⁴³ Perquè era evident que el govern feia cas omís, quan no li convenia, d'aquesta corporació.

En efecte, malgrat els més de setanta mítings i el centenar de manifestos que es prodigaren davant les amenaces externes, i la mateixa valoració de la

Junta,¹⁴⁴ el govern decidí unilateralment, pel Reial Decret del 27 de desembre de 1912, mantenir les 5 pessetes a l'exportació del suro en panna. Hom parlà, aleshores, que el govern havia cedit a la pressió dels EUA, gran importador, però en canvi, es concedí l'obligatorietat del taponament amb suro de les begudes.

El novembre de 1913 Albert participà, com a membre de la Cambra de Comerç de Sant Feliu de Guíxols, en un Congrés de Geografia Colonial i Mercantil a Barcelona. En una altra ocasió, Albert impugnà al Congrés dels Diputats el conveni comercial amb Itàlia, amb un discurs que pronuncià el 25 de juny de 1914, mentre Frederic Rahola feia el mateix al Senat. En ell, el diputat per la Bisbal afirmava:

*«Yo soy partidario, como he dicho antes, de los tratados de comercio, pero siempre que se hagan en las debidas condiciones y con las garantías necesarias para el país, y en esta ocasión creo que el país no ha intervenido lo suficiente, porque se han llevado las negociaciones con tal reserva, con tal misterio, que el país no se ha enterado hasta el momento en que ya no había remedio. Este es un caso que entiendo que no ha de volver a reproducirse en España, y es preciso que desde este momento nosotros formulemos, la formulo yo, el más modesto de todos, una enérgica protesta contra esa forma de negociar tratados de comercio, en condiciones tales, que el interesado en primer término sea el que menos intervención tiene en la preparación de los convenios.»*¹⁴⁵

Albert no deixaria, doncs, d'intervenir en representació de les corporacions del seu districte en la negociació de tots els tractats de comerç, en dues vessants: com a membre del Parlament i com a representant dels interessos de les Cambres territorials.

Albert encara es presentaria el 1916, 1918, 1919, 1920 i 1923, sortint-ne sempre vencedor. Tanmateix, l'estiu de 1914, poc després de les segones eleccions en què Albert prengué part, esclatà un conflicte que ha-

141 Ibidem, p. 270.

142 Ibidem, p. 272-273

143 Ho recordaria el governador civil Correa davant d'Albert, a la presó, anys després.

144 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 275

145 Ibidem, p. 567; Trobem el discurs sencer a les p. 559-571.

via de transformar el món conegut fins aleshores: la Gran Guerra europea. L'Estat espanyol se'n mantindria neutral, la qual cosa permeté als fabricants catalans fer negocis amb l'estranger, especialment aquells sectors que podien proporcionar materials pel subministrament als exèrcits enfrontats o bé pogueren diversificar les seves exportacions fora d'Europa: tèxtil, metal·lúrgic, navilier... No va ser el cas, però, de la indústria del suro, les exportacions de la qual radicaven sobretot en els dos grans estats enfrontats: Alemanya i França. Les exportacions de taps disminuir en picat i començà una llarga i dura crisi que incidí en la reconversió que ja estava sofrint el sector, degut a la pèrdua de l'artesanat.¹⁴⁶ Per al districte de la Bisbal d'Empordà, tan dependent d'aquesta indústria, significà el col·lapse. La meitat dels 2.000 treballadors de Palafrugell es trobaren a l'atur forçós. Es feren «cuines econòmiques» a Palamós i Palafrugell. La fàbrica de Batet de Sant Feliu de Guíxols s'incendià el 1916 i la de Bonaventura Sabater, de Begur, el 1919, deixant gairebé tota la població de Begur sense feina. El país dels taps, doncs, requeria de la feina ferma i decidida dels seus diputats. Josep Irla escriuria:

«Tot seguit ens trobem a la Gran Guerra del 1914; el moment fou dur per a tots: manca de treball i preocupacions generals. El problema de la vida fou objecte de meditacions i, gràcies a les gestions del diputat Albert, s'obtingueren de Madrid la construcció d'algunes [obres] públiques i altres ajuts que en la situació que passàvem permeteren esperar un temps millor.»¹⁴⁷

L'abril de 1916 es reuniren les forces vives a l'alcaldia de Sant Feliu de Guíxols. Albert s'integrà en una comissió composta per tres persones —dues d'elles de Palamós— per portar a Madrid la situació detallada de la indústria de la comarca.¹⁴⁸ Albert, doncs, justifica algunes actuacions en base a la necessitat de mantenir ocupada la població en atur. En un telegrama dirigit

146 Ibidem, p. 304-305.

147 IRLA I BOSCH, Josep. *Memòries d'un president a l'exili*, p. 67.

148 MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*, p. 290.

al president del Consell de ministres, Albert l'informava que

«transmito a Ministro Fomento el ruego de los parlamentarios esa provincia con mi gran deseo de que existan medios de realizar obras públicas que atenuen crisis industria corcho taponera. Saludóle.»¹⁴⁹

El ministre de Foment Juan de la Cierva, en carta a Albert, ho tindrà en compte:

«que se saque a subasta el trozo 2º de la carretera de Tossa a San Feliu de Guixols y celebrará mucho pueda quedar complacido.»¹⁵⁰

A Sant Feliu, aquest mal moment del sector industrial es veié acompanyat de la crisi financera, amb la suspensió de pagaments de diverses banques. En síntesi, com plantejà Salvador Albert, la guerra havia pertorbat l'equilibri existent entre el crèdit i les activitats productives del país, i això havia perjudicat la producció, l'exportació i, en definitiva, la paràlisi d'un sector de l'activitat econòmica.¹⁵¹ En una sèrie d'articles publicats a la premsa republicana, el novembre de 1914, exposava que la intervenció del Banc d'Espanya no era suficient per pal·liar la situació, sinó que es feia necessari que:

«una mayor liberalidad (por no decir espíritu de sacrificio) y una más rápida decisión sustituyan a la excesiva moderación y cautelosa lentitud del Banco.»¹⁵²

En definitiva, Albert acabava acceptant, enfront d'una actitud majoritàriament aliadòfila del republicanisme, una neutralitat oficial en termes purament pragmàtics:

149 *El Programa*, 30 de juliol de 1921, p. 3.

150 Ibidem.

151 FUENTES CODERA, Maximiliano. *La Gran Guerra a les comarques gironines: l'impacte cultural i polític*, p. 65.

152 Ibidem, p. 65-66.

AMSEF

«La neutralidad de España pone a nuestro comercio exterior, en un doble aspecto de importación y exportación, y en sus múltiples ramificaciones, a cubierto de trabas, odios y represalias en los países beligerantes, constituyendo una considerable suma de facilidades dentro de una inmensa red de obstáculos creados al Trabajo nacional por el presente estado de cosas.»¹⁵³

Llavors, Albert, amb Josep Batet i l'alcalde Narcís Duran i Juera, i les autoritats governatives promogueren, respectivament, la implantació de sucursals a Sant Feliu i a l'àmbit de les poblacions integrades per la Cambra de Comerç, per tal de constituir, amb l'entitat Crédito y Docks de Barcelona, un moll central de mercaderies que agrupés el comerç de totes aquelles viles. La dificultat —malgrat la implicació del governador civil, Gonzalo Segovia, comte de Casa-Segovia— de gestionar aquest dock, amb Europa en peu de guerra, va frustrar l'intent d'apaivagar els greus revessos econòmics que patien els industrials locals.¹⁵⁴ Finalment, per poder sostenir el crèdit es fundà, el 1921, la societat Crédito y Docks de San Feliu.¹⁵⁵ Una concessió, val a dir-ho, que els partidaris d'Albert atribuïren també a les seves gestions.¹⁵⁶ Es tractava de constituir, amb la societat, un moll central de mercaderies que agrupés el comerç de totes les viles integrades a la Cambra de Comerç. Així mateix, el document de mèrits d'Albert anotava una altra consecució:

«Obtenció de material ferroviari durant la guerra per a l'exportació suro-tàpera i d'una R. O. [Reial Ordre] autoritzant l'exportació fins a 100 Kgs. de manufactures de suro limitada a 25 Kg. [sic].»¹⁵⁷

4.2. Indústria, Autonomia, República

Les set victòries de Salvador Albert a les eleccions generals per la Bisbal d'Empordà, entre 1910 i 1923, el convertiren en un dels polítics de més llarga durada i amb més solera del republicanisme català del primer terç del segle XX.

En les eleccions de 1916 es presentà formant part d'una «candidatura de coalició republicana» integrada per Eduardo Fernández del Pozo a Gi-

1917

Prosa y vers.

AMSFG

153 Ibídem, p. 66.

154 BUSSOT I LIÑÓN, Gerard. *Gent d'un segle*. p. 28.

155 JIMÉNEZ I NAVARRO, Àngel. *Sant Feliu de Guíxols: una lectura històrica*, p. 221.

156 «Concessió d'uns Doks per a resoldre la crisi monetària en la nostra comarca produïda per la Primera Guerra Mundial», AMSFG. «Gestions d'en Salvador Albert».

157 AMSFG, «Gestions d'en Salvador Albert».

Barcelona, 5 de juliol de 1917

Assemblea de parlamentaris reunida a l'Ajuntament de Barcelona,
que comptà amb la participació de Salvador Albert.

A la imatge es poden reconèixer Marcel·lí Domingo i Francesc Macià.

ANC - FONS BRANGULÍ

rona, Joaquim Salvatella a Figueres, Josep Torras a Santa Coloma de Farners i Joan Dagas a Puigcerdà. D'aquests, només ell i Fernández del Pozo van sortir elegits, aquest darrer en un districte normalment en mans de conservadors o tradicionalistes. Albert s'hagué d'enfrontar a un candidat republicà, el militar retirat i heroi de guerra Dionisio Ortego, del Partido Reformista. Malgrat tot, l'electorat mostrà la seva fidelitat al seu candidat i, amb un esforç de mobilització molt menor que en anteriors ocasions, Albert aconseguí imposar-se al seu contrincant amb 5.857 vots, el 68,88%, per bé que la participació va ser molt més baixa, un 59,19% del cens. Salvador Albert es presentava com a «republicà nacionalista català independent», de manera semblant a Francesc Macià. Al Congrés, la major part dels republicans es repartiren entre una Coalició Republicana integrada pel PRR i la UFNR, amb sis escons, i la Conjunció republicano-socialista de Roberto Castrovido, amb tretze. Al marge, quedaven els dotze diputats del republicà Partido Reformista de Melquíades Álvarez —que, com hem vist, no aconseguí guanyar a Albert al seu districte— i el Bloc Republicà Autonomista de Marcel·lí Domingo. La victòria va ser pel Partido Liberal, amb 233 escons. La Lliga en va treure quinze. La UFNR, amb un diputat —Felip Rodés, a Balaguer— s'havia ensorrat.

A partir d'aleshores, la participació al districte de la Bisbal no deixaria de caure en les següents eleccions, circumstància que permet diverses lectures: una, el desgast del candidat, provocat per l'acció política; la segona, la més probable, degut a la disminució de la competició política.

En les eleccions del 24 de febrer de 1918, s'enfrontà a un candidat d'excepció, recolzat per la Lliga però desconegut a la comarca: el cèlebre doctor barceloní Josep Girona.¹⁵⁸ En aquelles eleccions els republicans es presentaren formant part d'una gran Aliança d'Esquerres formada per reformistes, radicals, federals

i PSOE presidida per Melquíades Álvarez. La crònica que en féu *Marinada* diu així:

«D'oratòria sagrada no se n'és oferta encara; en canvi, l'oratòria política ha movimentat els electors, si bé amb menys delit i interès que en anteriors lluites polítiques, car en la present regnava fredor en general. [...] La Lliga Nacionalista del Baix Empordà decidí apoiar el referit senyor Girona; més, com que en la batalla no hi participava directament, no vingué cap orador regionalista, reduint-se l'oratòria de propaganda en la nostra vila [Palamós] a un míting republicà en el qual parlaren els senyors Darder, Fàbrega, Medir, Arola i Albert, i un altre en què parlà el Dr. Girona després de la presentació feta per en Vilanova.»¹⁵⁹

Les eleccions donaren com a vencedor de nou al diputat Salvador Albert, amb 5.750 vots, enfront dels gens menyspreables 4.732 sufragis de Josep Girona. En el conjunt de l'Estat, l'Aliança d'Esquerres va treure trenta-cinc escons. La Lliga, amb trenta-un, s'imposà a les províncies de Lleida, Girona i Tarragona. El partit regionalista portava al darrere la motxilla dels avenços obtinguts per una Mancomunitat de Catalunya liderada per Enric Prat de la Riba i en la lluita per l'autonomia i pogueren així aconseguir acta en districtes que fins llavors els eren tancats, com Girona —en mans de diputats carlins o republicans— i, sobretot, a Vilademuls, un feu tradicionalment dinàstic. El Partido Liberal i el Partido Liberal-Conservador tragueren 174 i 154 escons respectivament.

La legislatura 1918-1919 va ser presidida, doncs, per un moment àlgid del catalanisme. El final de la Primera Guerra Mundial, amb l'esfondrament dels Imperis Centrals i els «Catorze punts» del president Wilson, en els que s'abogava pel «principi d'autodeterminació dels pobles», havia creat un clima d'opinió favorable a Europa que també es deixava sentir amb força al Principat. Amb el sistema de la Restauració a l'Estat espanyol fent aigües i els dos grans partits fragmentats en faccions incapaces de posar-se d'acord en aspectes

158 Conegut com a fundador de la denominada Quinta de la Salud, la base de la que seria la primera mutualitat de l'Estat espanyol, de la qual Girona en fou director fins a la seva mort. En aquells moments era, també, vicepresident del Col·legi Oficial de Metges.

159 «Crònica local», *Marinada*, 1 de març de 1918, p. 44.

La Bisbal d'Empordà, 1918

Jocs Florals de l'Empordà. Personalitats invitades, alguns membres del jurat i comissió organitzadora.

D'esquerra a dreta: dempeus, Joan Carré, Francesc Roura, Pere Lloberas, Prudenci Bertrana, Bonaventura Maymí, president de l'Ateneu Empordanès, de Barcelona —patrocinador de la Festa—, Mn. Ramon Godo, director de l'Orfeó, Josep Barceló, mestre, x i Juli Canta; asseguts, Mn. Carles Salicrú, mantenidor, Lluís Borràs, alcalde, Salvador Albert, diputat al Congrés i president de l'acte, Mn. Agustí Planas, rector de la parròquia, i la poetessa Trinitat Aldrich.

JL

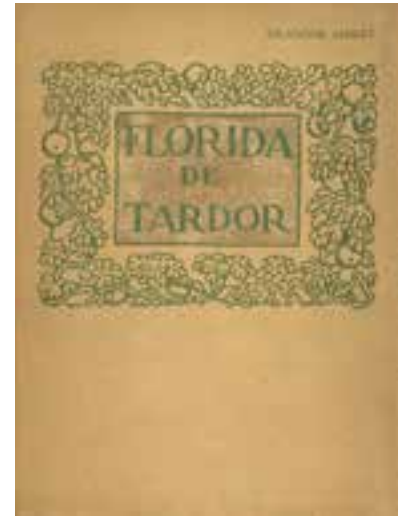
essencials, el plet català per l'autonomia suposava un desafiament al règim.

La lluita per l'autonomia procedia, però, d'una altra, de l'any abans, en favor d'una reforma constitucional. El 1917 republicans, socialistes i catalanistes s'havien posat d'acord per forçar el procés constituent amb el context de fons de les reivindicacions corporatives de les Junttes de Defensa militars. Les «assemblees de parlamentaris» es convocaren, doncs, a Barcelona el juliol, però, l'alarma provocada per l'amenaça d'una vaga general, que havia de donar suport al moviment republicano-socialista, soscavà el moviment parlamentari. Finalment, la Lliga acceptà formar part d'un govern de «concentració nacional» presidit per Antoni Maura, però, aquest caigué al cap d'uns mesos i en resultaren noves eleccions. Fracassada, doncs, l'opció per una reforma constitucional, catalanistes i republicans passaren a plantejar la campanya per l'autonomia plena. La Mancomunitat, l'òrgan que agrupava les quatre diputacions provincials catalanes i que actuava d'embrió de la futura autonomia, prengué el relleu institucional de la reivindicació convocant els ajuntaments a posicionar-se.

El 16 de novembre de 1918 es va celebrar, al Palau de la Generalitat, el gran acte pel qual Joan Ventosa i Calvell i Francesc Cambó entregaren el resultat de l'enquesta feta als municipis al nou president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, que havia succeït a Enric Prat de la Riba, mort prematurament l'any anterior. L'acte havia de simbolitzar l'inici d'una nova etapa. En un àmbit formal, a invitació de personalitats i una gran gernació congregada a les portes, Puig i Cadafalch reuní el Consell de la Mancomunitat i els parlamentaris catalans i els proposà la formació d'una ponència que redactés les Bases per l'Autonomia. Formarien aquesta ponència representants de tots els partits catalans: tres exministres regionalistes, un radical, un conservador, un reformista, dos jaumins i Salvador Albert i August Pi i Sunyer, com a representants del Partit Republicà Català,

El 29 de novembre de 1918 els parlamentaris catalans, en la persona del president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalch, presentaven al cap de govern Manuel García Prieto unes bases per l'autonomia de Catalunya. A Albert, que havia format part de la ponència redactora, li encarregaren la defensa del seu posicionament en nom de la minoria republicana. García Prieto dimití amb el seu govern i es constituí un de nou amb Álvaro Figueroa, comte de Romanones, al capdavant. El 10 i 11 de desembre es produí el debat al Congrés. El primer dia parlaren, entre altres, el líder regionalista Cambó i el dirigent —aleshores encara monàrquic— Niceto Alcalá-Zamora, que es caracteritzà pel seu discurs contrari a l'Estatut i per la frase que etzibà al cap de la Lliga que «no se puede ser a la vez Bolívar de Cataluña y Bismarck de España».¹⁶⁰

¹⁶⁰ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados*, 10 de desembre de 1918, p. 3.468.

1918

Florida de tardor.

BC

¹⁶⁰ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados*, 10 de desembre de 1918, p. 3.468.

Barcelona, 16 de novembre de 1918

Entrega de l'enquesta municipal per l'autonomia al president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, en un acte que reuní a tots els parlamentaris catalans, entre els quals Salvador Albert.

ANC - FONS BRANGULÍ

A Salvador Albert li tocà parlar l'endemà, abans de fer-ho l'altre gran orador de la sala, el polític conservador mallorquí Antoni Maura. Els republicans havien pres una postura decidida en favor de l'autonomia «integral», intentant així poder desbordar la Lliga Regionalista en el seu propi terreny. El discurs d'Albert, doncs, tenia el repte d'aconseguir aquesta fita. Per això, invocà no poques vegades l'ideari de l'expressió de la Primera República Francesc Pi i Margall, expressat en les cèlebres obres *La Reacción y la revolución* i *Las Nacionalidades*, de les quals se sentia hereu i féu cites extenses en el seu discurs. L'autor havia mort a principis de segle però continuava sent un referent del republicanisme de totes les tendències. Albert resumí així els quatre moments de l'actuació republicana catalana envers «*el problema de Cataluña nuevamente planteado*»: 1. el seu suport a la Mancomunitat; 2. l'esmena al projecte de contestació al discurs de la Corona subscrita per Pi i Sunyer, amb altres sectors del republicanisme espanyol, el reformista i el socialista; 3. La proposició dels diputats republicans demanant l'autonomia integral de Catalunya, que seguia pendent de discussió; i 4. el moment present. Afirmava que «*esas bases representan los puntos de coincidencia de todos los sectores de la política catalana*» però, en canvi, reconeixia que hi havia hagut punts de discrepància al si de l'Assemblea de Parlamentaris, en referència a l'article 11 de la Constitució sobre l'articulació de l'Estat i sobre la legislació del treball. En efecte, els republicans consideraven, a l'inrevés del que s'havia dit a l'Assemblea, que l'autonomia catalana havia de contemplar pel poder regional la facultat de legislar sobre l'aplicació de la legislació de l'Estat en matèria laboral a Catalunya, en contra de l'opinió manifestada per Pablo Iglesias i ho argumentaven tenint en compte la intensitat industrial de Catalunya.

En el seu discurs, Albert defensà que les bases són expressió de «*la voluntad de Cataluña*», tal com havia quedat expressada en el plebiscit als ajuntaments i que ells, els republicans, no anaven a remolc dels regionalistes, sinó que:

«estamos aquí con la integridad de nuestras arraigadas convicciones; nos impulsa la voluntad enérgica de

Cataluña y nos inspira el espíritu altísimo de Pi y Margall.

[...]

Es condición esencial de la autonomía que pide Cataluña la soberanía absoluta. [...] La soberanía es absoluta o no es soberanía; toda modificación de ella sería mixtificación, y por tanto engaño y perturbación.»¹⁶¹

Catalunya no demana l'autonomia per aconseguir la independència, com si algú que volgués l'explosió demanés vàlvules de seguretat. Ans al contrari:

«[...] si realmente no se quiere la explosión de la caldera, es preciso no evitar que se pongan válvulas de seguridad, es preciso además no limitar la extensión de estas válvulas.»¹⁶²

Catalunya demana l'autonomia integral:

«Porque el régimen autonómico a que Cataluña aspira sincera y lealmente, es el régimen autonómico dentro del cual auguraba Pi y Margall un estado de cosas que haría imposible en Cataluña y en el resto de España la triste, insostenible situación actual.»¹⁶³

L'autonomia que vol Catalunya també serveix per a les altres regions i, per tant, no es demana cap privilegi especial. Utilitza també un fragment de *Las Nacionalidades* de Pi i Margall, de 1877, per refutar l'amenaça de la «*disolución de la Patria*» que plana sobre qualsevol proposta que prové de Catalunya. Res ha de témer l'Estat de l'autonomia de les regions que, alliberat del deure d'intervenir en la vida interior de províncies i municipis, podrà seguir una política de més alta volada. I acaba:

«[...] tenemos absoluta confianza en el triunfo del espíritu democrático y liberal de Cataluña. Si así no fu-

¹⁶¹ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados*, 11 de desembre de 1918, p. 3.501.

¹⁶² *Ibidem.*

¹⁶³ *Ibidem.*

ese, entenderíamos que no sería digna de regirse a sí misma una región que no supiera sacudir el yugo de un conservadurismo absorbente y de una plutocracia egoísta. Nosotros queremos una Cataluña, no sólo rica y plena, sino también amante de la libertad y de la justicia social.

[...]

Terminaré diciendo que nosotros no somos autonomistas porque seamos catalanes, somos autonomistas porque somos liberales. Y ya que para nosotros es la libertad la esencia misma de la vida, queremos, como escribía recientemente nuestro ilustre amigo y compañero Sr. Castrovido, un régimen democrático, un régimen republicano, en el cual sean autónomos los ciudadanos, los Municipios, las regiones y España.»¹⁶⁴

El discurs, de cinquanta minuts, fou àmpliament aplaudit per la minoria republicana i ressaltat en diversos mitjans de comunicació. La negativa a la demanda autonomista, protagonitzada al Congrés per Antoni Maura i Niceto Alcalá-Zamora, féu créixer l'estat d'agitació a l'interior de Catalunya. A la qüestió nacional s'afegia ara l'alarma social i el moviment obrer. La Lliga, forçada per la intransigència dels monàrquics i el perill de veure desbordades les seves demandes pels republicans, evolucionà cap a plantejaments rupturistes. Per sortir de l'atzucac en què es trobava el president, comte de Romanones, es comprometé a crear una comissió extraparlamentària que tingués com a missió formular un projecte d'Estatut. El 18 de desembre de 1918 es publicà el decret creant la comissió i el 27 de desembre en foren nomenats els trenta-tres vocals. Aquesta comissió, presidida per Maura i amb Alcalá-Zamora de secretari, estava formada pels principals noms de la política catalana i espanyola. Entre ells, Salvador Albert, al costat d'altres republicans com Pere Coromines i Alejandro Lerroux, lligaires com el president de la Mancomunitat de Catalunya, Josep Puig i Cadafalch, i dinàstics.¹⁶⁵ Però, les esquerres ca-

¹⁶⁴ Ibidem, p. 3.503.

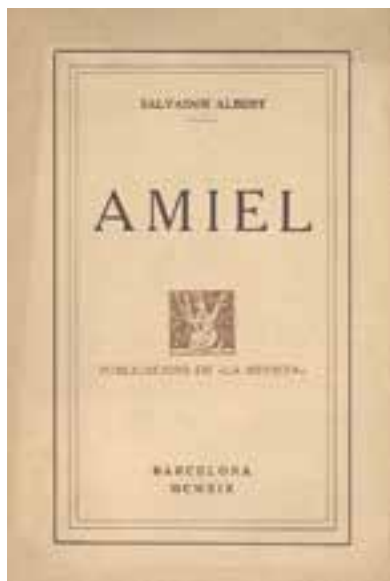
¹⁶⁵ Aquesta és l'única ocasió que Cambó esmenta a Albert en les seves memòries i, com s'és vist, de passada. CAMBÓ I BATLLE. Francesc. *Memòries (1876-1936)*, p.307 i 310.

talanes es negaren a acceptar-la. No volien caure en la trampa d'una estratègia que veien dilatòria i amb poques perspectives d'èxit i, malgrat les esperances que hi havia posat Cambó, negaren la seva participació. Tot seguit, hi renunciaren els membres d'aquests partits i, entre aquestes renúncies, també tres conservadors datistes. Conegudes aquestes decisions, la Lliga, per no trencar la unitat d'acció autonomista, també declinà l'oferiment.

LLavors, els parlamentaris catalans van ser cridats, juntament amb l'Assemblea de la Mancomunitat, a redactar un Estatut de Catalunya al marge del que havia de fer la comissió extraparlamentària i que donà com a resultat un projecte moderat, amb la figura d'un governador general i el plantejament d'una autonomia singular sense reforma constitucional, compatible amb la Monarquia. De retorn al Congrés, els parlamentaris catalans proposaren la celebració d'un referèndum a Catalunya sobre la qüestió de l'Estatut, amb la possibilitat d'un gran moviment de desobediència civil al darrere que podria incloure els ajuntaments. Tanmateix, l'inici, aquell febrer de 1919, de les vagues generals dels treballadors de l'electricitat, iniciada a la Canadenca, donava origen a un nou conflicte de classes i, en conseqüència, que les reivindicacions catalanistes passessin a un segon pla. El comte de Romanones tenia l'excusa per tancar les Corts, el 27 de febrer. El camí era lliure, a Barcelona, per l'inici de l'etapa del pistolisme i l'esclat de la guerra social.

En les eleccions de 1919, amb el teló de fons de la crisi econòmica i el plet autonomista, Albert s'enfrontà a un tradicionalista, Joan Gomis i Llambias, professor de la Normal de Girona. Albert va aconseguir 4.617 vots, el 85,56% dels sufragis, enfront dels 429 vots del seu contrincant. La participació, del 40,43%, fou molt baixa. L'electorat federal, doncs, s'havia mobilitzat una vegada més a favor del seu candidat, però, sense fer un esforç excessiu. Tant Albert, a la Bisbal d'Empordà, com el seu correligionari a Figueres, August Pi i Suñer, aconseguiren imposar-se sense problemes.

En les eleccions del 19 de desembre de 1920 la participació es reduí encara més, fins a situar-se al 39%. En aquesta contesa, Salvador Albert aconseguí una majoria folgada sobre el seu competidor, el militar i republi-

1919

Amiel.

BC

cà reformista Dionisio Ortego, a qui ja havia vençut el 1916. Albert obtingué 4.008 vots, més de tres quartes parts dels sufragis, contra els 1.104 d'Ortego. Una de les notes de la legislatura va ser el trencament de la UFNR i el PRR a les eleccions a diputats provincials.¹⁶⁶

A banda de les intervencions parlamentàries i de qüestions més polítiques, l'actuació d'Albert també va incloure gestions als ministeris per afers del seu districte. Alguns eren obres pendents de fer des de feia temps com ara els desviaments de les rieres Aubí, a Palamós, i Tueda a Sant Feliu de Guíxols, així com els respectius ponts. En concret, els desbordaments de la riera Aubí causaven estralls entre els palamosins i els habitants de Sant Joan de Palamós, com la darrera de novembre de 1920.¹⁶⁷ Fruit d'aquestes gestions, *El Programa* de Sant Feliu publicava, el novembre de 1910, que:

«Anteayer el Sr. Alcalde de esta ciudad recibió del Director General de Obras Públicas el siguiente telegrama: “Ruego á V. S. participe al Diputado D. Salvador Albert que acabo de firmar anuncio de subasta para el 15 de Diciembre del puente sobre la riera de Aubí”.»¹⁶⁸

La més petita obra acostumava a tardar anys en realitzar-se, i no sempre les subhastes de les mateixes aconseguien postor. Així, la premsa barcelonina recollia, el març de 1917, que:

«Se encuentra en ésta el diputado á Cortes don Salvador Albert, quien ha interesado al ingeniero jefe de la División Hidráulica de la instancia del Ayuntamiento de Palamós, relativa á la desviación de la riera de Aubí. En vista de ello, los ingenieros encargados del servicio saldrán sin pérdida de tiempo para Palamós.»¹⁶⁹

Però encara al maig de 1921 el ministre de Foment, Juan de la Cierva, escrivia a Albert per comunicar-li que faria tots els possibles per tirar endavant el projecte de desviament de la riera de Palamós.¹⁷⁰

166 En aquesta ocasió, el maig de 1921 els del PRR demanaren l'opinió a Albert, amb qui havien presentat candidatura coalitzats. *L'ideal* [Sant Feliu de Guíxols], 28 de maig de 1921, p. 3. El resultat, en el conjunt del Congrés, va ser: Partido Reformista (Melquíades Álvarez) 9; PRR i afins (Alejandro Lerroux) 8; PRC (Francesc Layret) 2; PURA (Félix Azzati) 2; Federació Democràtica Nacionalista, de Francesc Macià, 2; PRDF (Julià Nougués) 1. En total, 224 conservadors, 119 liberals, 31 republicans, socialistes i reformistes, 20 regionalistes i nacionalistes i 8 tradicionalistes.

167 *Marinada*, 1 de novembre de 1920, p. 174.

168 *El Programa*, 12 de novembre de 1910, p. 3.

169 *La Vanguardia*, 3 de març de 1917, p. 2.

170 *El Programa*, 9 d'abril de 1921, p. 2.

No era poc el que, pel que feia a infraestructures viàries, quedava per fer al districte. Albert, doncs, hagué de fer les habituals gestions d'un diputat per resoldre els problemes de la seva circumscripció. Els republicans li atribuïren la reparació de diversos trams viaris, com la carretera de Girona a Palamós. La seva intervenció semblaria haver estat decisiva en la construcció del segon tram de la carretera de Sils a Llagostera i la inclusió, en l'anomenat «pla dels set mil quilòmetres», del quart tram de la carretera de Riudellots a la Bisbal. Les carreteres de Vulpellac a la platja de Pals i de Sant Feliu de Guíxols a Tossa de Mar foren, però, els seus triomfs més notables.¹⁷¹ Si per una banda semblaria que aquesta primera, a l'alçada d'abril de 1922, ja estaria feta, un any abans encara s'havia d'acabar la de Tossa, tal com es dedueix de l'escrit que Albert adreçà a l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols i es llegí en la sessió ordinària d'abril de 1921 on, a més, s'esmentava haver assolit un nou lliurament de 12.000 pessetes per a reparació de la carretera de Sant Feliu a Palafrugell.¹⁷²

En l'àmbit de les comunicacions postals i telegràfiques, Albert també recollí alguns èxits, per bé que la repetició de mandats permeté veure acabats alguns projectes. A banda d'un segon correu diari des de l'estació de Flaçà, on es rebien les missives per a l'Empordà, Albert aconseguí també la implantació d'una estació de telègrafs per Llagostera i el servei telegràfic complet a Palamós i Sant Feliu de Guíxols.¹⁷³ L'àmbit escolar també despertà les seves inquietuds: la creació de dues escoles a Calella de Palafrugell i una a Llofriu —les tres al municipi de Palafrugell—, i la graduació de les escoles de Palafrugell i Llagostera, com també la consecució de lots de material escolar per totes les del districte són alguns dels mèrits que se li permeteren atribuir.

Ara bé, bona part del seva etapa parlamentària va ser presidida per la crisi i el final de la bonança de la indústria del suro de resultes de la Gran Guerra.

De resultes de la crisi econòmica, la crisi de subsistències es féu més alarmant. El govern espanyol aprovà el 2 març de 1917 la Llei de protec-

1919

Les hores que tornen.

BC

171 Sembla, a jutjar per la notícia següent, que a l'abril de 1922 «la carretera de Vulpellac a la platja de Pals ja era un fet». *El Programa*, 29 d'abril de 1922, p. 2.

172 I es mostrava l'interès per dur a terme l'acabament de la carretera de Tossa. *El Programa*, 16 d'abril de 1921, p. 3. Així mateix, segons la fulla de «Gestions» practicades per Albert s'hi feia constar la tramitació de tres camins veïnals que partien de Romanyà de la Selva; la tramitació d'expedients de reparació dels ports de Sant Feliu i Palamós i la consignació de pressupost per la quantitat del primer termini; la tramitació de l'expedient d'endegament de la riera Aubí i consignació de la quantitat del primer termini; i l'aprovació tècnica de l'expedient d'obres de defensa del riu Daró (AMSG. «Gestions de'n Salvador Albert»).

173 AMSFG, «Gestions de'n Salvador Albert»; NAVARRO, Emilio. «Don Salvador Albert Pey», p. 139.

ció i foment de la indústria nacional i Albert realitzà les gestions necessàries per tal que la indústria surotapera no en fos exclosa. Aquesta requeria de la creació d'un sindicat surotaper per província, que es creà el març de 1918. La comissió de pressupostos també acceptà algunes esmenes presentades per Albert en referència a l'exportació en general. El maig de 1922 *El Programa* informava:

*«una esmena a favor de l'indústria suro-tapera. El diputat per aquest districte en Salvador Albert ha presentat al projecte de reforma tributària que s'està discutint actualment al Congrés, una important esmena per la qual es demana que's concedeixi l'exenció dels impostos marítims i terrestres, facultant a l'efecte al ministre d'hisenda, en els casos d'aquelles indústries agrícoles que, com la surotapera, puguin trobar-se en situació d'inferioritat respecte d'altres similars estrangeres per motiu de depreciació de canvis ó per no haver-hi concertats tractats de Comerç.»*¹⁷⁴

En l'àmbit econòmic, les seves preocupacions no s'aturaren a la indústria, sinó que també s'estengué als agricultors. El maig de 1915 pactà, d'acord amb les societats agrícoles, el nomenament d'una comissió tècnica per l'estudi dels mitjans per combatre, fins a l'extinció, les plagues que des d'uns anys ençà amenaçaven les suredes dels districte i d'altres indrets de la província:

*«Ha obtenido la aprobación del presupuesto de 4.000 pesetas de la Comisión mixta que estudia la enfermedad de los corchos en los alcornoques.»*¹⁷⁵

Albert també destacà per la defensa al Congrés de les cooperatives obreres. Aconseguí l'exempció del pagament de la contribució industrial i de la d'utilitats per a totes les cooperatives obreres de producció, crèdit i consum que no venguessin al públic, així com l'exempció d'impostos del timbre a diverses soci-

etats de socors mutus del districte.¹⁷⁶ Les gestions que féu com a diputat li valgueren el títol, el 1930, de president honorari de la Federació Provincial de Cooperatives de Girona. Àngel Jiménez ens el presenta també com un *«partidari important del moviment cooperatiu guixolenc»*.¹⁷⁷

També el diputat per la Bisbal s'uní al clam per l'establiment oficial de la jubilació per als obrers:

*«El diputado don Salvador Albert ha entregado al ministro del Trabajo, recomendándole su estudio, un escrito de “La Previsión Guixolense”, de San Feliu de Guixols, compuesta de más de 2.000 asociados, en el cual se afirma la posibilidad y se manifiesta el deseo, de la inmediata implantación del retiro obrero.»*¹⁷⁸

Les darreres eleccions legislatives de la monarquia van tenir lloc el 29 de abril de 1923. Una vegada més, el partit guanyador va ser el de qui convocà les eleccions, el Partido Liberal de Manuel García Prieto. En aquesta ocasió, Albert s'enfrontà al publicista barceloní Josep Segura, enviat per la Unión Monárquica Nacional¹⁷⁹ amb el suport del Partido Liberal. El fet que Segura comptés amb l'ajut, econòmic i de tota mena, del Govern Civil li suposà, per a Albert, una major complicació. Una crònica de la campanya apareguda a la revista mensual *Marinada*, de Palamós, dóna compte de l'estil de les campanyes i, en certa forma, de la ridiculització de l'adversari:

«De primer semblava que la lluita fóra apacible, com sempre esdevenia anteriorment. El senyor Ortego havia fet la contra a l'Albert, més ningú no se'n preocupà. La contenda actual ha esdevingut moguda perquè el senyor Segura Solsona ha passat pel districte amb aire principesc, organitzant festes pantagruèliques. El poder entaular-se davant de pollastres i xampany mou les

176 AMSFG, «Gestions de'n Salvador Albert».

177 JIMÉNEZ I NAVARRO, Àngel. *Sants Boada i Calsada*, p. 10.

178 *La Vanguardia*, 20 de novembre de 1922, p. 17.

179 Partit fundat a Barcelona el febrer de 1918 per l'industrial terrassenc Alfons Sala i Argemí.

174 *El Programa*, 13 de maig de 1922, p. 1.

175 *La Vanguardia*, 21 de maig de 1914, p. 14.

Gestions d' En Salvador Albert

**Heus-aquí una relació sucinta d'algunes de les gestions practi-
cades pel digníssim ex-Diputat pel Districte de La Bisbal
En Salvador Albert**

Obres públiques

Segon troç de Sils a Llagostera.

Quart " " Rodejots a La Bisbal.

Terrer " " Tossa a Sant Feliu de Guixols.

Primer " " Vulpellach a la Platja de Palà, 1.ª subasta; augment del pressupost per haver quedat deserta i divisió en dos troços per a facilitar la segona subasta.

Pont sobre el Ridauna.

Pont sobre l'Aubi.

Obres de defensa del Passaig de Sant Feliu de Guixols, 1.ª i 2.ª subasta, ambdues desertes, i autorització a la Quelutera d'Obres Públiques de Girona per a executar-les per Administració, així que disposi de material auxiliar.

Obres en l'incrementament de les carreteres de Caldes de Malaveilla a Llagostera i de Girona a Sant Feliu de Guixols.

Tramitació dels tres camins veïnals que parteixen de Romanyà.

Tramitació dels expedients de reparació dels ports de Sant Feliu de Guixols i Palamós i consignació en el pressupost del Ministeri de Foment, de la quantitat corresponent al primer plaç.

Tramitació de l'expedient d'endegament de la riera Aubí i consignació també de la quantitat corresponent al primer plaç.

Aprobació tècnica de l'expedient d'obres de defensa del riu Daró.

Successives reparacions de les carreteres del Districte.

Correus i telègrafs

Segon correu de Plassà a Palamós.

Varies carteries.

Servei telegràfic de dia complet a Sant Feliu de Guixols.

Creació de la Estació telegràfica de Llagostera.

Instrucció pública

Creació de 2 Escoles a Calella de Palafrugell.

Creació de 1 Escola a Llofriu.

Graduació de l'Escola de Llagostera.

Graduació de l'Escola de Palafrugell.

Lots de Material a diverses Escoles del Districte.

Indústria Suro-tapera

Exenció de l'impost de transports marítims i terrestres l'any 1911.

Reimportació, lliure de drets d'adua, dels taps exportats a l'estranger.

Inclusió de la indústria suro-tapera en la llei d'auxilis a les indústries.

Concessió d'uns Dols per a resoldre la crisi monetària en la nostra Comarca produïda per la guerra mundial.

Obtenció de material ferroviari durant la guerra per a l'exportació suro-tapera i d'una R. O. autoritzant l'exportació fins a 100 Kgs. de manufactures de suro muntada a 25 Kgs.

Intervenció d'acord amb les Cambres de Comerç de Palamós i Sant Feliu de Guixols i altres representacions de la indústria suro-tapera en tots els tractats de Comerç concertats fins avui i en els que estan en curs de negociació.

Dues esmenes acceptades per la Comissió de Pressupostos i aprovades pel Parlament al projecte de Llei de Reforma tributària en benefici de la exportació en general.

Gestions en pro de la rebuixa de la contribució industrial d'acord amb la Cambra de Comerç de Sant Feliu de Guixols.

Socials

Exenció del pagament de la contribució industrial i de la d'utilitat per a totes les Cooperatives obreres de producció, crèdit i consum que no vengui al públic.

Exenció de l'impost del timbre a diverses societats de socors mútuls del Districte.

Autonomia Catalana

Actuació en la Ponència formada pel Consell Permanent de la Mancomunitat i parlamentaris adjunts que redactà les Bases del Missatge de la Mancomunitat al Govern i l'estatut de l'Autonomia de Catalunya, representant en l'esmentada Ponència els partits d'Esquerra Catalana.

Intervenció parlamentària en defensa de l'Autonomia integral de Catalunya.

Varies

Intervenció a instància d'Ajuntaments i Cooperatives prop del Govern Central i dels Governadors Civils de Girona i Barcelona per tal que els pobles del Districte i de la Província en general no manquessin d'articles de primera necessitat durant la carència produïda per la guerra.

Obtenció d'un crèdit per a l'estudi i extinció de la plaga que fa alguns anys invadi les suredes del Districte de La Bisbal i d'alguns altres indrets de la Província.

Gestió a instància de l'Ajuntament de Palamós per a la resolució favorable d'un expedient que suposa fins avui l'estalvi de 15.771.04 ptes. al Municipi.

Obtenció a instància de l'esmentat Ajuntament i del de St. Joan de Palamós d'un crèdit per a indemnitzar els danys causats per el desbordament de la riera Aubí en subdós pobles.

Intervencions parlamentàries

Discurs Pressupost d'Instrucció Pública.

Discurs sobre l'impost de Transports en defensa de la Indústria suro-tapera.

Discurs sobre les Cooperatives Obreres.

Discurs sobre el Tractat de Comerç amb Itàlia en defensa de la Indústria suro-tapera.

Discurs demanant el restabliment de les garanties constitucionals a Barcelona i província.

Discurs sobre l'Autonomia de Catalunya.

Actuació en les Comissions Parlamentàries d'Incomptabilitat i del Treball.

Varis electors.

Circa 1920

Full volant de propaganda de les gestions fetes per Salvador Albert com a diputat del districte de la Bisbal d'Empordà.

AMSFG - COL·LECCIÓ

ANTONI VIDAL ARXER

multituds. De fulles propagandistes n'han escampat un i altre bàndol a profusió: però n'hi han hagut moltes d'anònimes. Els mítings també han estat nombrosos. Aquí, l'Albert parlà al Centre Econòmic; en Segura, en el Teatre Carmen. Els temes de la desviació de la riera Aubí i l'arranjament de l'escullera del nostre port han estat els més campanejats. L'interès augmenta en els últims dies de propaganda. En Segura posa un tren gratis per als qui vulguin sentir-lo a Palafrugell. De Barcelona davallen clapades d'electors. Regna durant la jornada electoral molta animació, i a la tarda, en els Centres Republicà Federal i en el Centre Nacionalista, hi bullia un entusiasme que esdevingué molt gran en saber-se el triomf definitiu d'en Salvador Albert. Ambdues entitats arboraren bandera, sonaren aplaudiments i crits de Visca Catalunya.»¹⁸⁰

En el conjunt de l'Estat espanyol el Partido Liberal guanyà les eleccions amb 222 escons. A la Bisbal, amb una participació que pujà fins el 68,12%, Albert revalidà l'escó amb 5.364 vots, enfront els 3.906 de Segura. La pressió dels monàrquics aconseguí derrotar, però, als republicans al seu feu alt-empordanès i Albert de Quintana perdé l'acta. Els radicals lerrouxistes es presentaren, en el conjunt de l'Estat, molt desorganitzats. Només quatre dels elegits es presentaven com explícitament «radicals». El Partit Republicà Català de Lluís Companys en va treure tres, el PRDF de Joaquín Pi y Arsuaga en va fer dos, els nacionalistes republicans de Francesc Macià, dos i el PURA valencià de Fèlix Azzati, un. En total, vint-i-quatre republicans i socialistes per un Congrés dominat per liberals i reformistes.

Segons explica Josep Irla en el recull de vivències d'aquestes eleccions, els lerrouxistes s'enfrontaren, en el districte de la Bisbal, al candidat «federal», en una de les campanyes més dures que hagué de sofrir el candidat Albert i, alhora, un exemple de les pràctiques electorals que, després de tants anys, encara seguien vives:

«Quant a l'altra lluita del 1921, cal parlar-ne extensament, perquè el govern de Madrid cometé l'atreviment d'encasellar en un districte d'ideals, i els encasellats havien passat de moda des de la Solidaritat, i l'afront tenia més importància pel fet de tractar-se d'un català. El Sr. Segura era l'ànima del sindicat dels alcoholers de Catalunya, vingué amb la bossa plena i, per tant, tenia agents que oferien l'oro i el moro.»¹⁸¹

Tanmateix, doncs, i malgrat la sobrada prepotència del candidat governamental i el suport donat pels republicans lerrouxistes, calia preparar una tupinada en una ciutat com Sant Feliu de Guíxols:

1920

El tesoro dramático de Henrik Ibsen.

BC

¹⁸⁰ *Marinada*, 1 de març de 1923, p. 32.

¹⁸¹ IRLA I BOSCH, Josep. *Memòries d'un president a l'exili*, p. 68.

1921

Cartes d'un visionari, de Pere Coromines, és una obra d'assaig escrita en forma d'epistolari entre l'autor i Salvador Albert.

BC

«Sabien que una tupinada en un poblet no resolía els seus propòsits, era precis preparar quelcom de més magnitud per a satisfer les seves males intencions, calia apoderar-se d'una acta esquerrana per a assegurar el cop, i acordaren que la víctima fóra la secció quarta de Sant Feliu, que tenia prop de cinc-cents electors, el màxim que permet la llei electoral.»¹⁸²

Tanmateix, l'estratagema arribà a oïdes d'Irla: aprofitant l'hora del cafè els interventors de Segura portarien dos pursos plens de butlletes que llançarien al moment de l'escrutini, amb la barreja de papers, la confusió i l'es càndol inevitable que faria que Madrid resolués favorablement a l'acta:

«Era qüestió d'actuar fort, i portàrem a la pràctica l'únic camí que podia conduir a evitar les males intencions del que volia usurpar la voluntat del districte de la Bisbal.

Els amics Joan Solà i Agustí Esteva foren delegats perquè al tard del dis-sabte abans de les eleccions anessin a casa del més conegut dels partidaris de Segura, i li diguessin: "Portem l'encàrrec dels amics de l'Albert per a comu-nicar-vos que sabem amb tota mena de detalls el propòsit que teniu plane-jat per a demà a la secció electoral del carrer de Girona; no cal detallar-lo ni discutir-lo; la nostra missió és curta, és solament per a dir-vos: el vostre cap respon del que passi. Mediteu"»¹⁸³

Si Sant Feliu de Guíxols era capaç de decidir el resultat final de les vota-cions, és clar que el tàndem de Josep Irla i Salvador Albert esdevenia in-dispensable perquè l'acta de la Bisbal fos sempre republicana durant tots els anys que transcorregueren des de 1910 fins la dissolució definitiva de les Corts de la Monarquia, el setembre de 1923. Segons Agustí Cabruja:

«L'Irla i en Salvador Albert anaven junts; eren el cap i el cor, els dos bra-ços d'aquell gran cos humà que era Sant Feliu de Guíxols a principis de se-gle... L'un era l'home pràctic, el que toca de peus a terra; l'altre era el somni-ador, l'idealista, el missioner de la llibertat i dels humils.

En totes les lluites, en totes les empreses, en totes les causes han d'anar units la realitat i l'esperit.

Per això, quan en Salvador Albert es va retirar de la política, abatut fisi-cament de veure que la llum dels estels és inabastable, va restar l'altre se-guint fidel al peu de la barricada, i disposat a no abandonar la bandera fins a la fi...»¹⁸⁴

¹⁸² Ibídem.

¹⁸³ IRLA I BOSCH, Josep. *Op. cit.*, p. 69.

¹⁸⁴ CABRUJA I AUGUET, Agustí. «Homes de Catalunya. Josep Irla (1876-1958)», *La Huma-nitat*, 30 de gener de 1960, p. 6.

La legislatura de 1923 no durà ni un any. En aquesta ocasió, no va ser una crisi de govern que la donà per clausurada, sinó un cop d'estat. Les Corts foren tancades aquell mateix setembre i ja no es tornarien a reunir després d'unes noves eleccions, fins a la Segona República. Mentrestant, però, els moviments per recompondre el republicanisme ja s'havien iniciat.

4.3. L'home indiscutible

«Aquella tarda, el nostre il·lustre historiador [Carles Rahola] i ell deambulaven, silenciosos i nostàlgicament, entre els arbres de la Devesa. Tot de sobte, hom aixeca els ulls i s'aturen a contemplar el paisatge del crepuscle, amb el seu cel apacible i policromat i els campanars de les nostres esglésies.

—Meravellós... —murmura en Carles Rahola.

—Sublim! —sospira en Salvador Albert.

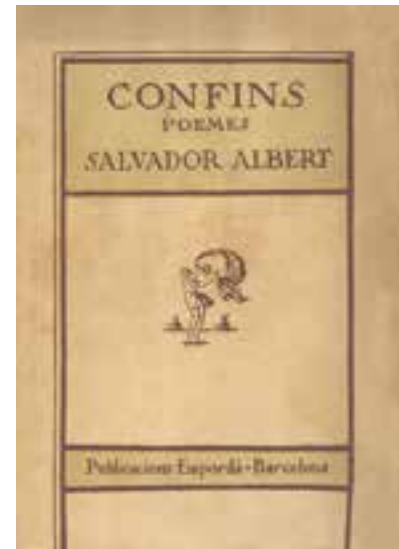
I reemprenen de nou el seu passeig íntim i evocador.»¹⁸⁵

A mitjans de setembre de 1923 Albert havia estat convidat pel president de l'Ateneu de Girona, el seu bon amic Carles Rahola, a fer un recital de poemes inèdits, «Més Enllà», que es publicarien dins el recull antològic titulat *Poesies 1916-1925*, amb pròleg de Carles Riba.

Feia pocs dies que Albert havia deixat de ser diputat. El cop d'estat del capità general de Barcelona, Miguel Primo de Rivera, havia fet clausurar prematurament les Corts, esdevenint una curta legislatura d'uns pocs mesos. El 13 de setembre de 1923, doncs, el règim constitucional de la Restauració arribava a la seva fi. El capità general de Catalunya aconseguiria fer triomfar el cop d'estat i, amb el suport del Rei, formar govern, derogar la Constitució i governar de forma dictatorial durant els següents set anys. La conseqüència immediata va ser la substitució del personal polític, des del més baix nivell fins al superior, per personal afí a la Dictadura i, tot seguit, començar l'obra de desmantellament de la Mancomunitat de Catalunya. L'anticatalanisme del nou règim esdevindria proverbial.

Albert havia arribat al cim de la seva carrera política: havia aconseguit guanyar durant set eleccions consecutives l'escó a Corts pel seu districte, la Bisbal. Era, per tant, una peça clau de l'anomenat «baluard empordanès» del republicanisme federal. És un home realitzat políticament, que ja supera la cinquantena i que, sobretot, li agrada escriure i divulgar.

Durant aquests anys de diputat, doncs, Albert no ha abandonat les conferències que fa invitat arreu de les comarques gironines, sobre els més variats temes. El trobem, per exemple, dissertant sobre l'obrerisme al Teatre

1921

Confins.

BC

185 CABRUJA I AUGUET, Agustí. «Evocacions. Salvador Albert», *La Humanitat* (Mèxic), juny de 1947, p. 4.

Santa Cristina d'Aro, circa 1923

Mítinq de Salvador Albert damunt d'un cadafal a la plaça mossèn Baldiri Reixac davant de les cases de l'aleshores carrer de Girona, actualment carrer de la Teulera.

AMSCA - COL·LECCIÓ D'IMATGES DE GERARD BUSSOT I LIÑÓN

Fraternal de Palafrugell, l'octubre de 1913;¹⁸⁶ o conferenciant sobre la vida i l'obra de l'escriptora Caterina Albert «Víctor Català» a l'Ateneu Empordanès de la Bisbal, el maig de 1921, acompanyat del també escriptor Àngel Guimerà.¹⁸⁷

Salvador Albert té la capacitat de captivar el públic, i mostra de la devoció que li té el seu públic empordanès —i ara també electorat— és l'article que, aparegut per primer cop a *El Autonomista* gironí a principis de 1923, es reproduïx després en diversos mitjans de l'època:

«En Salvador Albert és un home de gran talent, i aquest seu talent té una modalitat especialíssima i un do quasi bé única entre els nostres conferencians. Ell es complau i es recrea tractant els temes mes enlairats, més difícils, més delicats i d'una filosofia mes profunda davant d'un auditori de gent modesta, de treballadors amb una instrucció generalment insuficient. Tracta els temes més abstractes, i amb una mestria insuperable els fa assequibles a totes les intel·ligències sense, empro, usar termes vulgars ni símls plebeus. Els temes emprats per ell són sempre tractats amb la mateixa altesa de principis i de concepte que'ls tractaria un metafísic, un teòleg; i així i tot, els grans principis, les més refinades teories, els intrincaments de la psicologia i les meravelloses idealitats arriben fresques, brillants de color i forma a l'intel·ligència de l'auditori que l'escolta meravellat, sense respirar, sense moure's, sense girar el cap, sense canviar de posició sisquera, seguint amb delit la peroració del conferenciant el qual, sempre genial, parla suau sense descompondre el gest elegant, precís i recollit, sense crits. N'Albert fa ús de la pausa, de la paraula baixa dita amb concentració, d'un correctíssim moviment de la ma i d'unes paraules sempre justes, sempre elegants, sempre clares i assequibles. Quan l'idea es fa difícil, sempre troba un símil que li acudeix sense rumiar-lo, com si ja formés part de la mateixa teoria que explica, i amb aquell símil penetra tots els cervells i en ells s'hi fa la llum clara com en una habitació tancada hi entra el sol a torrents al obrir els finestrons.»¹⁸⁸

Agustí Cabruja, que ha conegut a Albert en aquesta etapa el recordarà des de l'exili mexicà com:

«Un home auster, senzill, humà, que els obrers de les fàbriques de taps i els pescadors el veien com un apòstol. Era d'estatura regular, vestia sempre mo-

1922

*Las mejores poesías (líricas)
de los mejores poetas.*

Salvador Albert.

BC

186 «Anoche dio la segunda conferencia sobre “Obrerismo”, en el teatro Fraternal de Palafrugell, el diputado á Cortes don Salvador Albert», a *La Vanguardia*, 24 d'octubre de 1913, p. 14.

187 *La Vanguardia*, 11 de maig de 1921, p. 4.

188 «El públic de'n Salvador Albert», a *El Programa*, 19 de febrer de 1923, p. 2. Afirmen haver-lo extret de *El Ideal* [Lleida], a càrrec de Glavi, i aquest de *El Autonomista*. Diu haver assistit a moltes conferències de l'Albert.

Santa Cristina d'Aro, circa 1923

Taula parada i comensals asseguts durant el dinar en honor al diputat Salvador Albert, ofert —possiblement— a la sala d'actes del centre de Can Saleta, al carrer de la Teulera, el mateix dia d'haver realitzat el míting a la plaça pública del barri de la Teulera.

A la taula d'honor, encapçalada a la dreta per Salvador Albert, es pot reconèixer el rector de la parròquia de Santa Cristina, mossèn Josep Puig i Vilaseca, el mestre de l'escola de nois Ramon Cluet, o Àngel Sala «Saleta», entre d'altres.

AMSCA - COL·LECCIÓ D'IMATGES DE GERARD BUSSOT I LIÑÓN

destament, i el seu parlar suau i reposat i la barba donaven a la seva persona un aspecte respectuós, afable, senyorial.»¹⁸⁹

Octavi Saltor hi afegeix:

«Sense ésser un home concentrat, Salvador Albert no fou mai un home extrovertit, tot i la seva representació parlamentària. Tenia consciència del seu propi valer i sentia una enorme repugnància per la demagògia. Ja havia escrit d'ell Joan Maragall que no era dels qui surten a donar cops de puny al mig de la plaça, i que anava construint tot sol la seva piràmide.»¹⁹⁰

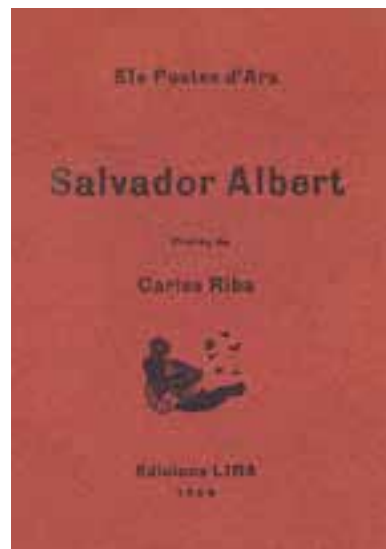
Tanmateix, allò que li absorbeix bona part del seu temps lliure és la literatura. Cultiva aquest art, juntament amb l'hort, les oliveres i les flors, a la finca que té la seva dona a Ventalló i que comparteixen amb la seva cunyada. El fill, Francesc, resumirà així aquests anys:

«Pero ahí habían transcurrido, en vida de mi tía, muchos días felices de mi niñez; ahí había pasado buena parte de la suya mi madre al fallecer prematuramente mi abuela; allí había ido a recobrar su salud mi padre años atrás y buena parte de su obra poética había sido inspirada por esa tierra, entre almendros en flor y olivares, frente a las nieves del Canigó.»¹⁹¹

La família Albert, doncs, es fa càrrec de Rita Sala, una germana soltera d'Aurora Sala, que viu amb ells. La seva mort, el 1922, causarà un nou trasbals emocional dins la família. Al poema «Misteri de Dolor», escrit en ocasió de la mort de la cunyada, escriu:

*«Oh, Immutable! Per què la pau sagrada
d'un viure par; lluny del traüt del mon,
en un instant, a voltes, és tortada
per un dolor vingut ningú sap d'on;»*¹⁹²

És, doncs, entre Ventalló i els estius passats a la Fosca de Palamós, on Albert treu la inspiració per escriure. Els anys 1910 són un període prolífic. Abandona, però, l'art dramàtic i se centra en la poesia i l'assaig. En aquesta època sent fascinació per autors nòrdics i germànics, en sintonia amb un

1924

El poetas d'ara. Salvador Albert.

BC

189 CABRUJA I AUGUET, Agustí. «Evocacions. Salvador Albert», *La Humanitat* (Mèxic), juny de 1947, p. 4.

190 SALTOR I SOLER, Octavi. «Introducció», p. 23 (nota 21).

191 ALBERT I SALA, Francesc. «Carta a l'alcalde de Ventalló (14 juliol 1956)», p. 4.

192 Apareixerà dins el conjunt titulat «De solitari a solitari» en el recull *Més enllà. El Programa*, 31 de juliol de 1922, p. 8.

EL PROGRAMA

ORGUE DE LA DEMOCRÀCIA FEDERALISTA DEL BAIX EMPORDÀ

Preus de subscripció:

Sant Feliu. 2 ptes. trimestre

Fóra. 2-50 ptes.

NÚMERO SOLT: 25 CÈNTIMS

Anuncia, millem, etc. segons tarifa.

Sant Feliu de Guixols - -

- - 28 d'Abril de 1923

Oficines:

Carrer de Maragall, núm. 17, 2.^a

Estacions locals en La Bisbal, Palamós, Canes de la Selva, Calonge i Palamós, Delegacions en Lluçanès, Sant Joan de Palamós, Sagunt, Santa Cristina d'Aro, Pals i Tortellona.

ANY XVII :—: NÚM. 996

ELECTOR:

Demà és el dia fixat per a exercir el dret del sufragi. La Llei et convida a manifestar-te per o oferir la representació parlamentària a l'home que millor encarni les teves idealitats i més bon acull rebé de les teves simpaties.

Demà hauràs d'entregar la teva voluntat en aquest acte legal que és la participació de les consciències per a escollir a qui, amb màxima dignitat i amb la més perfecta identificació, ha de representar-te a les Corts espanyoles.

Elector: abans de anar a complir la teva missió; abans de participar del dret de votar, pensa i medita la transcendència del teu acte.

Tens dos homes per a triar.

Un el coneixes prou bé. Ha estat Diputat sis vegades seguides. És el mateix home que sempre has vist i reconegut, apòstol d'una causa humanitzant, digne i íntegre en totes les modalitats de la vida, disposat a servir-te i a defensar-te al contra fa s'ensenyoreix l'atropell i la necessitat.

Aquest home no't prometerà mai satisfaccions d'altres. Si cerques, per a votar-lo, venutges d'ordre material, quedaràs enganyat i serà millor que deixis d'apolar-lo.

Si, pel contrari, estimes la civilitat del districte i creus en la dignitat de la consciència, la teva sensibilitat te portarà amb impuls cordial a protegir-lo.

L'altre home que pots escollir no el coneixes pas. Ha vingut a la nostra terra i ha començat per volguer explotar les passions impures que viuen entre nosaltres. Vol conquerir el districte a força d'immoralitats. Vol guanyar recorrent a tots els procediments incívils, a totes les accions inconfessables.

No es coneix a la nostra terra. És un «canera». I en compte de presentar-se noblement, apel·lant al propi crèdit personal, declarant-se «quí és» i «cóm és» per a que tothom s'apigues ben cert a qui ha de delegar la seva confiança, empra les armes de la calúmbia i maneja tota mena de faisetats per a intentar el desprestigi de son adversari.

Elector: escull entre aquests dos homes.

Escull entre En Salvador Albert, el candidat popular i en Josep Segura, el candidat del Govern.

Escull entre el candidat que ara t'ho «promet» tot sense distinció, sense límits, sense excepcions, i el candidat que no vol prometre't res, perquè posa per sobre de les promeses electorals l'eficàcia persistent dels actes que constitueixen el deure d'un home públic.

28 d'abril de 1923

Portada de *El Programa*.

amb la crida al vot

a Salvador Albert,

en la darrera campanya

electoral de la Restauració,

i en la qual Albert

revalidà l'escó del districte

de la Bisbal, per setena

vegada consecutiva,

ara enfront Josep Segura.

AMSFG

regeneracionisme de tall, encara, modernista. El 1919 publica dos assaigs sobre dos d'aquests autors: per un costat, un llibre esperat per Joan Maragall, *El tesoro dramático de Henrik Ibsen*; i per un altre Amiel sobre el filòsof suís Henri-Frédéric Amiel, autor d'un cèlebre *Diari íntim*.

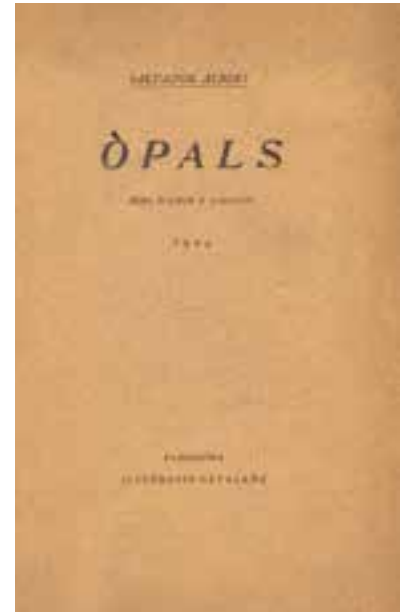
El tesoro dramático de Henrik Ibsen va sortir publicat dins la col·lecció «Biblioteca de cultura moderna y contemporánea» que publicava l'Editorial Minerva, de Barcelona. La ressenya que en féu *La Época*, de Madrid, deia:

*«Este libro es el fruto sazonado de una labor de muchos años de estudio de la obra ibseniana, en la que ha penetrado como pocos. [...] Salvador describe el contenido de cada una de las obras del maestro escandinavo, reflejando en los trazos el ambiente, los valores artísticos, el proceso de la acción, la fisonomía moral de los personajes, sus luchas íntimas y los conflictos de carácter ético y social que de ellas dimanar. En esta obra, el autor ha revelado sus dotes de expositor sereno, de psicólogo perspicaz y de crítico de aguda percepción.»*¹⁹³

No pocs han detectat, a aquestes alçades, un canvi mental operat en la consciència íntima d'Albert, de resultes de l'experiència política. Escriu, anys després, Francesc Irla:

*«En els primers temps de la seva formació espiritual, Albert combregava amb l'individualisme intransigent de Stirner. Mes tard s'operà en el seu esperit una evolució progressiva, transformant-se en un educador social de les masses. Ell, sense declinar en el culte de l'energia i de la voluntat en el sentit nietzschian, sense perdre l'afany de l'elevació de la personalitat vers les cimes d'un estadi superior, descendeix noblement, fins podríem dir "apostòlicament", a sembrar entre les multituds la sement feconda de llur emancipació essencial, la de l'esperit col·locat, així, enmig d'una comunió directa amb el poble.»*¹⁹⁴

Durant aquests anys escriurà també poesia, fins a esdevenir un exponent de l'existencialisme líric. Publicarà dues de les seves obres, escrites en ortografia prefabriana, a la col·lecció de *La Il·lustració Catalana*, que dirigeix des de 1884 Francesc Matheu: *Les hores que tornen* (1919) i *Òpals: rims d'amor i d'enyor* (1924). En canvi, els altres tres volums, publicats tots també durant els anys 1920, apareixeran en editorials diferents, totes de Barcelona: *Confins* (1921) a Empordà; *Poesies. 1916-1925* (1925) a la Llibreria Catalònia i *Afinitats* (1929) a la Gustau Gili. Únicament el primer de tots, *Florida de*

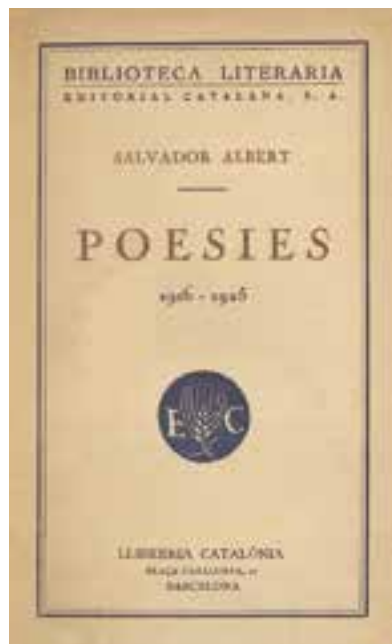
1924

Òpals.

BC

¹⁹³ *La Época*, 25 de desembre de 1920, p. 6.

¹⁹⁴ IRLA I BOSCH, Francesc. «Una nova víctima del franquisme. Salvador Albert», a *La Humanitat* (París), 18 de novembre de 1944, p. 4.

1925

Poesies. 1916-1925.

BC

tardor (1918), veurà la llum a Girona, a la impremta del seu bon amic Dalmau i Carles.

La seva obra, ens recorda Josep Brugada, té una forta empremta maragalliana, autor amb qui, com s'ha dit, compartí una fonda amistat. Els valors de la poètica albertina són constants interaccions entre l'emoció i els sentiments,¹⁹⁵ on no hi falten bones dosis de naturalisme (*Florida de Tardor*) i de contemplació amorosa de la vida (*Les hores que tornen*), en un constant balanceig entre la realitat i el somni. A *Òpals* l'amor és el motiu essencial de la seva inspiració i versificació: «*L'amor és per a mi el meu mal i el meu remei*». L'amor hi és sentiment d'alliberament i alhora espinós dolor. Carles Riba el situa «*vora tots aquells poetes que han travessat la terra amb els ulls alts, vora Holderlin, vora Leopardi*».¹⁹⁶

L'evolució des del poema «*Florida de tardor*» fins a les estrofes finals de «*Les darreres fulles*» dóna compte, segons Octavi Saltor, «*del fenomen psicològic i literari operat en la consciència, literària i humana, del poeta*».¹⁹⁷

No li mancaren, tampoc, els homenatges sigui per motius literaris i/o polítics. Cada victòria electoral és l'ocasió per una serenata o altre tipus d'homenatge, com el lliurament d'un «pergamí» que els republicans del districte, reunits a Palamós, li atorguen com a reconeixement a la tasca duta a terme com a parlamentari, el gener de 1917.¹⁹⁸ El 19 de novembre és el Centre Republicà Federal de Palamós qui li organitzà una vetllada d'homenatge.¹⁹⁹

Al final de cada elecció és rebut de manera triomfal. A Sant Feliu de Guíxols, el març de 1918, es rep triomfalment al diputat reelegit:

«Se le dispensó un grandioso homenaje, recibíendole miles de personas en imponente manifestación seguida de una banda de música con banderas, aclamándolo calurosamente todo el gentío que llenaba plazas, calles y paseos, ávidos de demostrar su adhesión y entusiasmo al diputado triunfante.

*Después de la recepción en el Ayuntamiento, dirigió el señor Albert la palabra al público, siendo vitoreado. La multitud le acompañó hasta su domicilio, renovándose las ovaciones.»*²⁰⁰

195 BRUGADA I GUTIÉRREZ-RAVÉ, Josep. «Salvador Albert, un escriptor del modernisme», p. 314.

196 RIBA I ARDERIU, Carles. «Pròleg», a: ALBERT I PEY, Salvador. *Salvador Albert. Els poetes d'ara*.

197 SALTOR I SOLER, Octavi. «Introducció», p. 23.

198 *El Norte*, 23 de gener de 1917, p. 6.

199 *La Vanguardia*, 18 de novembre de 1917, p. 16.

200 *La Vanguardia*, 2 de març de 1918, p. 10.

El juliol de 1919 és el torn de Llagostera:

*«En la villa de Llagostera se ha efectuado un homenaje al diputado á Cortes don Salvador Albert, entregándosele un pergamino en que se le nombra hijo adoptivo de dicha villa por los muchos servicios.»*²⁰¹

I quatre anys més tard —i arran de les darreres eleccions legislatives de la Monarquia— serà a la Bisbal d'Empordà:

*«Pasado mañana tendrá efecto en La Bisbal un homenaje al diputado a Cortes por aquel distrito, don Salvador Albert. Se bailaràn sardanas y habrá banquete.»*²⁰²

Els homenatges no s'aturen, tampoc, amb la frenada de la legislatura. A finals d'any, i per motius diferents:

*«En virtud de dar la última conferencia del ciclo que tenía anunciado y honrar al mismo tiempo las dotes intelectuales del ilustre ampurdanés don Salvador Albert, el “Ateneu Empordanés” ha organizado una cena homenaje que tendrá lugar en su local el próximo sábado, 15 del corriente, a las ocho y media de la noche.»*²⁰³

Fins a l'últim moment, quan hagi de marxar del país per continuar els seus serveis a la legació espanyola de Brussel·les, l'Empordà serà escenari també d'aplec en el seu honor, com els cèlebres realitzats a la platja de Sant Pol, el més important de tots —i que deixà testimoni gràfic—, el de 1910. El juny de 1931, vint-i-un anys més tard d'aquelles primeres eleccions, els electors del seu districte voldran celebrar la nova victòria, però:

*«Han estats suspesos els actes projectats a diversos pobles del Baix Empordà a honor de Salvador Albert amb motiu del seu nomenament d'ambaixador d'Espanya a Bèlgica, per tal com l'ilustre ex-diputat a Corts per La Bisbal, que sortirà pròximament per a Brussel·les, no disposa de temps, malgrat el seu bon desig, per a assistir als esmentats actes.»*²⁰⁴

Salvador Albert havia esdevingut, sense cap mena de dubte, l'home indiscutible.

1929

Afinitats.

BC

201 *La Vanguardia*, 21 de juliol de 1919, p. 6.

202 *La Vanguardia*, 2 de juny de 1923, p. 17.

203 *La Vanguardia*, 12 de desembre de 1923, p. 7.

204 «Informació política. Actes suspesos», *L'Opinió*, 10 de juny de 1931, p. 3.

EL PROGRAMA

ORGUE DE LA DEMOCRÀCIA FEDERALISTA DEL BAIX EMPORDÀ

Preus de subscripció:

Sant Feliu. 2 ptes. trimestre
Fóra. 2:50 ptes.

NÚMERO SOLT: 25 CÉNTIMS

ANADA, RETORNA, etc. segons tarifa

Sant Feliu de Guixald
- - 23 de Juny de 1923

Oficines:

Carrer de Maragall, núm. 17, 2.^a
Barcelona: Jorda en La Borda, Pelonja, Cases de la
Serra, Carner i Puigmal.
Indicadors en Llorenç, Sant Joan de Palamós,
Figueras, Santa Cristina d'Aro, Port i Barçeloneta.

ANY XVII : núm. 1004

Als republicans de les comarques gironines

Ajornada indefinidament l'Assemblea que havia de reunir en un sol organisme nacional, totes les forces d'Esquerra catalana, nosaltres, que varem col·laborar amb fe i voluntat als treballs preparatoris de la saidita Assemblea, creiem que els republicans de les nostres comarques gironines, ho i esperant el moment d'ésser novament cridats pels nostres germans de la resta de Catalunya, no hem de romandre dispersos i inactius, sinó bre tot quan se preté destruir les nostres posicions tradicionals i glòries, i sortosament inexpugnables, abocant contra d'elles tota la força del Poder deshonestament detestat i vilment exercit, i tots els virus emanats de la descomposició del règim.

Triomfants de les darreres lluites passades, que han demostrat la fermesa dels nostres exèrcits, sentim la responsabilitat de les batalles futures: i, per a guanyar les definitives, la necessitat imperiosa de la coordinació i reorganització de les nostres forces.

Per això vos cridem, republicans de les nostres comarques. Per a

cohesionar les activitats disperses i crear el competent organisme dirigent que assenyali a tots la corresponent posició en la lluita i planegi i abasti tota ella,

Mantenedors fervorosos de ideals que són consubstancials amb aquestes terres nostres, tan estimades, ens considerem els més genuïns representants de la llur espiritualitat i volem servir-la i servir a Catalunya, fent que tinguin aquests ideals una permanent i adequada difusió, que els dongui la supremacia que de dret els pertoca, en la vida social i política d'aquestes terres, Catalanes per essència, liberals i republicanes per naturalesa.

Republicans de les comarques gironines! Escolteu la nostra veu de companyonatge i ajudeu-nos a aquesta tasca, enviant els vostres representants a l'Assemblea que tindrà lloc en el Centre Republicà de Girona el dia 29 del mes que som, a dos quarts de deu del matí, celebrant les sessions que siguin minyester per elaborar una suscieta Declaració dels nostres objectius i deixar constituïts els organismes que en lo successiu

amb autoritat i eficàcia dirigeixin la nostra actuació col·lectiva.

Per la República i per Catalunya vos ho demanem.

Girona 1.er de Juny de 1923.

Salvador Albert, Diputat a Cortis.
—Eldre Riu, Josep Yria.—Albert de Quintana.—R. Noguera i Comel—Miguel Santaló, Diputats de Catalunya.—Pel Comitè Comarcal d'U. F. N. R. de Figueras. J. Puig Pujadas.—Pel Comitè Comarcal d'U. F. N. R. del Baix Empordà. J. Fàbrega Pou.—Pel Centre d'U. R. de Girona.—Llorenç Basquets.

Unes orientacions a les Joventuts de Catalunya

I

Al honorat diputat i gran escriptor SALVADOR ALBERT, com homenatge de fons, simpatia i admiració.

Joves de Catalunya: L'obra que en el dia d'avui tenim que realitzar, que el sentiment del deure mana que realitzem, és llarga, difícil, molt perillosa. Tots ho sabem sobradament. Però, no tenim d'aturar-nos a mirar els perills i les dificultats. El Mestre dels mestres, En Pi i

23 de juny de 1923

Portada de *El Programa*.

que recull el manifest «Als republicans de les comarques gironines», encapçalat per Salvador Albert que cridava a la unificació de forces en una única organització.

AMSFG

República

5

«Jo voldria ésser gran,
molt gran;
tan gran,
que pogués veure el món
amb ulls d'infant.»

«Encantaments humils»
Salvador Albert (1920)²⁰⁵

5.1. Vers la unitat de les esquerres

En l'etapa final del sistema de la Restauració, a Catalunya la Lliga havia marcat l'agenda amb la Mancomunitat i les campanyes autonomistes. Malgrat el desgast provocat pels continus vaivens polítics i la intervenció del partit regionalista en diversos governs espanyols, això no havia conduït a un auge del republicanisme a Catalunya.²⁰⁶

Una de les causes era la seva extrema dispersió, tal com s'havia manifestat en les eleccions de 1923, les darreres de la monarquia: quatre «radicals lerrouxistes», tres independents, tres del PRC, dos del PRDF, dos catalanistes radicals de Macià i un del PURA formen la representació parlamentària republicana a les Corts. En total, quinze republicans més nou socialistes. Al republicanisme fragmentat en faccions, s'hi havia d'afegir l'aparició d'un nou partit republicà catalanista, la darrera escissió de la Lliga, «*la més greu dissidència que mai hagués tingut la Lliga*»,²⁰⁷ com afirmarà Cambó a les seves memòries. La Conferència Nacional Catalana, promoguda per les joventuts de la Lliga el juny de 1922, provocà la sortida d'una fornada de dirigents juvenils per crear Acció Catalana. Aquest nou partit catalanista i liberal s'afegí al ventall d'opcions

205 ALBERT I PEY, Salvador. *Confins*.

206 DUARTE I MONTSERRAT, Àngel. *Història del republicanisme a Catalunya*, p. 186.

207 CAMBÓ I BATLLE, Francesc. *Memòries*, p. 362.

que representa el republicanisme, i adoptaria com a òrgan de comunicació *La Publicitat*. El juliol de 1923, com a escissió del PSOE, naixia la Unió Socialista de Catalunya, impulsada per Gabriel Alomar, Rafael Campalans i Manuel Serra i Moret, sota els principis de socialisme i catalanisme. Els independentistes, aplegats al voltant de Francesc Macià, crearen successivament la Federació Democràtica Nacionalista i Estat Català, fundat a la seu del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, a Barcelona, el juliol de 1922. La UFNR s'havia desintegrat i el Partit Republicà Català de Companys i Layret, entre altres partits, n'havien recollit les cendres.

Al marge de les faccions que integraven el republicanisme parlamentari, al territori la disgregació en partits, agrupacions, casals i ateneus era encara més gran. Només cal fer un cop d'ull als signants de la convocatòria per un nou partit que apareix als mitjans el gener de 1923 per adonar-nos d'això. A inicis d'any la premsa donava a conèixer un manifest de convocatòria de diversos sectors de l'esquerra catalana amb l'acord de celebrar, a Barcelona, els dies 3 i 4 de febrer, una assemblea per tractar la unificació dels adherits. Salvador Albert apareix encapçalant la convocatòria al costat dels diputats Francesc Macià, August Pi i Suñyer, Pere Lloret, Pere Mias, Joan Casanovas i Ramon Noguer i Comet. S'hi adhereixen els partits Federació Democràtica Nacionalista, Esquerra Catalana (Eusebi Isern), «grup d'Extrema Esquerra» (Jaume Aiguader), diputats republicans de la Mancomunitat (Josep Irla, Alfred Perenya, Albert de Quintana...), Federació Republicana Autonomista de Tarragona (Julià Nougués, Ramon Nogués), Directori de la Joventut Republicana de Lleida (Humbert Torres), Centre Republicà de Girona (Miquel Santaló, Carles Rahola, Llorenç Busquets...) i la UFNR de Figueres (Josep Puig Pujades).²⁰⁸

L'assemblea, però, no s'arribà a celebrar. En comptes d'això, es reformulà en un míting que es realitzà el 3 de febrer, sense l'assistència d'Albert, per presentar els «*grandes rasgos el programa que piensa desarrollar el partido de las izquierdas nacionalistas*

catalanas». ²⁰⁹ El míting d'esquerres catalanes se celebrà a la seu del CADCI de Barcelona. Parlaren Macià, Companys i Marcel·lí Domingo i es llegí un text en nom de Gabriel Alomar, de la USC, absent, com també Salvador Albert. Malgrat les paraules duríssimes que tingueren contra els «*políticos de la monarquía*», incloent en ells la Lliga, Macià fou l'únic que hi defensà una formulació clarament independentista, que el feia ser significativament diferent dels anteriors:

«[...] pronunció un discurso de tonos radicalísimos y al tratar de la situación de Cataluña dentro de España, afirmó que es una quimera hablar de federaciones, pues no pueden concertarse pactos entre amos y esclavos.

Cuando seamos un pueblo que pueda obrar con toda libertad, añadió, entonces sí habrá llegado el momento de tratar de la conveniencia de ir a la unión con otros pueblos, siempre que ésta no sea un programa de conquista.

Explicó luego su criterio respecto a la formación del ejército y a la actuación del mismo, y terminó exponiendo el programa del partido.»²¹⁰

L'assemblea constituent del nou partit, doncs, s'ajornà. Què havia passat? *El Programa*, esdevingut «*L'orgue de la democràcia federalista del Baix Empordà*» i, com a tal, portaveu de les opinions d'Albert i Irla, donà gran importància al tema i, en un article editorial publicat el 10 de febrer amb el títol «De l'Assemblea», raonà les possibles causes del fracàs:

«*Cal dir que el desacord entre els organitzadors fou potser més que d'ordre doctrinal, "temperamental", en cara que la diferenciació existeixi en el primer cas.*

El punt bàsic de la discussió el formà el caràcter de sobirania sobre el que deu descansar la personalitat de Catalunya.

Pels nostres amics, la veu dels quals portà en Salvador Albert, aquesta sobirania s'ha de fonamentar en

²⁰⁸ *Diario de Gerona*, 16 de gener de 1923, p. 4-5.

²⁰⁹ *La Vanguardia*, 3 de febrer de 1923, p. 6.

²¹⁰ *Ibidem*.

una Autonomia integral tenint per nexa de relació amb les demás personalitats ibèriques el sistema federatiu.

Pels elements que patrocinava el senyor Macià, la sobirania catalana ha de trobar-se en un Estat Català, completament desassociat de les demás entitats ètniques de l'Ibèria.»²¹¹

D'aquí es dedueix que Albert, que portava la veu cantant de la unitat de bona part de les esquerres catalanes, topà amb el radicalisme de Francesc Macià:

«La graduació sobirana del principi de personalitat és la mateixa en ambdós casos. La llibertat existeix amb tota la seva força eficient en un i altre aspecte [...] La discrepància, al nostre entendre, és simplement formal, no substancial.»²¹²

Després, doncs, d'aquesta apreciació conciliadora, els federals ganxons, que d'alguna manera avalaven l'article, es reafirmaven una vegada més en el federalisme pimargallià, tot apostant que tots els pobles d'Espanya s'havien d'aprofitar de la «*força constitutiva catalana*»:

«perquè la redempció anhelada s'expandeixi en totes les terres peninsulars per a assolir, en una interdependència d'interessos morals, la realitat d'un cos orgànic que formi, per cordial cohesió, una estructura articulada per la imantació del Federalisme.»²¹³

A Girona, però, el procés d'unificació no s'atura i la coordinació entre les forces republicanes condueix a la creació, l'agost de 1923, del Partit Republicà Federal Nacionalista de les Comarques Gironines. Aquest partit, doncs, sorgí de la coordinació entre la UFNR de l'Alt i del Baix Empordà i del Centre d'Unió Republicana de Girona, del qual formava part el seu gran amic Carles Rahola. El directori del nou partit el formaran prohoms històrics de la democràcia gironina i

211 «De l'Assemblea», *El Programa*, 10 de febrer de 1923, p. 1.

212 Ibidem.

213 Ibidem.

empordanesa. No hi pot faltar, en primer lloc, el diputat indiscutible, Salvador Albert, acompanyat de Ramon Noguer, Josep Puig Pujades, Josep Irla, Albert de Quintana, Miquel Santaló i Llorenç Busquets. Tots ells, una dècada després, seran dirigents destacats d'Esquerra Republicana de Catalunya.

El 9 de setembre de 1923, menys d'una setmana abans del cop d'estat del capità general de Catalunya, els republicans gironins foren convocats a una manifestació contra la guerra de Marroc a Girona. L'acte s'inicià al Teatre Principal, presidit per l'alcalde accidental de la ciutat, Darius Rahola, que també era el director de *El Autonomista*. Hi participaven els diputats a Corts Salvador Albert i Pere Rahola, el diputat per la Mancomunitat Miquel Santaló i el president de la Diputació Agustí Riera, de la Lliga. Catalanistes conservadors i republicans d'esquerres s'aplegaven, doncs, en un acte unitari contra la guerra. Després del discurs de Santaló intervingué Salvador Albert. El primer que féu, explica la crònica del *Diario de Gerona*, va ser «*saludar a las mugeres allí congregadas*». Després de destacar el problema que per Espanya suposa el Marroc per «*la vida de la nació*» confirma que la minoria republicana al Congrés porta des de 1909 demanant la sortida de la colònia, per molt que en aquell moment se'ls tractés d'«*antipatriotes*»:

«porque en España el que quiere la nación rica, próspera, con recta administración de justicia, con escuelas, carreteras, puertos, canales, etc., es un antipatriota.»²¹⁴

Afirma haver censurat el ministre de la guerra Juan de la Cierva al Congrés, on també alertà que els polítics espanyols van camí que a Espanya succeeixi el mateix de Rússia, on feia sis anys de la revolució contra els tsars. Després, doncs, d'avisar que al poble, a banda d'observar-lo i estimar-lo, se l'ha de témer, acabà dient:

«Ha llegado el momento en que la paciencia y la resignación del pueblo son ya un crimen; es forzoso pro-

214 *Diario de Gerona*, 11 de novembre de 1923, p. 2.

La Conferencia d'Esquerres Catalanes

El present, posada de la qüestió referent al "Constitució General de l'Estat i Problema Català", presenten a l'aprovació de l'Assemblea aquesta

PROPOSICIÓ

L'Assemblea escau imprescindible per a la natural estructuració d'una democràcia catalana, amb referència a l'emissió d'aquesta potència el reconeixement de la llibertat individual i efectiva sense altres restriccions que les voluntàriament pactades i manifesta la seva voluntat de què s'incorpori al Programa de Govern les següents

DECLARACIONS:

L'organització nàixent d'aquesta emoció i exercici del culte.

El dret a la vida amb plena seguretat i dignitat.

El dret a la lliure emissió i difusió del pensament per la premsa, l'escriptura, el cine, radio-difusió o qualsevol altre procediment sense subjecció a la censura prèvia.

El dret a la lliure expressió de la consciència i exercici del culte.

El dret a l'ensenyament primari gratuït i obligatori.

La llibertat de treball i el dret als fruits del treball.

La llibertat de la locomoció i elecció de domicili.

La inviolabilitat de domicili, de correspondència escrita, telegràfica o de qualsevol altra mena.

El dret de petició, de reunió, associació, manifestació i vaga.

La igualtat davant la llei.

El dret de tots els homes i dones majors de vint anys a la participació en el Govern per sufragi directe i racionalitat d'ésser elegits.

Considera indispensable aquesta Assemblea per la sollicitud de la Democràcia

El reconeixement de la voluntat popular en la forma que determinin les lleis com a única font de dret i origen exclusiu i legítim del Poder.

La divisió de Poders, en legislatiu, judicial i executiu; tots ells sobirans, independents en l'esfera de les seves

atribucions i responsabilitats sense excepció.

La República com a forma de govern; les lleis fonamentals sotmeses al referendums popular.

La plena autonomia dels Municipis i de les comarques, en l'administració de llurs interessos peculiars i en la garantia i defensa de la llibertat i de l'ordre.

Entenent d'indivisible i efectiva la personalitat nacional de Catalunya per les circumstàncies històriques, geogràfiques, lingüístiques, econòmiques i més encara, per la voluntat indestructible dels catalans, tot reservant al poble català, l'ús de la facultat autodefinidora, que la competeix per dret propi, considera l'Assemblea, necessària per la suprema interassa de fraders Federals, universal i particularment per raons d'ordre històric i geogràfic, la federació de Catalunya amb els altres pobles llires.

Declara que únicament pot ésser aquesta federació amb els pobles llires regits democràticament, pactant directament amb ells per mitjà dels seus legítims representants.

Entén que arribat aquest cas, l'Estat català ha de tenir imprescindiblement a càrrec seu l'estructura i règim de la

vida administrativa, econòmica, política i social catalana amb les facultats que s'assignen:

Manutenció i garantia de la llibertat i de l'ordre, Judici i resolució dels conflictes entre municipis i comarques, l'organització de les milícies catalanes sense ingerència del Poder Federal, excepte en cas de guerra amb l'estranger; legislació social, civil i penal, exceptuant els casos de delictes comuns federals, l'organització dels tribunals, amb sobirania plena, exceptuant els casos que afectin a la Constitució de l'Estat Federal; execució de les sentències dictades pels Tribunals de l'Estat de Catalunya; impos i cobrament dels tributs de tota mena, l'organització de l'ensenyament amb tota els seus grans; la participació en els Poders Federals.

Serà respectada tota minoria no catalana establerta a Catalunya, la qual gaudirà de la plenitud de drets civils i culturals peculiars de l'Estat a que pertanyi.

Correspondrà al poble català el fixar la divisió territorial, en l'administració, judicial, delimitant les facultats amb criteri de màxima llibertat.

S. Albert.—J. Lluís Pellicer.—P. Sol i Font.—Humbert Torres.

La Lliga ja no existeix

La Lliga Regionalista, considerada ploma i les nostres convències no foren una força del moviment català, ja sin disparets pels comentaris que s'ha passat a la història del catalanisme. gaireix l'obrar inversament dels ho Volem dir que els catalanistes d'avui mes d'aquest partit que encara veu l'humor de conceptuar jubilada, no se, sarcàsticament, catalanista. Desdenant-li el caràcter de força actual, però de tota la seva actuació, dels a sinó simplement admetre-la com una ximplia i les lliçons rebudes fins avui, caldrà donar-li el cop de gràcia definitiu. Això vol dir que caldrà prescindir en nillu, que podria consistir a dir: la Lliga Regionalista ja ha arbat el seu camí; va viure en una etapa que el sentiment catalanista la justificava; ara, el catalanisme més cap a l'avantguarda, la Lliga Regionalista ja ha mort pels catalans, puix que l'actuació que actualment mena desnaturalitza la seva essència pròpia.

I prou. Aquesta mots dita, aquesta interpretació present en l'ànima de cadascú, deixar que la Lliga Regionalista faci el que vulgui, que s'arrangi els encastells al seu gust, que exercici

13 de març de 1931

L'Opinió, dies abans de la celebració de la Conferència d'Esquerres Catalanes en la qual es fundà Esquerra Republicana de Catalunya, recollia el text de la ponència «Constitució General de l'Estat i Problema Català» redactada per Salvador Albert, Joan Lluhi, Joan Lluís Pujol i Font i Humbert Torres.

FJL

*testar, protestar siempre, en espera de que llegue el momento en que el fruto de la violencia está ya en la sazón, que no puede tardar. Para cuando esa violencia se produzca, desde ahora os ofrezco mi vida. Hagámonos promesa todos de que en aquel momento nos daremos un abrazo de ofrecimiento de nuestras vidas. Y si una España se hunde, otra renacerá y en ella y para ella laboraremos todos.»*²¹⁵

L'acte, que inclogué el parlament del també diputat Pere Rahola, s'acabà amb la demanda al públic si s'aprovava la conclusió del míting, d'exigir al govern l'abandonament del protectorat i la de repatriar les tropes que hi eren destacades. S'aprovà per aclamació, així com la decisió del comerç de la ciutat d'afegir-se a la protesta tancant les botigues el dilluns següent dia 10 d'onze a una del matí. La manifestació no es va poder fer, per prohibició governativa, però, la multitud del teatre acompanyà a les autoritats fins al Govern Civil, on lliuraren les conclusions. Des del balcó de la ciutat, l'alcalde Rahola agrai el suport al públic que els acompanyà i, l'endemà, els comerços de la ciutat tancaren durant les hores establertes.

Tres dies després, el capità general de Catalunya era cridat pel Rei a formar un «*directorio inspector militar con carácter provisional*».²¹⁶ S'acabava així la vint-i-unena legislatura de la Restauració i s'iniciaven set anys de Dictadura, que tindria una actitud decididament contrària a qualsevol reivindicació catalanista.

5.2. L'adveniment de la República

«En mig de les nostres dificultats materials, recordo un fet que va omplir-nos de satisfacció. Ens acostumàvem a reunir al segon pis de l'Ateneu Barcelonès, abans de sopar. Un senyor que jo mai no havia vist, preguntà per mi, i després de presentar-se ens lliurà una quantitat per al periòdic, animant-nos a prosseguir l'obra.

²¹⁵ Ibídem.

²¹⁶ FONTANA I LÁZARO, Josep. *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*, p. 329.

*Aquell espontani visitant era el diputat senyor Irla, i portava l'encàrrec de l'avui ambaixador de la República a Brussel·les, Salvador Albert.»*²¹⁷

Així explica Pere Comas, un dels fundadors del setmanari *L'Opinió*,²¹⁸ un dels episodis crítics dels inicis de la capçalera que, amb el temps, acabaria esdevenint el «*desinteressat portaveu de les esquerres de Catalunya*».²¹⁹

Salvador Albert, i amb ell el grup de Sant Feliu de Guíxols, apostava, en aquesta fase final de la Dictadura de Primo de Rivera, per aquesta iniciativa pilotada pels homes que, més endavant, es coneixerien com el grup de *L'Opinió*. En efecte, aquest grup, de caràcter republicà, començà a establir ponts de diàleg entre diversos sectors catalanistes d'esquerres i el moviment obrer per a una estratègia d'aliances conjunta que conduiria, el març de 1931, a la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya. Enmig, doncs, de les dificultats econòmiques i de tota mena que imposava la Dictadura a tota iniciativa catalanista, Salvador Albert esdevenia patró, amb Josep Irla i Jaume Carner, d'aquesta suggerent iniciativa periodística.

El grup de *L'Opinió* apadrinà el famós Manifest d'Intel·ligència Republicana, declaració programàtica redactada per Rafael Campalans i feta pública pel maig del 1930 al propi setmanari. En ell s'afirmava la necessitat d'una república federal moderna, amb un contingut reformista i social: reforma agrària, legislació obrerista, llibertats públiques, separació Església-Estat... Aconseguí de reunir les signatures d'una extensa gamma de forces polítiques catalanes d'esquerra: membres de la Unió Socialista de Catalunya (Aiguader, Alomar, Serra i Moret, Campalans...), republicans radicals (Aragay, Cardó...), republicans (Companyns, Samblancat, Rovira i Virgili...), sindicalistes (Barrera,

²¹⁷ COMAS I CALVET, Pere. «Cinc anys de treball dintre "L'Opinió"», *L'Opinió*, 4 de juny de 1933, p. 3.

²¹⁸ *L'Opinió* fou fundat el febrer de 1928, entre d'altres, pels advocats Joan Lluhi i Joan Casanelles.

²¹⁹ CULLA I CLARA, Joan Baptista. *El catalanisme d'esquerra*, p. 19.

Barcelona, 18 de març de 1931

Mesa de la Conferència d'Esquerres Catalanes, celebrada al Foment Republicà de Sants, en el marc de la qual es fundà Esquerra Republicana de Catalunya, amb la participació de Salvador Albert. Al centre de la mesa, d'esquerra a dreta: Miquel Santaló, Ernest Ventós, Francesc Macià, Joan Casanovas, Ricard Palacín, Josep Andreu i Abelló i Joan Lluís Pujol i Font. GABRIEL CASAS I GALO BARDES / ANC - FONS GABRIEL CASAS

Trilles, Peiró...), obreristes (Viadiu, Botella...) i membres d'Acció Catalana (Soldevila, Nicolau d'Olwer...), en un esforç important de convergència que havia de confluïr en la formació, just abans de les eleccions municipals que els dugueren la victòria, d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Trobem, doncs, Albert, amatent als esdeveniments que havien de conduir a la proclamació de la República, i que havien quedat aturats abans del cop d'estat de Primo de Rivera. Fruit d'aquest treball va ser, segons J. B. Culla, l'estratègia de la «doble intel·ligència»:

«[...] d'una banda, la perspicàcia de Macià de valorar —cosa que els seus lloctinents (Aiguader) no havien fet— la vàlida política de la Conferència i dels seus promotors (el Grup de “L'Opinió” i Companys), per damunt de les diferències ideològiques; de l'altra, la intuïció dels homes de “L'Opinió” de copsar la força aglutinant i mobilitzadora del líder d'Estat Català.»²²⁰

D'aquesta doble comprensió naixeria Esquerra Republicana de Catalunya. El dictador havia dimitit, faltat de suports, el gener de 1930 i els seus successors, també militars, intentaren pilotar un retorn a la realitat constitucional de 1923, que les esquerres ja no acceptaren. A nivell espanyol, els representants catalans al Pacte de Sant Sebastià —d'agost de 1930— acceptaren donar el seu suport al comitè republicà presidit per Alcalá-Zamora, que més endavant seria el primer president de la Segona República.

I és en aquest context que comencen a preparar la Conferència d'Esquerres Catalanes. El 17 de març s'inicia a l'Ateneu Republicà de Gràcia i continua els dies 18 i 19 al Foment Republicà de Sants. En la preparació de l'assemblea han aconseguit reunir, a banda dels homes de *L'Opinió*, els independentistes d'Estat Català, amb el mateix Francesc Macià al capdavant, els republicans tradicionals —el Partit Republicà Català de Lluís Companys— i els «històrics» de comarques, com els gironins Salvador Albert i Miquel Santaló. En canvi, els republicans d'Acció Catalana no s'hi han afegit. Albert

seria l'encarregat, juntament amb Joan Lluhí, Joan Lluís Pujol i Font i Humbert Torres, de redactar una de les ponències, que es titulava: «*Constitució general de l'Estat i Problema Català*».²²¹ Al text de la ponència, aparegut sencer a *L'Opinió* del 13 de març, s'afirma que:

«*Estimant d'indiscutible evidència la personalitat nacional de Catalunya per les circumstàncies històriques, geogràfiques, lingüístiques, econòmiques i més encara, per la voluntat indestructible dels catalans, tot reservant al poble català, l'ús de la facultat auto-determinadora, que li competeix per dret propi, considera l'Assemblea, necessària pels suprems interessos de fraternitat universal i particularment per raons d'ordre històric i geogràfic, la federació de Catalunya amb els altres pobles ibèrics.*»²²²

La ponència va ser aprovada la nit del 18 de març, al Foment Republicà de Sants. L'encarregat de donar-ne lectura va ser l'advocat Joan Lluís Pujol i Font.²²³ Es tancava, així, un dels punts de polèmica amb Francesc Macià, que s'havia dibuixat el 1923.

La Segona República no arribà, però, a través d'unes eleccions legislatives sinó en unes municipals que es convocaren el 12 d'abril i donaren la victòria definitiva a les llistes formades per la coalició nascuda a Barcelona, que tenien en Francesc Macià «l'Avi», el líder indiscutible. La Monarquia s'ensorrà en saber-se els resultats electorals de les grans ciutats i la victòria de les llistes republicanes. La intuïció d'Albert i del grup de *L'Opinió* mostrava ser certa: Francesc Macià es convertia, el 17 d'abril de 1931, en el primer president de la Generalitat de Catalunya restaurada.

Salvador Albert visqué aquests mesos d'interinitat i de consolidació del nou règim amb actitud expectant, esperant el moment de donar el darrer suport a la causa republicana. El moment arribà amb la convocatòria

²²⁰ Ibídem, p. 58.

²²² *L'Opinió*, 13 de març de 1931, p. 14.

²²³ IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, p. 64-65.

²²⁰ Ibídem, p. 55.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

Source: U.S. Census Bureau, 1990. *U.S. Census of the Population*, vol. 1, PC80-1-A1. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1992.

El trabajo, según el concepto del autor, es el acto de transformación de la naturaleza por el hombre, en el que se utiliza la fuerza humana y la técnica para producir bienes materiales.

d'unes noves eleccions legislatives, que haurien de ser les d'unes noves Corts constituents, el juny de 1931. La nova República optà per un sistema unicameral, amb la província com a circumscripció electoral, però, continuant amb el sistema de majories i minories.

El 2 de juny el govern de la República convocà eleccions per al dia 28 del mateix mes. A Girona hi havia set escons en joc. Les forces d'esquerra elegiren a Salvador Albert per encapçalar una candidatura de cinc noms, optant així únicament a les majories. La coalició estava integrada per: tres membres d'ERC, Salvador Albert, Miquel Santaló i Albert de Quintana; un del Partit Catalanista Republicà, Manuel Carrasco i Formiguera; i un del Partido Republicano Radical, Josep Puig d'Asprer. Li posaren el nom de Candidatura d'Entesa Republicana. El dissabte 20 de juny *El Autonomista* donava a conèixer el manifest de la candidatura titulat «Als electors de les comarques gironines».²²⁴

Tanmateix, la República tenia reservada per Salvador Albert una altra missió, ambaixador a Brussel·les. El nomenament, abans de l'inici de la campanya, provocà que ja no hi pogués participar. Tanmateix, sense ni tan sols trepitjar el terreny, les eleccions del 28 de juny li donaren, una vegada més, l'acta de diputat. Per darrera vegada, l'electorat empordanès, i gironí, li mostrava la seva confiança i gratitud incondicional. Amb 57.434 vots, Albert va ser el candidat més votat, seguit de Carrasco, Santaló, de Quintana, Puig d'Asprer i, molt lluny, els candidats de dreta: Joan Estelrich, de la Lliga, i Josep Ayats, de la Derecha Liberal Republicana, els quals no sobrepassaren els 17.000 vots. Votà gairebé el 80% d'un cens de 93.280 electors, i d'aquests el 77% dels vots anaren per la Candidatura d'Entesa Republicana.²²⁵ Tanmateix, Albert no féu ús del seu escó en els tres anys que residí a l'exterior.²²⁶

224 *El Autonomista*, 20 d'abril de 1931, p. 1.

225 GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *Els diputats catalans a les corts constituents republicanes (1931-1933)* Nacionalisme, possibilisme i reformisme social, p. 74.

226 No hem trobat constància que Albert renunciés a la seva acta de diputat, malgrat la incompatibilitat.

L'antic anhel dels republicans de Sant Feliu de Guíxols i de l'Empordà es féu realitat aquell 1931. Després de més de set anys de replegament institucional, els homes que havien encarnat l'ideal republicà passaren a ocupar llocs de responsabilitat en l'adveniment del nou règim; entre ells, també, els homes de Sant Feliu de Guíxols. Francesc Macià, nou president de la Generalitat, reconegué els serveis prestats pel nucli republicà ganxó i nomenà Josep Irla el primer «representant» del govern català a la província de Girona. La caiguda de la Monarquia suposà alguns canvis constitucionals importants. En concret, Macià aconseguí del govern de l'Estat la supressió de les diputacions provincials i la seva substitució, en el cas català, per comissaris de la Generalitat. Va ser així, doncs, que Irla pogué invocar al president els serveis prestats pels federals de Sant Feliu a l'hora de rebre el càrrec:

*«Comprend que el meu nomenament de comissari per Girona és una recompensa al districte de la Bisbal, per la seva brillant actuació en les lluites pels nostres ideals, és un honor que feu al baluard dels defensors de la República federal. Procuraré, durant la meva actuació, fer-me digne de Catalunya.»*²²⁷

Per tant, el nomenament de Josep Irla era, també, un reconeixement a la tasca feta per Salvador Albert.

5.3. A la Cort del rei dels belgues

En aquelles primeres hores republicanes, el nou règim necessitava consolidar-se i, per això, calia enviar a les cancelleries del món persones de destacada significació republicana i, alhora, d'un cert nivell cultural per tal de substituir el vell personal diplomàtic de la monarquia, o les places que quedaven vacants. Dirigia el ministeri d'Estat —afers exteriors—, des de l'abril, un vell conegut del Congrés espanyol, Alejandro Lerroux. El repartiment de candidats a les cancelleries vacants es féu, doncs, d'acord també amb una representativitat

227 IRLA I BOSCH, Josep. *Memòries d'un president a l'exili*, p. 76.

tat dels partits polítics que recolzaven el govern: Gabriel Alomar a Roma, Julio Álvarez del Vayo a Mèxic, Ramón Pérez de Ayala a Londres, Américo Castro i Luís Araquistáin a Berlin, Salvador de Madariaga a París... Polítics i homes de lletres que, tot i sent persones de confiança, eren capaços de projectar la nova imatge de la República al món.²²⁸

Des d'abril, havia quedat vacant la plaça d'ambaixador a Brussel·les per defunció del seu titular, el diplomàtic de la monarquia Francisco Gutiérrez de Agüera y Bayo. Salvador Albert, doncs, no tardaria a ser-ne proposat. Era un lloc clau, dominava bé l'idioma francès i, a més, els temes comercials, que s'esqueien a una ciutat que disposava de la seu de la Unió Internacional per la Publicació de Tarifes Duaneres, eren el seu punt fort. La plaça anava, a més, associada a la de ministre plenipotenciari a Luxemburg, el petit gran ducat que no tenia representació diplomàtica fixa d'Espanya.

En saber-se la notícia de la seva sortida, els amics de l'Empordà preparen el comiat que, tanmateix, se suspengué per manca de temps. Salvador i la seva família, incloent el seu fill Francesc, es desplaçaren a Brussel·les a principis de juny, on el dia 12 prenia possessió del nou càrrec. A partir d'aleshores, i durant tres anys, la família Albert s'allotjaria al número 26 de la Rue Montoyer, residència oficial dels ambaixadors hispànics. La cancelleria, en canvi, es trobava —i encara hi és— al barri d'Etterbeek, al número 19 de la Rue de la Science.

Els ambaixadors portaven la representació de l'Estat a l'estranger. Però la seva funció era, sobretot, reportar informació ràpida i detallada sobre els fets sobresortints de la vida social i econòmica del país, així com dels judicis i comentaris que provocaven els esdeveniments del país representat.²²⁹ Davant l'adveniment d'un nou règim a Espanya, els focus eren posats en l'actuació de la República els primers mesos i l'acció dels representants diplomàtics i consulars era bàsica per contrarestar possibles campanyes en contra.

228 *La Humanitat*, 14 de gener de 1933, p. 3. *La Libertad*, 23 de març de 1933, p. 7.

229 Podem deduir la tasca d'un ambaixador a partir de la documentació generada per la cancelleria i custodiada a l'Archivo General de la Administración, a Alcalá de Henares.

De la importància que el govern espanyol donava a les cancelleries del règim al món en dona compte la circular que va rebre Albert, a la seva nova destinació, el febrer de 1932:

*«En España, con la proclamación de la República, se está operando un cambio profundo que no afecta únicamente a la forma de gobierno, sino al fondo mismo de la vida nacional. Se está formando una nueva España, y a su desarrollo y prosperidad están obligados a contribuir todos los ciudadanos, y de modo principal los que asumen funciones públicas.»*²³⁰

Aquest document, enviat des del ministeri d'Estat a totes les cancelleries espanyoles, permet veure què s'esperava de la feina d'un ambaixador de la República:

«1º Que transmita a este Ministerio, ya por Correo, ya por telégrafo, según aconseje su importancia, aquellas noticias o comentarios así favorables como desfavorables, que susciten los acontecimientos de España.

2º que influya insistentemente en la prensa y en los medios sociales para rectificar los prejuicios que pudieran existir contra las nuevas instituciones y hacer comprender las ventajas que en el orden del progreso político y nacional representan respecto de las ya extinguidas.

*3º Que acoja con especial cuidado las aspiraciones justificadas de la colonia española, y atendiendo con la debida equidad a todas las personas que la compongan, fomente y preste apoyo a aquellas iniciativas que representen adhesiones y concursos para la obra renovadora nacional emprendida por la República.»*²³¹

Tanmateix, el nou ambaixador va haver d'esperar fins el 10 de juliol de 1931 per dur a terme la protocol·laria presentació de credencials davant el Rei Albert I, degut al fet que el monarca s'havia reservat uns dies

230 «Instrucciones en relación al cambio de régimen» (27 de febrer de 1932). AGA, AAEE, 54/15672. circular 1231.

231 *Ibidem*.

Brussel·les, 15 de juny de 1931

Salvador Albert tot just arribat a l'estació del Midi de la seva destinació com a ambaixador de la República espanyola, on fou rebut pel baró Leghait, en nom del govern belga.

VIDAL / MECD-PRENSA HISTÓRICA (LAS PROVINCIAS)

de descans després d'una llarga i dura crisi de govern. Abans, però, va poder conversar amb diferents personalitats del país, contestant les preguntes que sobre la situació de l'Estat espanyol se li formulaven.²³²

*«Debo destacar [afirmava Albert en el seu informe al ministeri sobre la visita al monarca] muy especialmente mi conversación con el presidente del Consejo, señor Rankin [...] Persona de amplio criterio y de ideas liberales, el Señor Rankin demostró marcado interés por conocer en sus distintos aspectos la nueva orientación política de nuestro país y las consecuencias que podrá tener en el orden social y religioso, manifestándome su consideración hacia el nuevo régimen y su confianza en las posibilidades de nuevas perspectivas que ofrece para España.»*²³³

Acabat l'acte a Palau, Albert es dirigí amb el personal de l'ambaixada a la tomba del soldat belga desconegut, on diposità una corona de flors amb els colors de la bandera belga. L'esperava el tinent general de l'exèrcit Van de Putte, en representació del ministre de la guerra.

Faltava, encara la presentació de credencials davant la sobirana de Luxemburg, la gran duquessa Carlota de Nassau-Weiburg. La seva dona Aurora no el va poder acompanyar. Li costava aclimatar-se al nou país atlàntic, i li fallava l'humor pel seu estat de salut delicat, diu Albert en una missiva a Encarnació Gimeno, el setembre. Li venia tos, reuma i, sobretot, passava malament els hiverns.²³⁴ Aurora Sala, fins i tot, havia renunciat al càrrec, honorífic, de degana del cos diplomàtic que va aparellada amb la cancelleria.²³⁵

El viatge a Luxemburg, doncs, l'ha de fer sol, acompanyat dels seus ajudants. A la seva arribada a la capital granducal, va ser rebut primer per la colònia espanyola i, després, pel cap de govern Joseph Bech, junt amb els altres diplomàtics que presentarien credenci-

als, l'endemà, a palau. Després de fer nit a la ciutat, el matí del dia 18 el nou ambaixador va ser rebut al palau gran ducal, per la sobirana i el seu marit, el gran duc consort, membre de la família Borbó Parma, i acompanyats pel cap de govern. Al migdia, la sobirana oferí un dinar al castell de Berg, amb assistència dels nous ministres plenipotenciaris i els demés amb residència permanent a Luxemburg on, destaca, la gran duquesa s'aturà a conversar una estona amb ell. Després de les visites protocol·làries de rigor, de nit arribà de nou a Brussel·les, on l'esperava la família.²³⁶

A banda, doncs, de l'activitat informativa, l'activitat protocol·lària hi és intensa i l'absorbeix bastant. El 24 d'octubre escriu a Encarnació Gimeno:

*«Per la meua part, passo els dies ocupadíssim i a hores d'ara sento la necessitat de dos o tres dies de repòs; però no trobo el moment. Darrerament he estat a Liege durant dos dies. Les recepcions oficials i les visites a les grans fàbriques de tota mena per tal de fer-me càrrec de la immensa importància de la indústria del país, varien fatigar-me una mica. I de retorn m'he trobat nombrosos assumptes que em retenen ací. A més la vida social, que ara comença absorbeix bastantes hores.»*²³⁷

Fins a tal punt, doncs, que:

*«He suspès en avant els meus treballs literaris, entregat per complet als assumptes del meu càrrec dels quals sovint,... No en puc sortir. [...] Avui les missions diplomàtiques exigeixen una gran activitat i el sacrifici de molts dels moments d'esbarjo que prometia la d'altres temps.»*²³⁸

El 16 de febrer de 1932 obsequià al cap de govern belga, Jules Renkin, amb un sopar en honor seu, amb membres del cos diplomàtic destacat a la ciutat i al

232 AGA, AAEE, 54/15672, despatx 274 (14 de juliol de 1931).

233 AGA, AAEE, 54/15672, despatx 274 (14 de juliol de 1931).

234 ANC. Fons Salvador Albert, 04.02

235 AGA, AAEE, 54/15672, núm.1247.

236 AGA, AAEE, 54/15185. despatx núm. 634, 22 de desembre de 1931.

237 ANC. Fons Salvador Albert, 04.02 (Brussel·les, 24 d'octubre de 1931).

238 Ibídem.

LA VANGUARDIA

BARCELONA

NOTAS GRÁFICAS

Jueves 13 de Junio de 1931

CUATRO PÁGINAS

LA EMBAJADA DE ESPAÑA EN BRUSELAS

El nuevo embajador de España en Bruselas don Salvador Albiol, a su llegada a la estación del Midi, en la capital belga. (J. J. J.)

Brussel·les,

15 de juny de 1931

Salvador Albert

tot just arribat

a l'estació del Midi

de la seva destinació

com a ambaixador

de la República espanyola,

on fou rebut

pel baró Leghait,

en nom del govern belga,

i personal de l'ambaixada.

ACTA / UB-CRAI-BPR

tres membres de l'administració belga.²³⁹ Pocs dies després, Albert anunciava la creació d'un Institut d'Estudis Hispànics, dins la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Brussel·les, amb el finançament del govern espanyol i la universitat. El comitè que el regeix està format per quatre belgues i tres espanyols, entre ells Agustín Gonzalo Gómez Trevijano, cònsul d'Espanya a la capital belga.²⁴⁰ La inauguració del nou Institut va tenir lloc el dia 27 al gran auditori de la universitat. Presidirien l'acte, juntament amb l'ambaixador Albert: M. Servais, president del Consell d'Administració de la Universitat; George Smets, rector de la Universitat; Américo Castro, professor a la Universitat de Madrid; i Lucien-Paul Thomas, professor de la Facultat de Filosofia. En un breu parlament, Salvador Albert agrai a Castro d'haver acceptat col·laborar en aquesta obra, i saludà, en ell, «*al digne representant de la joventut universitària d'Espanya.*»²⁴¹

Un dels actes més emotius, dirigits a la seva persona, va ser la festa que li oferí la colònia espanyola amb motiu de l'aniversari de la presa de possessió, el 12 de juny de 1932, als salons de la «Casa de España», amb assistència de gairebé dues-centes persones. Participà també en la organització del «te» la Cámara Oficial de Comercio de España en Bèlgica. En representació d'aquesta, Ricart, membre de la secció de vins de la citada cambra, destacà la tasca de la República i del seu ambaixador per la «*favorable solución de asuntos capitales para nuestro comercio en Bélgica así como el incansable interés que ha tenido siempre por la colonia española en este país,*»²⁴² tal com Albert informà a Madrid. A finals d'any assisteix, com a membre del comitè d'honor de les festes, al segon aniversari del Casal Català de Brussel·les, amb representació de primeres figures del món de la política i la literatura belga i la celebració de festivals de música catalana.²⁴³

239 L'Opinió, 17 de febrer de 1932, p. 5.

240 La Humanitat, 25 de febrer de 1932, p. 6.

241 La Humanitat, 27 de febrer de 1932, p. 6.

242 AGA, AAEE, 54/15672, despatx 425 (15 de juny de 1932).

243 La Vanguardia, 29 de novembre de 1932, p. 6.

La Humanitat, el diari barceloní d'Esquerra Republicana fundat per Lluís Companys, farà un elogi de la seva tasca diplomàtica:

«*Salvador Albert, ferm republicà i exquisit poeta, en ésser cridat pel Govern de la República perquè, deixant la seva plàcida quietud de Sant Feliu de Guíxols anés a ocupar l'ambaixada d'Espanya a Brussel·les, va motivar més d'un irònic comentari.*

Salvador Albert, diplomàtic! Home bo, senzill, franc, acostumat a dir pa al pa i vi al vi; home sense replecs, sense formulismes, enamorat dels seus estudis i enemic de les banalitats, costava imaginar-se'l vestit d'ambaixador, presidint banquets i saraus... Salvador Albert, mestre d'estudi, se'ns apareixia com l'antítesi d'un diplomàtic.

Els fets ens han fet veure quant equivocats estàvem. Els diaris de la capital de Bèlgica no hi ha dia que no ens parlin de les activitats del nostre ambaixador, fent elogis de les seves condicions de diplomàtic i d'home de món.

A "Le Soir", de Brussel·les, arribat ahir, hi trobem la nova d'un banquet ofert per l'ambaixador d'Espanya al primer ministres belga, M. Renkin. I veiem que fou una festa d'alta mundanitat i distinció.

I llegim també que el dimarts que ve Salvador Albert inaugurarà l'"Institut d'Estudis Hispànics" a la Universitat de Brussel·les, al qual acte hi parlaran el professor Thomas i l'ex-ambaixador don Américo Castro.

Salvador Albert és un ambaixador que honora la República. I, a l'ensem, Catalunya.»²⁴⁴

Des de Brussel·les Albert, però, no perd el contacte amb Catalunya. El juliol envia un missatge d'adhesió i desgreuge a Ventura Gassol, per l'atemptat sofert a Madrid.²⁴⁵ L'agost de 1932 felicita el vell republicà palamosí Josep Fàbrega, en ocasió de l'homenatge que se li dedica, a la platja de la Fosca, amb l'assistència del president Macià, amb els consellers Gassol i Tarra-

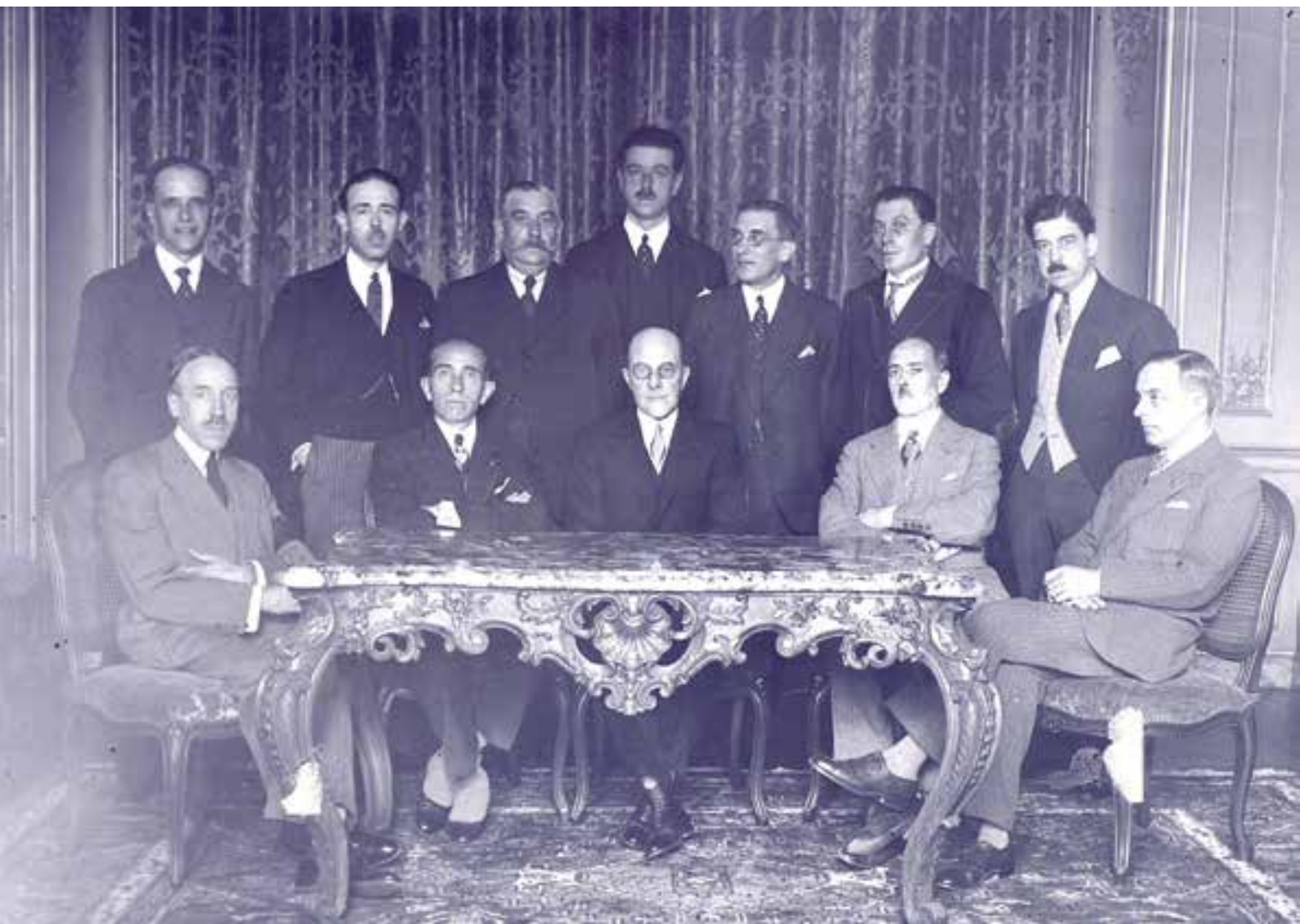
244 «Salvador Albert, ambaixador que honora la República», La Humanitat, 19 de febrer de 1932, p. 6.

245 La Humanitat, 7 de juliol de 1932, p. 5.

Brussel·les, 5 de juliol de 1931

Visita oficial de Salvador Albert, com a nou ambaixador de la República a Bèlgica,
a la Cambra de Comerç Espanyola.

PHOTOPRESSE / AGA

dellas. Les paraules d'Albert, llegides pel mateix Josep Irla, foren saludades amb grans aplaudiments.²⁴⁶ El setembre de 1932 felicita el president Macià per l'aprovació de l'Estatut. El setembre de 1933 participa, des de la distància, en el Comitè d'honor en l'homenatge al seu amic, diputat per Girona, Miquel Santaló, i del qual també formen part Francesc Macià, Lluís Companys, Carles Pi i Sunyer, Antoni Xirau i Josep Irla. L'acte d'homenatge, convocat per «*les organitzacions polítiques del PRFN de les comarques gironines*» adherit a Esquerra Republicana de Catalunya, se celebrà el 24 de setembre a l'històric Centre d'Unió Republicana de Girona.²⁴⁷

L'ambaixada a Brussel·les sembla ser important, tant a efectes comercials com per ser model d'inspiració per la legislació interna i ordenances municipals. I és també un observatori al món. Periòdicament, Albert envia despatxos a Madrid amb retalls de premsa sobre la imatge de l'Estat espanyol a Bèlgica, sobre la seva participació en els tractats comercials i en l'elaboració de convenis, com el de navegació aèria hispano-belga, i sobre temes d'actualitat, com ara l'ascens d'Adolf Hitler al poder i les crisis de govern belga.²⁴⁸

Un d'aquests informes tracta del Conveni d'Ouchy, una unió duanera entre Bèlgica, Holanda i Luxemburg, signat a Lausana l'octubre de 1932, que es pot considerar l'embrió del mercat comú europeu.²⁴⁹ Aquest procés s'havia iniciat amb la Unió Belgo-luxemburguesa, per la qual el Gran Ducat modificava la seva política exterior per adaptar-ser a Bèlgica. El 1930 se signà la Convenció d'Oslo entre aquesta Unió i Suècia, Finlàndia, Noruega i Dinamarca que posà límit al proteccionisme aranzelari creat després de la Gran Depressió.²⁵⁰

246 «L'Empordà, terra de llibertat», *L'Opinió*, 23 d'agost de 1932, p. 7.

247 *La Humanitat*, 3 de setembre de 1933, p. 3.

248 AGA, AAEE, 54/15150.

249 AGA, AAEE, 54/15177, despatx núm. 581 (s.d.).

250 La negativa del Regne Unit a renunciar als drets de nació més afavorida, i el fet que els EUA no contestaren a la petició d'una renúncia, va fer fracassar la convenció sense ni haver entrat en funcionament.

Bèlgica no estava passant un bon moment. Ho confia, el 10 de desembre de 1932, a la seva amiga Encarnació Gimeno:

*«Però vull advertir-vos sincerament, puix un deure d'amistat m'obliga, que aquest país atravesava una crisi profundíssima. La gent s'absté sovint de comprar fins el necessari. Els industrials, comerciants i rentistes estan molt espantats. Les exposicions d'art no donen cap resultat pecuniari...»*²⁵¹

El càrrec de plenipotenciari el fa ser espectador d'un món convuls. Per exemple, el desembre de 1933 transmet al govern l'assumpte, debatut al congrés belga, del reconeixement de «*la Rússia dels soviets*», a proposta d'un diputat socialista. Així, mentre la comissió d'affers exteriors de la Cambra hi semblava favorable, el ministre del ram s'hi nega, justificant la seva negativa pel fet que la nova Rússia «*perjudicó y perjudica aún muchos intereses belgas*». En la balança comercial de 103 milions en exportacions el 1929 s'ha baixat, novament, a 33 mentre, en canvi, les importacions no han deixat de pujar en valor. El ministre Hyman afegeix altres raons:

*«temia que al reanudar las relaciones con Rusia el personal diplomático, al abrigo de la inmunidad, se dedicase a propagandas peligrosas, y que el recuerdo de las desventuras acaecidas, en idénticas circunstancias, a todos los países que se arriesgaron a reconocer el Gobierno de los soviets debía servir de saludable advertencia y de ejemplo precioso.»*²⁵²

En privat, les seves impressions sobre la política internacional no són optimistes:

«El món està trasbalsat! No és pas agradable viure avui per avui. En aquest medi internacional es veuen les coses en tota la cruesa i hom viu en un constant neguit.

251 ANC. Fons Salvador Albert, 04.02 (Brussel·les, 10 de desembre de 1931).

252 AGA, AAEE, 54/15160, despatx núm. 849 (1 de desembre de 1933).

Brussel·les,

10 de juliol de 1931

Salvador Albert després
d'haver presentat les seves
credencials d'ambaixador
al rei Albert I.

PHOTO REPORTAGE BELGE /
AGA

*Arreu crisi, misèria i immoralitat. Com acabarà això? Ningú ho preveu ni ningú és capaç de preveure-ho a l'hora present.»*²⁵³

El 27 de febrer de 1934 presenta, formalment, el seu cessament al rei dels belgues, el recentment entronitzat Leopold III.²⁵⁴ El seu pare, el rei Albert I, havia mort inesperadament arran d'un accident de muntanya deu dies abans, als cinquanta-vuit anys. Per això, la invitació de comiat portava el rivet negre del dol.

A partir de llavors, i fins la seva sortida definitiva, Albert s'acomiarà de diferents personalitats. Paul Hymans, ministre d'exterior belga, el proposa al Rei per la concessió del Gran Cordó de l'Orde de Leopold, la principal condecoració belga. L'audiència reial de comiat té lloc a palau el 15 de març, pocs dies abans de marxar, amb la seva senyora, a Sart-lez-Spa (Hotel des Hautes Fagnes), prop de Lieja, on passen uns dies.²⁵⁵ Llavors se li donà la creu i les insígnies de l'Orde. A l'abril faria la visita de comiat a la gran duquessa de Luxemburg i tornaria definitivament a Catalunya.

Retornats, fan un període d'estada a Barcelona, on realitza una visita de cortesia al president Companys, al Palau de la Generalitat.²⁵⁶ I el gener del 1935 ja es troben al petit poble empordanès de Ventalló, on s'instal·len definitivament. La seva dona Aurora, havia heretat part dels béns dels seus pares, entre ells una casa al carrer de la Bassa que el matrimoni ha restaurat i condicionat a les noves comoditats.

Salvador Albert acabava de complir seixanta-sis anys, i es disposava a gaudir d'un preuat retir, entre els seus llibres i records.

253 ANC. Fons Salvador Albert, 04.02 (Brussel·les, 30 de gener de 1934).

254 *Gazeta de Madrid*, 22 de febrer de 1934, p. 1.405.

255 AGA, AAEE, 54/15672, 12 de març de 1934.

256 «Generalitat. Visites», *La Humanitat*, 3 de juny de 1934, p. 3.

5.4. El llarg hivern

La seva activitat exterior esdevé mínima. Entre les poques referències, que tenim d'aquesta època, figura una de col·laborador de la Biblioteca Sociològica Contemporània de F. Forner:²⁵⁷

*«Ningú sap com s'ha operat aquest canvi en un home tant popular i volgut.»*²⁵⁸

Agustí Cabruja ha vist com aquell home auster, senzill, humà...:

*«A voltes, esdevé un esperit estrany, retret, solitari, s'allunya de les lluites i dels homes; i el veureu amb el seu aire lent i meditatiu, una mica absent, en camí d'alguna oculta i misteriosa arbreda o penya dels entorns de la platja de S'Agaró, o de la muntanya de Sant Telm... Allí, esguardant el mar, adalerós de puresa i de poesia, ell frueix, evoca, s'entendreu i plor, somniant, inspirant-se...»*²⁵⁹

S'explica, també, l'anècdota que durant el període electoral de febrer de 1936 uns oradors gironins que estaven fent campanya per l'Empordà intentaren anar-lo a veure. Quan arribaren a l'Escala, algú ben informat els en féu desistir:

*«—És inútil. En Salvador Albert, avui com avui, és un home que no rep amics ni tan sols llegeix diaris.»*²⁶⁰

Per tant, Albert viurà de forma distanciada els esdeveniments que, a Catalunya, s'esdevindran arran dels Fets d'Octubre de 1934: l'empresonament de molts polítics republicans, la deportació del govern de la Generalitat i la seva intervenció per part de les forces d'ordre i, després, de polítics afins a la coalició de

257 *La Humanitat*, 29 de desembre de 1935, p. 5.

258 CABRUJA I AUGUET, Agustí. «Evocacions. Salvador Albert», *La Humanitat* (Mèxic), juny de 1947, p. 4.

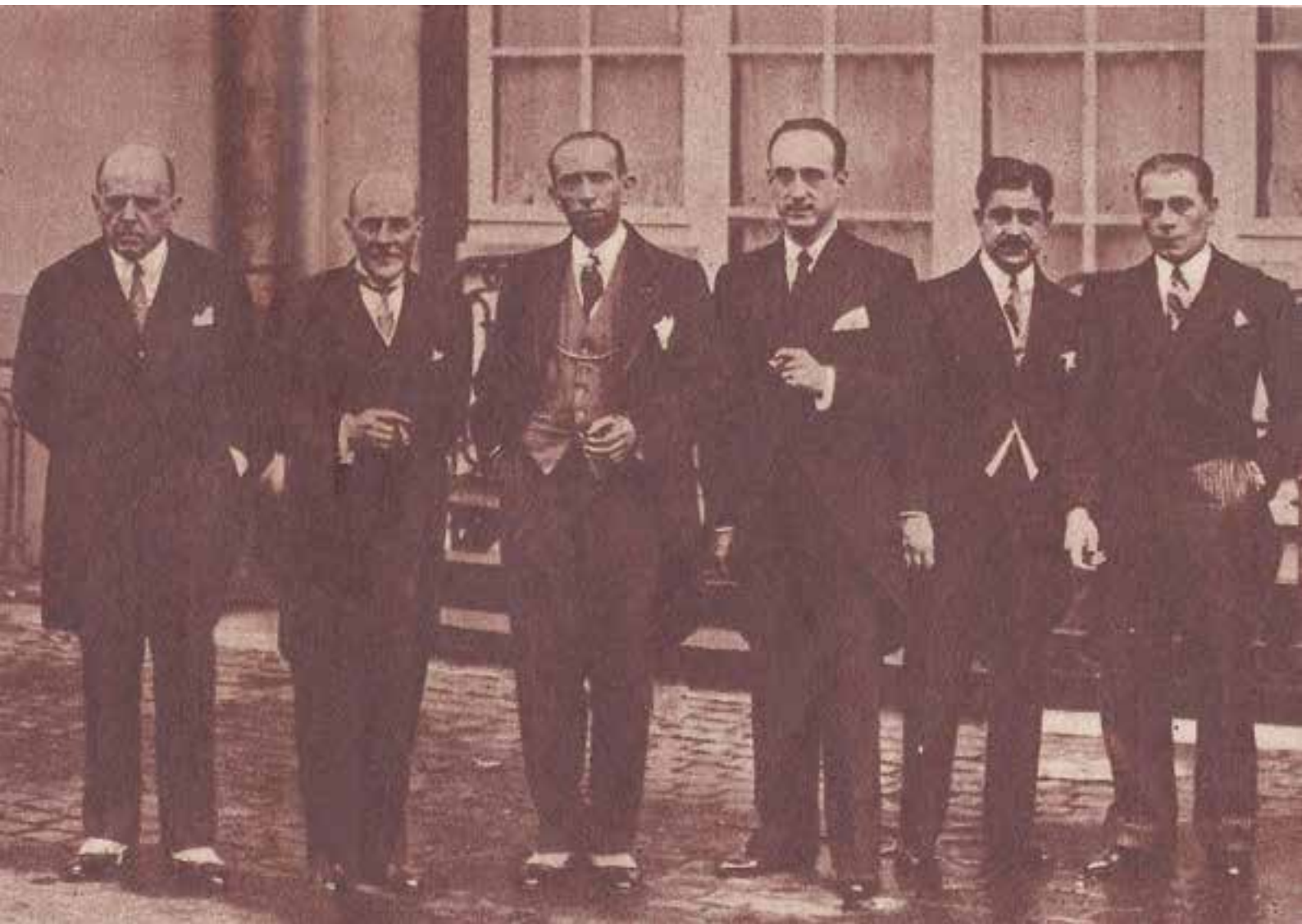
259 *Ibidem*.

260 *Ibidem*.

Brussel·les, agost de 1931

Salvador Albert amb membres del cos consular, en un banquet celebrat a l'ambaixada de la República espanyola. D'esquerra a dreta: Cubas (Anvers), Salvador Albert, Trevijano (Brussel·les), Burrul (Anvers), Tejerina (canceller) i Cansili (canceller de l'ambaixada).

HENNEBERT / UB-CRAI-BPR (ABC)

drete que governa a Madrid. Aquesta circumstància, doncs, li permetrà activar, altra vegada, els ressorts republicans locals quan unes noves eleccions requereixin de la seva intervenció.

Quan es convoquen aquestes eleccions, pel 16 de febrer de 1936, els partits d'esquerres saben que, si es presenten desunits, el sistema electoral majoritari pot donar la victòria altre cop a les dretes. És així com, de fa temps, s'està movent la possibilitat d'una àmplia coalició de parts republicans d'esquerres. El 4 de febrer de 1936 la composició final queda definida amb la signatura del Front d'Esquerres de Catalunya per part d'ERC, USC, ACR, PNRE, PCP, POUM i PCC, mentre altres formacions li donen suport extern. Aquesta vegada Salvador Albert no es presentarà, com tampoc ho va fer el 1933 trobant-se a Brussel·les, però tanmateix, per confeccionar la llista li demanen suport i el seu fill Francesc esdevindrà una figura clau en l'articulació de la llista i de la campanya.²⁶¹

Les eleccions donen la victòria al Front d'Esquerres —el Front Popular en el conjunt de l'Estat espanyol—, amb un 59,15% dels vots. Coneguda la victòria de les esquerres, el cap del govern espanyol Manuel Portela Valladares dimiteix ràpidament i el president Alcalá-Zamora encarrega a Manuel Azaña la formació d'un nou gabinet. Això suposa la formació d'un govern d'esquerres a Madrid i la restauració de les institucions d'autogovern a Catalunya. Els consellers de la Generalitat, amb el seu president, retornen del confinament als penals del Puerto de Santa María i Cartagena i es recupera la normalitat democràtica a Catalunya. Res feia presagiar, des de Ventalló, que la convivència es trencaria en uns pocs mesos. A l'abril s'anuncia la imminent publicació de les obres completes de Maragall i, en concret, el volum del seu epistolari on apareixen les missives que adreçà a l'Albert entre 1906 i 1911.²⁶²

I, el 19 de juliol de 1936, esclata la guerra. Una colla de generals han decidit, per la via d'un cop d'es-

tat, tombar el règim parlamentari. A Catalunya, com en bona part de l'Estat, l'aixecament militar fracassa, però, dóna lloc a una onada revolucionària que sobrepassa els mateixos polítics republicans i que condueix a un nou escenari polític. Els denominats «comitès antifeixistes» prenen el poder en els municipis i l'ordre públic local passa sota el seu control. L'oposició política no és contemplada i els considerats «desafectes» al règim són perseguits, quan no assassinats, per bandes de milicians dedicats a la neteja de la rereguarda.

Davant aquesta conjuntura, el seu fill Francesc Albert decideix prendre les regnes de la revolució política a Ventalló i, així, evitar estralls majors. Els seus contactes a Barcelona, a la Generalitat, el fan ser una persona influent. El seu cosí, Antoni Sala i Sala, és nomenat alcalde i president del comitè. Ell mateix quan, anys a venir i des de l'exili, tingui necessitat de justificar la seva actuació a Ventalló durant els primers mesos de guerra, escriurà:

*«Partir del pueblo en aquellos momentos, me parecía una ingratitud. Tenía plena conciencia de que los azares de la vida habían hecho que fuera yo la persona más indicada para intervenir en los asuntos locales en aquellos instantes críticos. El haber vivido muchos años en Bélgica, país de reconocida madurez política, mi formación intelectual, y los elevados principios morales que me había inculcado mi padre, por una parte y por otra el hecho de no estar vinculado a los problemas y a las rencillas o animosidades locales (para conservar aquella independencia rehusé el cargo de Alcalde que se me había ofrecido en cierta oportunidad) eran condiciones que podían ser útiles a aquellos con quienes tuviera que colaborar.»*²⁶³

Des d'aquesta preeminència, Francesc Albert pot exercir de mitjancer per salvar vides i hisendes. Tot i això, no podrà evitar que alguns veïns del municipi siguin assassinats i, d'altres, amenaçats per exaltats de dins i milicians vinguts de fora. Tanmateix, el Comitè Local aconsegueix mantenir la calma durant un temps,

261 Anys més tard, el mateix Albert confirmarà davant un tribunal militar «haber sido organizador del "Frente Popular"» i «que hizo reuniones en su domicilio», ni que fos per exculpar al seu fill de la repressió política. ATMTB, Sumari 320.

262 *La Humanitat*, 9 d'abril de 1936, p. 4.

263 ALBERT I SALA, Francesc. «Carta a l'alcalde de Ventalló (14 de juliol de 1956)», p. 3.

Brussel·les, 1931

Salvador Albert, al seu
despatx de l'ambaixada
de la República espanyola
AMPm

evitant que comitès externs entrin a la població i causin estralls entre les persones més destacades de l'Església i de les dretes. Però, els temples s'han mantingut inalterats i quatre capellans viuen, sigil·losament però en llibertat, a les seves cases, repartits entre les diferents parròquies que integren el municipi. Tanmateix, aquesta situació esdevé clamorosa als ulls dels elements radicals de la rodalia, fins a la capital, Girona. I el 23 d'agost, a la nit, una patrulla de milicians entra al poble i aconsegueix assassinar tres capellans. Perseguit, però, el rector de Ventalló Joaquim Calm aconseguirà escapar. Pocs anys després explicarà els fets davant les autoritats eclesiàstiques:

«Abans de la revolució no hi hagué situacions violentes a la parròquia. El 16 de febrer van guanyar les dretes amb força majoria. No hi havia centres polítics. Només el Sindicat dels Rabassaires. Davant els esdeveniments del 19 de juliol i els dies immediats, la por dominava el poble, però es va fer els possibles per salvar la vida del rector, que va ser perseguit per comitès de fora. El de Vilarrobau, Simó Casamitjana, va ser assassinat. Mn. Narcís Trayter, ecònom de Montiró, natural d'aquí, va ser assassinat i morí resignadament. El primer, Simó Casamitjana, des de la detenció fins a la mort, no fou vist de ningú; el segon, l'ecònom de Montiró, es va acomiadar de la família, quan va ser detingut, i va dir a la seva mare: "Fins al cel". Després es lliurà i caigué a pocs passos dels seus familiars. L'església fou saquejada i es destruïren tots els altars. La de Vilarrobau sofí la mateixa sort, però quedaren els altars. Les rectories foren ocupades per refugiats.

Seglar assassinat: Pere Sastreger, natural d'aquí i veí de Girona, mort a Girona per idees polítiques.»²⁶⁴

Tot i que no van poder evitar els assassinats, l'actuació dels Albert sembla haver estat determinant per salvar la vida del rector de la població, tal com ell mateix re-

264 Arxiu Diocesà de Girona, 1.3.08.11. «Cuestionario de los hechos ocurridos en las parroquias y arciprestazgos de la diócesis de Gerona con motivo del movimiento nacional de 18 julio 1936, Ventalló», (transcripció a càrrec de Mn. Andreu Soler i Soley).

conegué, si no+ per escrit, sí per la seva actitud humanitària envers la família Albert. Passats els primers mesos de la convulsió revolucionària a tot Catalunya la calma tensa retorna a la rereguarda del país, enmig de les penúries quotidianes creades per l'escassetat de queviures. Francesc Albert abandona Ventalló en ser nomenat delegat del Departament d'Economia (Oficina de Comerç Exterior) a Bèlgica, Luxemburg i Holanda.²⁶⁵

Algun escriptor es prodiga, encara, per la llar dels Albert. Agustí Cabruja que, en plena guerra, es troba a Prudenci Bertrana a la Rambla de Girona, li'n demana notícies:

«—Fa una vida d'ermità; es passa el dia llegint i cuidant les flors... A estones també escriu.»²⁶⁶

Albert està acabant la seva darrera compilació de poemes, «Les darreres fulles», que recull els escrits a partir de 1929. El 5 d'abril de 1937, escriu a la seva amiga Encarnació Gimeno:

«Malgrat que, amb curts intervals de repòs, treballo molt, em sento bé com mai. Les hores em passen ràpidament. Em manca temps pel que voldria fer. Escric poc, per ara. El meu esperit no té la tranquil·litat necessària per això. Llegeixo, més ben dit, rellegeixo molt. No podent produir per mor de les actuals circumstàncies que abasseguen totalment el cervell i el cor, em complasc en admirar les produccions d'altri. Llegeixo gairebé sempre que el temps ho permet a ple aire. I de tant en tant dedico alguns moments al jardí per tal de fer una mica d'exercici corporal.»²⁶⁷

265 Almenys des del febrer del 1937 i fins el setembre del mateix any, quan el Departament, en mans del conseller Joan Comorera, suprimeix la delegació i el cessa per Ordre del 14 de setembre (*Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 17 de setembre de 1937, p. 1.166). [ANC, Generalitat de Catalunya, Presidència, codi 5.924.

266 CABRUJA I AUGUET, Agustí. «Evocacions. Salvador Albert», *La Humanitat* (Mèxic), juny de 1947, p. 4.

267 ANC. Salvador Albert, Correspondència amb Encarnació Gimeno (Ventalló, 5 d'abril de 1937).

Brussel·les, 1931

Salvador Albert,
amb l'uniforme de gala
d'ambaixador.

AMSFG - COL·LECCIÓ
MUNICIPAL D'IMATGES

És al final del dia, davant la mirada del crepuscle, amb vistes al Canigó, que aprofita per redactar la correspondència, quan la malenconia s'apodera d'ell:

«Sobretot en aquest temps, hi ha sovint postes magnífiques. La d'avui és meravellosa. I pensar que, dintre breus instants, aquesta magna simfonia de colors serà esvanida!»²⁶⁸

I enyora el mar, proper i distant, dels temps de Sant Feliu de Guíxols. I li dedica uns versos:

*«Jo enyor la mar que, ensems, és lluny i prop de mi,
Mos ulls no poden, com abans, gaudir
De sa llavor serena i resplendent.
Només m'arriba el seu profund lament
Quan la flagel·la iradament al vent.
La mar és massa lluny i massa prop de mi.»²⁶⁹*

Albert no s'oblida, tampoc, de trametre a l'alcalde de Sant Feliu de Guíxols una carta de condol pels bombardeigs efectuats per l'aviació franquista:

«Ací veiem [escriu a Encarnació] passar sovint avions lleals que vigilen la costa i sentim de tant en tant l'estrèpid dels bombardeigs facciosos a la banda de Roses, Colera i Port-Bou.»²⁷⁰

La salut d'Aurora empitjora, i no pot acostar-se al mar, a deu quilòmetres. A principis de setembre cau de l'escala i rep una forta contusió al cap i al costat. Però fa temps que pateix feblesa a les cames:

«Aquesta feblesa l'obliga a fer un gran esforç per a caminar com també per a aixecar-se. Jo no em separo mai del seu costat, per tal com necessita sovint el meu ajut i faig tot el que puc per tal de dissipar el seu avoriment que, no cal dir-ho, em fa gran pena. La més lleu contrarietat l'entristeix.»²⁷¹

1933

Segell de Salvador Albert, de l'«Àlbum Catalunya», una col·lecció amb imatges dels personatges més il·lustres del país.

FJ1

268 ANC. Salvador Albert, Correspondència amb Encarnació Gimeno (Ventalló, 22 de setembre de 1937).

269 ANC. Salvador Albert, Correspondència amb Encarnació Gimeno (Ventalló, 22 de setembre de 1937 i 29 de juliol de 1937).

270 ANC. Salvador Albert, Correspondència amb Encarnació Gimeno (Ventalló, 22 de setembre de 1937).

271 ANC. Salvador Albert, Correspondència amb Encarnació Gimeno (Ventalló, 29 de juliol de 1937).

23 de febrer de 1936

Carta adreçada per Salvador Albert al seu amic, el polític republicà Marcel·lí Domingo.

CDMH

Montalí 23 de febrer de 1936
(Girona)

Excmo. Sr. Marcel·lí Domingo

Madrid

Molt estimat amic: He confirmat el
meu telegrama de cordial felicitació amb motiu
del vostre retorn al Ministeri d'Instrucció on
nauca realitzar, i seguireu realitzant, una
tasca veritablement admirable per a glòria nostra
i de la República.

Hei un desig, en aquest gallet de l'Alt Emp,

porta - a pocs quilòmetres de Figueras - on, quan
bufava el vent radical - catòlic, "un llamp" i una
"tempesta", com diria el clàssic italià.

No havent-hi en aquesta petita localitat ni
telèfon ni telègraf, si el Govern del qual tan
típiament forem part, tanals els seus arreu-
ials propòsits de sangonament i de reparació d'in-
justícia en bé del Regim, arreguin convenientment
posar-se en relació amb nos, fent-nos telègra-
fear-se'n o telèfonar que acurats a l'estació
telefònica del veí poble d'Armentera, i'on
un servei curat el corresponent avis.

Moltes coses us diria encara, si em deixés

portar pel meu dia; però, sabent-me, desafortu-
nada, tot esperant una ocasió propícia, para-
punt final a la present, amb una fata abrogada,
el vostre vell amic

S. Albert

L'hivern de 1938 la tònica no és millor:

*«Fa algunes setmanes va tenir un atac que ens alar-
mà. D'aleshores ençà parla encara amb certa dificultat i
està gairebé impossibilitada de caminar.»²⁷²*

I una nota alegre enmig de la tristesa: el 2 març de 1938, al vespre, a l'Ateneu Barcelonès, se li dedica el tercer recital del cicle «Sis moments de poesia a Catalunya», organitzat pel grup Oasi, presentat i interpretat per Frederic Alfonso i Orfila.²⁷³

Al juny Aurora Sala aconsegueix recuperar-se una mica i camina un xic, però a les portes de l'hivern recau:

«Aprofitant una lleugera millora, li poso aquestes ratlles que escric a les 5 del matí, després d'una nit de poc repòs. Fa més d'un mes i mig que no em despullo si no és per mudar-me la roba interior i dormo com i quan puc per tal de no fer esperar ni un minut la meua pobre malalta cas que necessiti de la meua assistència. El fred que és ja força viu ací acaba d'atur-la. I l'hivern és tan llarg!»²⁷⁴

S'hi entreveu també l'afecte i l'amor de la mare envers el seu únic fill supervivent:

«Darrerament [escriu el 29 de juliol] estava desolada perquè en Francisco trigava, segons ella, a contestar una lletra nostra. En va tractava jo de persuadir-la... Sí, li costa molt, moltíssim d'acostumar-se a l'absència del nostre fill.»²⁷⁵

El novembre de 1938 es perd la batalla de l'Ebre, el darrer intent de frenar l'exèrcit franquista, i el front

272 ANC. Salvador Albert, Correspondència amb Encarnació Gimeno (Ventalló, 27 de desembre de 1938).

273 *Última Hora*, 28 de febrer de 1938, p. 2.

274 ANC. Salvador Albert, Correspondència amb Encarnació Gimeno (Ventalló, 27 de desembre de 1938).

275 ANC. Salvador Albert, Correspondència amb Encarnació Gimeno (Ventalló, 29 de juliol de 1938).

TRIBUNAL ESPECIAL

PARA

SECRET

Represión de la Masonería y del Comunismo

EXPEDIENTE

DE
Salvador Albert Pey
(Relación n.º 1ª)

Nº 4057

Núm. 226

995

1942

Expedient del sumari
incoat contra
Salvador Albert
pel Tribunal Especial
para la Represión
de la Masonería
y del Comunismo.
Una nova condemna
li sobrevingué tres anys
després del primer judici
sumaríssim, en un altre
celebrat a Madrid.
En aquesta ocasió, per
pertinença a la maçoneria.
CDMH

Presó, silenci i oblit

6

Un mes més tard, el març de 1939, els homes de la Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET-JONS), l'organització local del partit únic de la Dictadura franquista, detenen Salvador Albert i se l'enduen a Figueres, on declara. Ja no sortirà de la presó fins que, quatre anys i mig més tard, l'octubre de 1943, sigui indultat i posat en llibertat.

Setanta-sis anys després dels fets hem tingut accés al sumaríssim militar que se li incoà, com a tants milers de republicans, pel delictes de «*rebelión militar*». A més d'Albert, més d'una desena de veïns de Ventalló van estar denunciats a les autoritats franquistes per pertinença a les institucions republicanes o per suposats delictes comesos a la rereguarda. El seu fill, Francesc, aconsegueix escapar-se'n tot prenent el camí de l'exili, on segurament ja treballava. El pare, en canvi, amb setanta anys complerts i essent exambaixador de l'Estat, no podia pensar que també seria detingut. Possiblement no s'havia assabentat que el seu bon amic, Carles Rahola, ja havia estat executat a les tàpies del cementiri de Girona, el 15 de març.

Les diligències s'iniciaren, per la FET-JONS a la capital comarcal, Figueres. D'aquests, la causa passà a la Guàrdia Civil, que es desplaçà a Ventalló per prendre declaració a diferents veïns del poble, el 28 de març. El 14 d'abril Albert prenia declaració davant el jutge instructor, a la presó de Figueres, on hagué de respondre de les acusacions formulades pels delators o pel mateix alcalde de Figueres.²⁷⁶ En l'autoresum que preparà el jutge es recollien les acusacions fetes pels delators, entre ells l'alcalde figuerenc. S'hi destacava que era «*de ideas marxistas, propagandista, peligroso*», a banda d'haver estat diputat republicà i diplomàtic. També «*pertenecía a la masonería, ignorándose qué grado ostentaría*». L'acusaven, així mateix, d'haver estat durant el «*dominio rojo*» asesor —tècnic—, del comitè de Ventalló, «*i especialmente de su hijo Francisco, responsable máximo de los delitos cometidos en aquella comarca. Y era en su casa donde el comité celebraba sus reuniones*». S'acusava al «*comité de Ventalló*» de la responsabilitat en l'assassinat de les quatre persones de la locali-

276 Era alcalde Josep Jou Carreras. ATMTB, Sumari 320, fol. 24.

tat i la destrucció d'esglésies de la comarca, així com d'efectuar detencions: *«De todos estos hechos, si no de una manera directa, debido a sus años, sí de una manera indirecta, por sus consejos y por su significación, se puede considerar responsable al procesado»*. Fets doncs, que declararen compresos dins les disposicions del ban declaratori de l'estat de guerra. Albert seria jutjat, junt amb altres persones i en consell de guerra, a Girona, el 26 d'abril de 1939.

En realitat, però, s'estava jutjant, de manera encoberta, tota la seva etapa anterior com a dirigent republicà. I, de manera indirecta, havia de pagar pels suposats delictes del fill. Uns crims que, el mateix Francesc, no arribà a pensar mai que se'ls pogués atribuir fins que, anys més tard, s'assabentà de les acusacions: *«la irrefutable elocuencia de los hechos (fácilmente controlables por V., de no haberlos conocido personalmente) pondrán en evidencia lo absurdo, como lo injusto, de aquellas calumnias»*²⁷⁷ afirmava, adreçant-se a l'alcalde franquista de Ventalló. Un llarg escrit, ja esmentat, justificà les seves actuacions a favor de la protecció de béns i persones, i afirmà:

*«no se procedió a ninguna incautación ni confiscación de bienes particulares, excepto de las armas (por medida de prudencia) y de la utilización de dos coches con el beneplácito de sus propietarios para evitar que fueran requisicionados por organismos o personas venidas de otras comarcas; no se practicó por iniciativa propia, ni se suscitó ninguna persecución, directa o indirecta; no se impusieron inútiles vejaciones a nadie.»*²⁷⁸

Les noves autoritats, doncs, no consideraren atenuants la ponderació i rigor d'Albert per minvar els estralls dels incontrolats. La revenja seria implacable. El separaren de la seva esposa malalta i la volgueren foragitar de la casa. Només el rector Mn. Joaquim Calm va saber imposar-se als franquistes, prova que abans, els Albert, l'havien ajudat a escapar dels exaltats:

*«Ya sé que no todo fueron ingratitudes en ese pueblo. Y para mi profunda amargura, fue un consuelo el saber, que cuando se pretendió echar de su casa a mi pobre madre el Sr. Cura se opuso, diciendo “que mientras viviera no se movería de allí”. Para quien por encima de toda convicción ideológica o creencia aprecia, como yo, en alto grado la nobleza de un acto y la rectitud de una conciencia, aquel gesto fue la mejor de las recompensas si alguna merecía lo que no había sido de mi parte más que la consecuencia de un profundo sentido de responsabilidad y el natural cumplimiento de un deber humanitario.»*²⁷⁹

El fet és, però, que malgrat la repressió franquista sobre els Albert, el rector continuarà l'amistat amb la família i, fins i tot, assistirà la mare, sola. Però no pot impedir que Aurora es mori, d'un accident domèstic, el 27 de gener de 1940, als setanta anys d'edat.

El marit, Salvador, es queda sol en el seu rosari de presidis. De Figueres és transportat a Girona, on el 17 d'abril entra a la presó del Seminari, convertida en camp de concentració.²⁸⁰ S'assabenta de la mort del seu amic Carles Rahola, ocorreguda el 15 de març. I és llavors que, segons expliquen els seus amics, *«sabadador del fet, volgué, i obtingué, ocupar el llit del seu amic finat. “Aquest és el meu lloc!” exclamà»*.²⁸¹ És difícil destriar, doncs, la part de veritat de la fantasia en els relats que, del seu captiveri, explicaren els testimonis que l'havien pogut visitar, a dins i fora de la presó. Octavi Saltor, un d'ells, diu que el fiscal militar —assegurant ser fill del general Goded, afusellat a Montjuïc en produir-se el frustrat cop militar a Barcelona— li demanà al Consell de guerra, tres penes de mort.

Les actes del procés no permeten confirmar moltes d'aquests afirmacions i, en algun cas, s'hi contraduïu. Tanmateix, això no invalida que els rumors de fons no tinguessin una certa base de veritat. L'únic que es pot dir és que, si mai va tenir sobre el seu cap una condemna de mort —cosa no pas improbable— va ser fins

277 ALBERT I SALA, Francesc. «Carta a l'alcalde de Ventalló (14 de juliol de 1956)», p. 2.

278 Ibidem, p. 5.

279 Ibidem.

280 Arxiu Històric de Girona. Centre Penitenciari. Capsa 289.

281 SALTOR I SOLER, Octavi. «Introducció», p. 22, n. 17.

el 26 d'abril, quan es produí el judici que li fou commutada la pena demanada pel fiscal. Si mai va ser condemnat a mort ho va ser, en tot cas, com a perspectiva. El judici confirmà una altra cosa.

El 26 d'abril de 1939, doncs, el Consell de Guerra Permanent Número III es reuní, a l'edifici de l'Audiència Provincial, per jutjar la causa acumulada número 50, que incloïa els onze reus de Ventalló, entre ells el nebot, Antoni Sala. Se'ls adjudicà, com a advocat defensor, el tinent d'infanteria Honorio Cabrera M. de Oca. Presidia el Tribunal el comandant d'infanteria Fructuoso Prendes Ecurdia i, com a fiscal, el capità honorífic de cos jurídic militar Antonio González Cuellar, qui sol·licità pel reu, com també per uns altres tres processats de Ventalló, Emili Galià, Miquel Puigvert i Francesc Bernat, la pena de mort pel delicte d'adhesió a la rebel·lió militar.²⁸²

El Consell va ser tan rutinari com acostumaven a ser les vistes, massives, d'aquells mesos. Es calcula que 514 persones van ser executades, a Girona, fins el 1945, la gran majoria durant els primers mesos. El tribunal només permeté que un dels acusats s'aixequés a defensar-se: Salvador Albert, que reconegué alguns aspectes, ja esmentats, de l'acusació però negà «*se reuniesen después del Movimiento, así como cualquier concomitancia con el comité*».²⁸³ Les actes, doncs, només deixen intuir el que fou, segurament, una brillant defensa per part de qui en coneixem els seus dots d'oratória. Tampoc permeten deduir si hi hagueren pressions o intervencions per atenuar-li la condemna. Ara bé, segons alguns testimonis, es realitzaren gestions al més alt nivell per salvar-li la vida.²⁸⁴ Entre elles, les que es realitzaren a la legació de Brussel·les, on tre-

ballava el seu amic Gaziell, ganxó, i que intercedí damunt l'ambaixador Eduard Aunós.

L'advocat defensor, com s'acostumava a fer en aquests casos, sol·licità la rebaixa de la pena en un grau, cosa que permetria, si s'acceptava, salvar-li la vida. La sentència es pronuncià el mateix dia. El Tribunal dictaminà la commutació de la pena demanada pel fiscal per la de reclusió perpètua (30 anys). En canvi, no es va poder evitar que dos dels processats, Emili Galià i Miquel Puigvert, fossin condemnats a mort. L'auditor de guerra signà la sentència el 3 de maig.

Segons explica Octavi Saltor, de seguida que va ser internat a la presó de Girona, Albert començà a rebre propostes de revisió de la seva causa per part d'amistats i personalitats, fins i tot, adeptes al règim. Una d'elles va ser la del governador civil, Antonio Correa Veglison.²⁸⁵ Correa, per estupor del pres, el visità a la presó i elogià, davant dels seus acompanyants, a Albert com a polític i parlamentari, amb minuciositat de detalls reveladors de la pulcritud de la seva conducta de diputat a Corts per la Bisbal. També li oferí vetllar per la seva muller, malalta a Ventalló, i se li mostrà disposat a instar la revisió del procés determinat de la seva conducta. Tanmateix, Correa va ser traslladat poc després a Jaén i Navarra i els propòsits quedaren desballestats. Antonio Correa, que havia fet la guerra com a enginyer militar, tornà encara a Barcelona com a governador el desembre de 1940. Des d'allà, hauria pogut intercedir per traslladar Albert a una estança més ben condicionada a la Model. De fet, la proposta de commutació de la pena començà a ser tramitada el setembre de 1942.

Una altra de les personalitats que s'interessà per ell va ser, per mediació de Gaziell, l'ambaixador Eduard Aunós. Amb ell negocià —eficaçment, segons Saltor— la revisió del procés, fins i tot, una absolució donat l'estat físic d'Albert i les condicions de les presons espanyoles del moment. Tot i no tenir-ne constància documental, aquesta versió coincideix, en part, amb la que donà un altre personatge amb qui va coincidir a la presó, el periodista Lluís Guixeras:

282 Invocant, com sempre, els articles 237 i 238 del codi de justícia militar, amb l'agreujant de l'article 173.

283 ATMTB, Sumari 320.

284 «*Totes les innombrables gestions portades a terme pel Sant Pare, el rei Albert, cos diplomàtic i cercles intel·lectuals de tot el món prop de Franco i el seu Govern, coincidiren en la petició d'indult concedit finalment*» (Ll. Guixeras). De fet, l'indult no va ser necessari perquè la sentència no fou de mort. Tanmateix, les pressions haurien pogut ser igualment determinants.

285 SALTOR I SOLER, Octavi. «Introducció», p. 22, n. 18

Paula María de
Porfirio
Juzgado Especial núm. 1006

AÑO DE 1942

Decim: 28 FEB 1942
22-243

Artículo 8º

M

Sumario núm. 248

Rollo { **Salamanca núm.** 1006
Tribunal núm. 4037

Fecha de incoación 24-2-1942 **Idem. conclusión** 2-12-1942

contra

SALVADOR ALBERT DE

Situación del inculcado libertad provisional (en prisión por otra causa)

Fecha del Auto de procesamiento 1-12-1942

Número de folios *Reunidos*

1942

Expedient del sumari
incoat contra
Salvador Albert.
CDMH

«D. Salvador, com així l'anomenàvem, amb molts anys i malalt, restava a la infermeria, atès de la millor manera possible pels seus amics, metges ells igualment reclosos.

En aquell temps, es produí una crisi ministerial i va ser nomenat Ministre de Justícia el lleidatà Eduard Aunós,²⁸⁶ que procedia ocasionalment de l'ambaixada de Bèlgica, càrrec que, com hem esmentat, havia ocupat Salvador Albert. Aunós, que durant el seu exercici diplomàtic va saber de l'estima del poble belga i del luxemburguès pel representant del Govern de la República, afecte compartit pel propi Rei i Duc, al constatar-ho, intentà dintre de les disposicions establertes, fer el possible pel nostre amic. Tant és així, que entrà en vigor aleshores un Decret pel qual es disposava que tot aquell reclus major, no recordo si de 65 anys o de 70, que hagués complert determinats anys de presó, podia sol·licitar la llibertat condicional, va pregar al seu amic Agustí Calvet, "Gaziel", director que fou de "La Vanguardia", es personés a la penitenciària per a proposar a D. Salvador fes ús del seu dret, doncs el ministre procuraria donar-hi curs immediat, a la fi de que a la major brevetat assolís la llibertat.

Així va efectuar-se i "Gaziel" exposà a D. Salvador la intenció del ministre. La resposta del reclus va ser concloent: Ell no volia rebaixar-se, doncs s'estimava més morir a la presó. Així ens ho manifestava al retorn de l'entrevista. El Dr. Bernat, Francesc Canyades que havia estat secretari polític del conseller de Treball Martí Barrera, el Dr. Isern, altres i jo mateix, sostinguérem una llarga lluita per a fer-li comprendre que ell no demanava res que no fos de llei i que aquesta l'emparava.»²⁸⁷

La reacció d'Albert en conèixer les gestions dels seus amics fou negativa:

«"Jo no puc adreçar una petició a un poder públic que no acato" fou el seu determini. Albert, doncs, pre-

ferí la condició de presidiari a haver de signar una instància que, tot i alliberar-lo, l'hauria fet "súbdit" d'una autoritat (la que l'havia punit) que el diputat republicà no podia, ni presumptivament, convalidar.»²⁸⁸

Sense poder confirmar ni desmentir res, el captiveri d'Albert va ser més complex i inclogué més judicis i trasllats que els que els testimonis afirmen. Estant a la presó, el març de 1940 s'assabenta que s'ha iniciat un nou expedient, ara de «responsabilitats polítiques», contra vint-i-tres persones de Ventalló, inclòs ell. La Llei de Responsabilitats Polítiques, promulgada el 9 de febrer de 1939, buscava «liquidar las culpas contraídas por quienes contribuyeron a forjar la subversión». La instrucció s'havia iniciat el 3 de març. El Pirineo publicà, el dia 9, la llista de les persones i la notícia que des del dia 7 «Don Manuel Martines Cardeñoso, Capitán de Infantería, Abogado Juez de Responsabilidades Políticas de la Provincia de Gerona», feia saber:

«Que en este Juzgado se sigue expediente de Responsabilidades políticas, contra los individuos que a continuación se relacionan para lo que cuantas personas, tengan relación de cual haya sido su conducta político-social á los inculpados, así como cuales sean los bienes de su pertenencia, están en la obligación de ponerlo en conocimiento de este Juzgado Instructor o del de primera Instancia o Municipal del lugar donde tengan el domicilio el declarante. Se hace saber además que ni el fallecimiento ni la ausencia ni la incomparecencia del presunto responsable detendrá, la tramitación ni el fallo del expediente.»²⁸⁹

288 SALTOR I SOLER, Octavi. «Introducció», p. 22. Segons l'autor, davant l'actitud obstinada d'Albert —admirable, diria Saltor— els seus amics buscaren la forma d'alliberar-lo malgrat ell mateix. I fou arrel d'aquesta actitud, doncs, que el Ministeri de Justícia preparà i promulgà un decret que posava en «presó atenuada» —és a dir, residenciats en un domicili privat— els «delinqüents polítics» septuagenaris. Aquesta mesura, que segons Saltor es degué a la «integritat moral i política de Salvador Albert» permetria la reintegració a les respectives llars de centenars o milers de presos que es trobaven en la mateixa situació. Dada, però, que no hem pogut contrastar.

289 El Pirineo, 3 de setembre de 1940, p. 3.

286 Fet que es produí l'11 de juny de 1943.

287 GUIXERAS I CARRATALÀ, Lluís. «Salvador Albert, ambaixador d'Espanya», La Humanitat, 17 de febrer de 1981, p. 6.

En la llista figuraven els tretze veïns de Ventalló. Paral·lelament s'iniciava, a Madrid, una altra instrucció, aquesta segons la Llei d'1 de març de 1940 per a la Repressió del Comunisme i la Masoneria. La llei perseguia els partidaris d'«idees dissolvents» contra la religió, la nació i les seves institucions fonamentals, i creava un nou tribunal, radicat a Madrid. Era una més de les vint-i-cinc jurisdiccions especials que, juntament amb les de responsabilitats polítiques i la militar, s'enquadraven en les jurisdiccions de caràcter polític. És a dir, que tenien l'objectiu de perseguir l'enemic polític del franquisme. Els judicis eren, igualment, sumariíssims i secrets. La llei ordenava la retractació de tots aquells que s'havien iniciat a la maçoneria. El 8 de maig, doncs, Albert signava la retractació de la seva pertinença a la maçoneria, i, a finals d'any, va ser traslladat a Barcelona.

Coneixem com va anar l'ingrés d'Albert a la Model gràcies a Ferran Soldevila qui al seu Dietari va recollir el captiveri del seu amic i historiador menorquí Joan Hernández Mora, el qual estava destinat en tasques d'oficina a la presó:

«Una nit van arribar uns quants presos. Un de vell, en preguntar-li els noms, va dir: Albert, Salvador. Professió, diplomàtic. L'Hernández i els altres oficinistes, tots presos, van alçar-se tot d'una i van voltar-lo, amb gran emoció seva.»²⁹⁰

De la Model seria traslladat, possiblement per motius de salut, al sanatori penitenciar de Porta Coeli, el desembre de 1940, a la província de València.²⁹¹ Porta Coeli era una antiga cartoixa fundada al segle XIII on, després de la Guerra Civil, els seus terrenys van allotjar un camp de concentració de fins a 4.400 presos republicans.²⁹²

290 SOLDEVILA I ZUBIBURU, Ferran. *Dietaris de l'exili i del retorn*. Volum 2, p. 77-78.

291 CDMH. Maçoneria B, exp. 361-10, Sumari 995.

292 Es calcula que 2.238 persones hi van ser afusellades el 1939. Fins el 1943 Porta Coeli no tornaria a ser habitada per monjos.

Des d'aquí escriu, el febrer de 1941, a Encarnació Gimeno.²⁹³ Li explica que es troba incomunicat de la família, i que s'han fet gestions per alliberar-lo, portades a terme pel seu germà Albert, i que ho té en mans d'advocats. Una proposta de commutació de la pena comença a ser tramitada el setembre de 1942.

Tanmateix, la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos, descobrí nova informació comprometedora de la pertinença a les lògies que contradeïen la seva carta de retractació.²⁹⁴ Els nous documents, producte de les requisites fetes a les diferents lògies, posava en evidència que Albert s'havia mantingut maçó més enllà del 1890, quan ell afirmava haver-ho deixat. Aquesta circumstància provocà la instrucció d'un nou procediment al jutjat número 2 del Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo, a Madrid: la incoació del sumari 99 va tenir lloc el 24 d'agost. L'auto de processament, però, no arribaria fins l'1 de desembre de 1942. Davant les proves, el jutge Mario Garmendia dictaminà el trasllat a Madrid del confinat. La vista se celebrà el 8 de febrer de 1943. El tribunal el formaven el general Andrés Saliquet, com a president, i, com a vocals, el general Francisco de Borbón, el catedràtic Wenceslao González Oliveros i el jerarca falangista Juan José Pradera. La sentència aparegué el mateix dia:

«Fallamos:

Que debemos condenar y condenamos al procesado SALVADOR ALBERT PEY, como comprendido en el artículo 8º de la Ley de 1º de Marzo de 1940, a la sanción de inhabilitación absoluta perpetua para el ejercicio de cualquier cargo del Estado, Corporaciones Públicas u Oficiales, Entidades subvencionadas y Empresas Concesionarias, Gerencias y Consejos de Administración de

293 ANC. Salvador Albert, Correspondència amb Encarnació Gimeno.

294 Figurava com a membre de la Lògia Redención, des dels 21 anys (1889), com a primer aprenent de maçó (Castelar); apareixia, així mateix, a la p. 4 de la Información Reglamentaria del Boletín Oficial del Gran Oriente Español, número 71 (30 de novembre de 1914) i a la p. 16 del BO del Gran Logia Catalano-Balear, número 75 (octubre de 1914).

*Empresas Privadas, así como cargos de confianza, mando y dirección de las mismas, separándole definitivamente de los aludidos cargos.»*²⁹⁵

L'encausat constava com a «hijo de Juan y Dolores, de 74 años de edad, natural de Palamós (Gerona), domiciliado en Ventalló (Gerona), de profesión diplomático, estado viudo.»²⁹⁶

El 8 d'octubre 1943, trobant-se a la presó cel·lular de Barcelona, és posat en llibertat condicional. En total, Salvador Albert s'ha passat —almenys així li ho computen— tres anys, sis mesos i tretze dies de captiveri. Al país ja no li queden ni dona ni fills. El seu germà petit, Albert, s'ha preocupat del seu alliberament i l'acull a casa seva, al carrer de Santa Teresa, de Cerdanyola del Vallès, on viu acompanyat de la seva dona Mercè Roig i la filla, Mercè Albert, de tretze anys.

En aquesta nova estança vallesana acaba el període d'incomunicació. El visiten molts amics i escriptors que el desitgen tractar i conèixer: Josep Maria López-Picó, les germanes Matheu (filles de Francesc), el poeta Miquel Melendres... Un dels que més s'hi prodiga és l'advocat, poeta, extint d'alcalde de Barcelona per la Lliga Catalana Octavi Saltor, que emprèn amb ell la revisió atenta de la seva obra poètica.²⁹⁷ Saltor el visita els matins dels dijous de deu a una. El poeta l'espera amb il·lusió i la comunicació «literària, espiritual i amical» hi és profunda i absoluta.

*«L'intercanvi de lectures, en les nostres visites a ell, era constant, com els obsequis bibliogràfics. En una de les nostres visites, li oferírem de restaurar una bella imatge cristològica dels seus familiars. L'Albert va acceptar-ho, però, per correspondre-hi, va regalar-nos, a la meua muller i a mi, un relleu marià (el donant creia que era de la verge del Bon Consell, "Verge que me n'ha donat tants").»*²⁹⁸

I és així, en un poble llunyà de casa seva, que la vida de Salvador Albert es va apagant. I onze mesos després d'haver recuperat la llibertat, en una tarda de núvols i orenetes, com escriu Agustí Cabruja des de l'exili, el sorprèn la mort:

«Després de prop de sis anys de captiveri —en una cel·la obscura, humida i llòbrega, amb la visió d'un tràgic fi a cada instant— ell recobra la llibertat, abatut, desfet, i vell com ja és... No pot sobreviure gaire temps a tanta mi-

14 de setembre de 1944

Esquela de Salvador Albert i Pey
publicada a *La Vanguardia*.

ATMTB

295 CDMH. Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo, C4045/4.063, exp. 4.057, p. 12; CDMH, Masonería B. Exp. 361-10, sumari 995.

296 CDMH. Masonería B. Expedient 361-10.

297 SALTOR I SOLER, Octavi. «Introducció», p. 23, nota 19.

298 SALTOR I SOLER, Octavi. «Introducció», p. 42, nota 72.

Cerdanyola del Vallès, 2016

Nínxol de Salvador Albert i Pey al Cementiri Vell.

FJI

sèria i horrors viscuts! [...] una tarda de núvols i orenetes el sorprèn la mort; una mort de tic-tac de rellotge i de mitja espelma encesa, silenciosa, oblidada, silenciosa i oblidada, com silenciosos i oblidats foren els darrers anys de la seva vida.»²⁹⁹

L'enterrament es produí l'endemà, a les onze del matí del 14 de setembre de 1944. Uns pocs amics, diu Saltor, foren presents al sepeli. El cadàver va ser transportat al cementiri de Cerdanyola del Vallès, a les afores de la ciutat, on va ser sepultat en un nínxol amb una làpida sepulcral dibuixada i executada pel seu amic, el poeta gironí Josep Tharrats.

El 1980, trenta-sis anys després, l'Ajuntament de Palamós rescatà la seva figura de l'oblit, dedicant-li un carrer, anomenat Calvo Sotelo durant el franquisme. Ho féu en el marc del procés de substitució dels noms de prohoms i d'iconografia feixista del nomenclàtor viari, per tal de democratitzar-lo i reconèixer a les víctimes de la barbàrie totalitària com foren també els dos alcaldes de la vila afusellats pel franquisme: Josep Fàbrega i Dídac Garrell.³⁰⁰

El mateix any, i gràcies a l'ajuda de la Fundació Salvador Vives Casajua-na, Octavi Saltor podrà publicar l'*Obra poètica de Salvador Albert*, en la qual hi féu un merescut elogi pòstum:³⁰¹

«Diguem només, per no excedir els límits d'una crida inicial commemorativa, que l'exemplaritat pública de Salvador Albert i Pey fou sempre, no sols reconeguda, sinó fins i tot proclamada, abans i després de 1936 i àdhuc de 1939, per homes públics de primer ordre que militaren enfront del seu ideari i de les seves adscripcions polítiques, com estem en condicions de palesar-ho a qui pogués dubtar-ne; més imparcialment encara perquè nosaltres mateixos formàrem, en l'areòpag del país, entre els seus contradictors polítics.»³⁰²

1980

Obra poètica de Salvador Albert.

BC

299 CABRUJA I AUGUET, Agustí. «Evocacions. Salvador Albert», *La Humanitat* (Mèxic), juny de 1947, p. 4.

300 FIGUERAS, E. «Palamós. Cambios en el callejero», *La Vanguardia*, 25 de gener de 1980, p. 24.

301 DOLÇ I DOLÇ, Miquel. «Por obra de Octavi Saltor. La recuperación de Salvador Albert», *La Vanguardia*, 29 de gener de 1981, p. 40.

302 SALTOR I SOLER, Octavi. Dins: ALBERT I PEY, Salvador. *Obra poètica de Salvador Albert*, p. 237.

1990

Il·lustració moderna
obra d'Albert Roca,
realitzada per al capítol
«Salvador Albert i Pey»
del llibre

Homes i fets de Palamós,
de Santiago Bañeras.

AMPm

Epíleg

7

Setanta-dos anys després de la mort de Salvador Albert i a gairebé cent-cinquanta del seu naixement, la memòria del qui va arribar a ser un dels símbols del republicanisme empordanès era, a data d'avui, ambivalent i confusa. Vuit vegades elegit diputat a Corts pel districte de la Bisbal d'Empordà i per la província de Girona, entre 1910 i 1931, les biografies de Salvador Albert bevien, fins ara, de cròniques de l'època poc o gens contrastades. Un carrer a la vila natal de Palamós és l'únic testimoni, en el nomenclàtor urbà català, del seu pas per la vida pública del país.

És cert que Agustí Cabruja, en comparar-lo amb l'altre membre del tàndem republicà ganxó, Josep Irla, definia l'un com a lluitador incansable fins a la fi, mentre Albert queia abatut per la impossibilitat d'assolir l'Ideal. Tanmateix, això no és ben bé així. Josep Irla i Bosch era vuit anys més jove que Albert i entrava a la Segona República amb cinquanta-cinc anys; una edat avançada per a l'època, però, en qualsevol cas, més robusta que els seixanta-dos de Salvador Albert. Tanmateix, allò que el desgastà més no va ser la vida parlamentària sinó, com hem vist, la missió a Brussel·les, on conegué la mala maror que presidia les relacions econòmiques i comercials entre les nacions de la primera postguerra mundial. El final d'aquesta etapa coincideix, doncs, amb la seva jubilació i retirada de la vida pública, amb seixanta-sis anys. Possiblement per això, perquè no tingué una participació activa i visible en les institucions catalanes i espanyoles de la dècada republicana de 1930, que la seva memòria esdevingué difusa i, ben aviat, oblidada. Tan sols des de l'àmbit literari algú que, precisament, no procedia del republicanisme com Octavi Saltor, es preocupà de l'edició de part de la seva obra i de reivindicar-ne la persona.

En efecte, des d'una perspectiva que, òbviament, no podia desafiar el règim franquista, el 23 d'abril de 1969 al castell de la Bisbal, Octavi Saltor protagonitzà una conferència en record seu: «Un cavaller laic del segle XX. Salvador Albert i Pey, centenari del seu naixement».³⁰³ De fet, l'acte suposà un acte de reconciliació; en primer lloc, perquè l'acompanyava en la tribuna el gironí Joa-

303 *Los Sitios de Gerona*, 26 d'abril de 1969, p. 8.

quim de Camps i Arboix, excomissari de la Generalitat a Girona i exbatlle republicà de la ciutat; en segon lloc, perquè l'acte es realitzà en un espai que, fins no feia gaire, serví de reclusió, alternativament, per a «blancs» i per a «rojos», molts dels quals es trobaren presents en aquell acte. Tanmateix, la duresa de la repressió franquista sobre la família Albert fou implacable, i culminà quan l'Ajuntament de Ventalló, a finals dels 1950 i simulant una subhasta amb l'excusa d'un expedient de constrenyiment, s'apropià de la seva casa del carrer de la Bassa; casa que, amb els anys, ha esdevingut el centre cívic de la vila. Mentrestant, el fill i néts dels Albert s'han quedat a l'exili.

I tot això passava a qui, com hem dit, va ser durant almenys tretze anys diputat a Corts en representació d'un o altre partit republicà i amb el suport, sempre constant, dels federals de Sant Feliu de Guíxols, la seva ciutat d'adopció. Perquè, recordem-ho, Salvador Albert havia nascut a Palamós, de família tapera. La seva vida abasta des de la darrera guerra carlina al segle XIX, que va viure quan encara no tenia plena consciència, fins a la Guerra Civil del segle XX. El món del tap, i en general de la manufactura del suro, presidí la seva vida i trajectòria professional i política, malgrat la vocació inicial pel magisteri; vocació que, per altra banda, no oblidà però que centrà, sobretot, en la formació d'adults i de la població obrera.

Una i altra trajectòria explica l'ascendent que tingué sobre obrers i patrons durant tota la seva vida, i que ha quedat posat de manifest en els homenatges i aplecs que, en el seu honor, se celebraren per tot el districte de la Bisbal d'Empordà. Albert, doncs, continuarà la relació laboral del pare amb el sector surotaper, però des d'una altra banda: la dels patrons. Fill d'una família humil que, ben segurament, acabà sentint els efectes de la crisi de la indústria tradicional surera, els seus mestres copsaren la personalitat i la intel·ligència de l'alumne avantatjat. El pedagog Josep Dalmau i Carles va tenir, en aquest sentit, un paper cabdal en el desllorigament de la vocació i la posterior projecció pública i professional del personatge. Ingressà molt jove en el republicanisme, però no en el federal, sinó en el possibilista. Se sentí identificat, doncs, amb un republicanisme d'ordre, proper al sagastisme, facció libe-

ral a la qual s'acabaria integrant el partit de Castelar a partir de 1893.

Albert, però, no va ser un home de partit. S'aproximà al catalanisme en els anys finiseculars, però, la decisió de presentar-se a diputat a Corts no va ser conseqüència d'anys de militància política. La decisió va ser, més aviat, fortuïta, vinculada a la divisió dels camps de lluita dins el sector surotaper. El 1910 Francesc Cambó desafià als republicans al seu propi districte, cert, però, també representava l'alienament d'una de les candidatures, la conservadora, amb un dels fronts de batalla de la reivindicació surera: la que agrupava els majors propietaris forestals i els grans industrials que, com els Miquel & Vincke de Palafrugell, tenien interessos en la comercialització a l'estranger, enfront de la que representava la manufactura tradicional.

Salvador Albert entrà a treballar a la fàbrica de can Batet de Sant Feliu de Guíxols als anys 1890 i, des d'aquí, passà a també la Cambra de Comerç de Sant Feliu, en ser fundada, entre d'altres, per l'amo de la fàbrica. La discussió sobre el tractat comercial amb Alemanya, a principis d'aquella dècada, agità l'opinió pública i va ser el marc de l'aparició en escena de Salvador Albert. Des de llavors ja no parà d'establir aliances, corporacions i altres plataformes per influir en la política d'aranzels dels governs de Madrid. La decisió de presentar-lo a Corts apareixia, doncs, sense solució de continuïtat amb aquesta tasca anterior. El diferents partits republicans de la comarca, doncs, no feren més que aprovar la decisió presa pels empresaris. Tant era així la vinculació de la sort de la comarca amb la seva indústria més característica.

Des d'una posició inicial «independent», Albert passà a involucrar-se més i més en la minoria republicana catalana al Congrés, fins al punt que n'actuà de portaveu en algunes ocasions, com ara en el cèlebre debat de l'11 de desembre de 1918 sobre l'autonomia de Catalunya. Els moviments de recomposició del disgregat, i sempre difícil de cohesionar, espai republicà de finals de la Monarquia porten l'empremta del diputat a Corts empordanès. Des dels tímids intents de 1923 fins a la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya, Albert es comprometé amb força amb els contactes entre partits republicans, d'una banda i altra de

l'Ebre. Va ser patrocinador, com hem vist, del setmanari *L'Opinió*, que a la llarga esdevindria el primer portaveu d'ERC, el partit que ell mateix, com a autor d'una de les ponències fundacionals, contribuï a crear.

El pas següent era comprometre's amb l'estabilització del nou règim sorgit de l'ensorrament de la Monarquia borbònica, i l'enviament com a ambaixador a Brussel·les s'ha de llegir en aquest sentit. Aquest va ser el darrer càrrec que exercí. Reclòs en el seu retir voluntari a Ventalló, es dedicà a condicionar la casa on esperava veure transcórrer, en família, els darrers anys de la seva vida. L'entrada de les tropes nacionals, el febrer de 1939, fou l'inici d'un llarg calvari que culminà amb la seva mort a Cerdanyola del Vallès, més de quatre anys després. Hom ha afirmat que només els influents contactes internacionals i nacionals d'Albert haurien pogut salvar-lo d'una condemna de mort de segura, com la que afectà al seu bon amic, i pacífic escriptor, Carles Rahola, o al correligionaris empordanesos, i exalcaldes de Palamós i de Sant Feliu de Guíxols, Josep Fàbrega i Francesc Campà, entre tants d'altres. Aquestes gestions, de moment, han quedat en la penombra. L'únic que podem afirmar, de moment, són els fets aquí exposats.

Amb aquest llibre, iniciat en els seus prolegòmens tot just fa un any, pretenem omplir un buit clamorós en la historiografia del republicanisme a casa nostra i, en concret, en la biografia de Salvador Albert. Som conscients que, amb la urgència del temps obtingut, aquest no pot ser definitiu. Esperem, això sí, haver contribuït, encara que mínimament, a haver-li fet justícia.

la les Corts
(1931-1933)
misme social

ONGRÉE I HUAIR

DA DA HUAIR

de Catalunya (1931-1936)

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

El Nacionalisme Catalán

Albert Balcells

HISTORIA DE

PERE COROMINE

1870-19

SANTIAGO IZQUIER

VIENA
1938-1945

José
Iria i Mendi
**Memòries d'un
president a l'exili**

A cura de
Joan B. Culla i Clara

Història del republicanisme a Catalunya

Àngel Duarte

Joaquim Coll i Amargós
Jordi Llorens i Vila

**ELS QUADRES
DEL PRIMER CATALANISME
(1892-1902)**

EMILIO NAVARRO

**Historia crítica
de los nombres
de
Republicanism catalán
en la última década
(1905-1914)**

biblioteca de cultura catalana

**EL
CATALANISME
D'ESQUERRA
(1928-1936)**

Joan B. Culla i Clara

L'OPINIO

Bibliografia

A. Bibliografia de Salvador Albert i Pey

1. Obra pròpia (per ordre cronològic)

- *Lo despertar d'un cor*. Girona: Impremta de Manuel Llach, 1895.
- *Ideal*. Sant Feliu de Guíxols: Estampa de'n Octavi Viader, 1898.
- *Soldats de la vida*. Sant Feliu de Guíxols: Impremta d'Octavi Viader, [1903].
- *De mi jardín*. Barcelona: Imp. Giró, [1903].
- *Involució*. Sant Feliu de Guíxols: Estampa Viader, 1908.
- *Discurso sobre el presupuesto de instrucción pública pronunciado por D. Salvador Albert en el Congreso de los Diputados el día 3 de noviembre de 1910 y contestación de D. Baldomero Argente*. Madrid: Imprenta de J. Sastre y Compañía, 1910.
- *Discurso de D. Salvador Albert sobre el Impuesto de Transportes pronunciado en el Congreso de los Diputados el día 2 de Diciembre de 1910*. Sant Feliu de Guíxols: Imprenta Suñer y C., [1910].
- «Discurs presidencial, per D. Salvador Albert», a: *Jochs Florals de Girona, MXMIX*. Girona: Imp. Dalmáu Carles & Comp, 1910.
- *Prosa y vers*. Barcelona: Il·lustració Catalana, 1917.
- *Florida de tardor*. Girona: Tip. de Dalmau Carles, 1918.
- *Amiel*. Barcelona: La Revista, 1919.
- *Les hores que tornen*. Barcelona: Il·lustració Catalana, [1919].
- *El tesoro dramático de Henrik Ibsen*. Barcelona: Editorial Minerva, 1920.
- *Confins*. Barcelona: Ateneu Arts Gràfiques, 1921.
- *Las mejores poesías (líricas) de los mejores poetas. Salvador Albert*. Barcelona: Cervantes, [1922].
- *Els poetes d'ara. Salvador Albert*. Barcelona: Edicions Lira, 1924.
- *Òpals: rims d'amor i d'enyor*. Barcelona: Il·lustració Catalana, 1924.
- *Poesies. 1916-1925*. Barcelona: Llibreria Catalònia, [1925].
- *Afinitats*. Barcelona: Gustau Gili, 1929.
- *Obra poètica de Salvador Albert*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1980.

2. Articles i textos sobre Salvador Albert i Pey

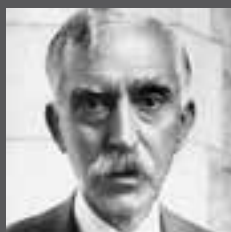
- ALBERT I SALA, Francesc. «Carta a l'alcalde de Ventalló (14 de juliol de 1956)». Mecanografiat inèdit. 11 pàgines. Fons particular.
- BAÑERAS I GODAY, Santiago. «Salvador Albert i Pey», *Homes i fets de Palamós*. Palamós: Baix Empordà, 1990, p. 116.
- BRUGADA I GUTIÉRREZ-RAVÉ, Josep. «Salvador Albert, un escriptor del modernisme», a: *Revista de Girona*, núm. 97 (1981), p. 311-314.
- BUSSOT I LIÑÓN, Gerard. «Salvador Albert Pey. Palamós 1868 - Cerdanyola, 1944», *Gent d'un Segle - Sant Feliu de Guíxols 1900 - 2000 (401 apunts biogràfics)*. Sant Feliu de Guíxols: Urània Estudis Guixolencs - Publicacions de Sant Feliu, 2011, p. 3.
- CABRUJA I AUGUET, Agustí. «Evocacions. Salvador Albert», *La Humanitat* (Mèxic), juny de 1947, p. 4.
- DALMAU I CARLES, Josep. «Un libro excelente. De mi jardín. Poesías por S. Albert», a: *El defensor del magisterio*, núm. 19 (1903), p. 301-304.
- JIMÉNEZ I NAVARRO, Àngel. «Agustí Calvet, Gaziel i Salvador Albert i Pey: una vella amistat», *L'Arjau*, núm. 56 (2007), p. 17-21.
- LINARES I DELHOM, Joan. «Notes biogràfiques», a: *La Crònica*, 26 d'abril de 1908, p. 1-2.
- LLOBERAS, Pere. «Les eleccions Albert-Cambó», a: *La Bisbal, anys enrera: 1900-1939*. La Bisbal d'Empordà: Ajuntament, 1998. p. 51-65.
- IRLA I BOSCH, FRANCESC. «Una nova víctima del franquisme. Salvador Albert», *La Humanitat* (París), 18 de novembre de 1944, p. 4.
- GUIXERAS I CARRATALÀ, Lluís. «Salvador Albert, ambaixador d'Espanya», *La Humanitat*, 17 de febrer de 1981, p. 6.
- NAVARRO, Emilio. «Don Salvador Albert Pey», a: *Historia crítica de los hombres del republicanismo catalán en la última década (1905-1914)*. Barcelona: Ortega & Artís, 1915, p. 138-139.
- RAHOLA I LLORENS, Carles. «Salvador Albert», a: *La Crònica*, núm. 24 (26 abril 1908), p. 1.
- RIBA I ARDERIU, Carles. «Pròleg», a: ALBERT I PEY, Salvador. *Salvador Albert, Els poetes d'ara*. Barcelona: Edicions Lira, 1924.

- SALTOR I SOLER, Octavi. *Companys de servei: aportacions testimonials*. Barcelona: Pòrtic, 1984. p. ?
- «Introducció», a: ALBERT I PEY, Salvador. *Obra poètica de Salvador Albert*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1980, p. 11-42.

B. Bibliografia general

- ALVARADO I COSTA, Joaquim. «La crisi de la gran Guerra al sector surer català. El cas del bisbalenc Narcís Nadal i Puig», *Estudis del Baix Empordà*, núm. 27 (2002), p. 249-264.
- *El negoci del suro a la comarca de la Selva. Del segle XVIII a mitjan segle XX*. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Selvatans i Gràfiques Cantalozella, 2009.
- ASSO I COLL, Salvador. *Biografia del mestre Josep Dalmau Carles: breu història de l'editorial Dalmau Carles, Pla, S.A.* Girona: Papers On Demand, 2007.
- BALCELLS I GONZÁLEZ, Albert. *El nacionalismo catalán*. Madrid: Historia 16, 1999.
- BUSSOT I LIÑÓN, Gerard. *Recull d'imatges i comentaris*. Santa Cristina d'Aro: Ajuntament, 1991.
- CALVET I PASCUAL, Agustí. *Gaziel. Obres completes*. Barcelona: Selecta, 1970.
- *Sant Feliu de la Costa Brava: burgesos, navegants, tapers i pescadors*. Barcelona: Aedos, 1963.
- CAMBÓ I BATLLE, Francesc. *Memòries (1876-1936)*. Barcelona, Alpha, 1981.
- CLARA I RESPLANDIS, Josep; CORNELLÀ I ROCA, Pere; PUIGBERT I BUSQUETS, Joan. *La Normal de Girona. 150 anys d'història (1844-1994)*. Girona: Universitat de Girona. Facultat de Ciències de l'Educació, 1995.
- COLL I AMARGÓS, Joaquim; LLORENS I VILA, Jordi. *Els Quadres del primer catalanisme polític, 1882-1900*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- CULLA I CLARA, Joan Baptista. *El Catalanisme d'esquerra: del grup de "L'Opinió" al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*. Barcelona: Curial, 1977.
- DELGADO CRIADO, Bartolomé (coord.). *Historia de*

- la Educación en España y America. Volumen. 3, «La Educación en la España contemporánea (1789-1975)». Madrid: Fundación Santa María i Ediciones SM, 1994.*
- DUARTE I MONTSERRAT, Àngel. *Història del republicanisme a Catalunya*. Lleida: Eumo i Pagès Editors, 2004.
- ESPADALÉ I REBALLÍ, Josep. «Dossier. L'arqueologia industrial gironina. L'aplicació de màquines en la manufactura surotapera», *Revista de Girona*, núm. 213 (jul.-ag. 2002), p. 76-83.
- FONTANA I LÁZARO, Josep. *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*. Vic: Eumo, 2014.
- FUENTES CODERA, Maximiliano. *La Gran Guerra a les comarques gironines: l'impacte cultural i polític*. Girona: Diputació, 2015.
- GONZÀLEZ I VILALTA, Arnau. *Els diputats catalans a les corts constituents republicanes (1931-1933). Nacionalisme, possibilisme i reformisme social*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- IRLA I BOSCH, Josep. Jordi Gaitx (cur.). *Memòries d'un president a l'exili*. Barcelona: Viena, 2010.
- IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936). Volum 1*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- IZQUIERDO I BALLESTER, Santiago. *Pere Coromines (1870-1939)*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2009.
- JIMÉNEZ I NAVARRO, Àngel. «El moviment obrer guixolenc (1870-1923)», *Revista de Girona*, núm. 120 (1987), p. 75-81.
- *Aproximació a la història de l'ensenyament a Sant Feliu de Guíxols*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament. Servei de Publicacions i d'Arxiu, 1988.
- *Sant Feliu de Guíxols: una lectura històrica*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament; Girona: Diputació, 1997.
- *Sants Boada i Calsada*. Barcelona: Fundació Roca i Galés i Cossetània Edicions, 2006.
- JUANOLA I BOERA, Albert. «Les cambres de comerç del Baix Empordà del Baix Empordà», *Estudis del Baix Empordà*, núm. 16 (1997), p. 199-208.
- MARAGALL I GORINA, Joan. *Obres completes. Volum 1*. Barcelona: Selecta, 1960.
- *Epistolari*. Barcelona: Sala Parés, 1930-1936.
- MEDIR I HUERTA, Rosa Maria; SAPENA I AZNAR, Carles. *Palamós*. Girona: Diputació, 1988.
- MEDIR I JOFRA, Ramir. *Historia del gremio corchero*. Madrid: Alhambra, 1952.
- MESTRE I CAMPI, Jesús. (dir.) *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1992.
- PALLACH I CAROLÀ, Josep. *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya: 1901-1908*. Barcelona: Ceac, 1978.
- PARTIDO FEDERAL. *Programa del Partido Federal de 22 de Junio de 1894*. Vigo: Imprenta de Cerdeira y Fariña, 1898.
- SALA, Pere, «Obrador, indústria i aranzels al districte surer català (1830-1930)», a: *Recerques: Història, economia i cultura*, núm. 37, (1998), p. 109-136.
- SERRAT I BANQUELLS, Emili. «La industria corcho-taponera en la provincia de Gerona», *Asociación Literaria de Gerona. Certamen de 1897*. Girona: Pacia Torres imp., 1898. p. 63-90.
- SOLDEVILA I ZUBIBURU, Ferran. *Dietaris de l'exili i el retorn. (2 volums)*. València: Eliseu Climent, 1995-2000.
- RECLUS, Élie. «Impresiones de un viaje por España», a: CLARA I RESPLANDIS, Josep (ed.). *Excursions abans de l'excursionisme*. Girona: CCG Edicions i Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2003, p. 113-135.
- TERMES I ARDÈVOL, Josep. *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- TRIJUEQUE I FONALLERAS, Pere. *La gent de la vila de Palamós: 1562-1950*. Palamós: Ajuntament, 2002.
- TURRÓ I ANGUILA, Jordi. «El catalanisme i la burgesia surera al tombant del segle XIX», a: *Revista de Girona*, núm. 245 (2007), p. 74-78 (p. 77), p. 75.

Índex onomàstic

Aiguader i Miró, Jaume	102, 105, 107
Albert I	111, 118, 119
Albert i Antigó, Ignasi	17
Albert i Bofill, Jaume	17
Albert i Gubert, Joan	15, 17, 21, 135
Albert i Paradís, Caterina	94
Albert i Pey, Albert	21, 135
Albert i Pey, Aurora	21, 22
Albert i Pey, Joan	21, 36
Albert i Pey, Maria Estrella	21, 22
Albert i Roig, Mercè	135
Albert i Sala, Francesc	35, 111, 121, 129
Albert i Sala, Maria Soledat	35, 36
Albert i Sala, Salvador	35, 36
Alcalá-Zamora y Torres, Niceto	13, 79, 83, 107, 121
Alcover i Maspons, Joan	36
Aldrich de Pagès, Trinitat	78
Alfons XII	27, 28
Alfons XIII	31
Alfonso i Orfila, Frederic	127
Alomar i Villalonga, Gabriel	36, 102, 105, 111
Alvarado, Quim	13
Álvarez del Vayo y Olloqui, Julio	111
Álvarez González-Posada, Melquiades	77, 84
Amiel, Henri-Frédéric	97
Andreu i Abelló, Josep	106
Aragay i Daví, Amadeu	105
Araquistáin Quevedo, Luís	111
Argente del Castillo, Baldomero	69
Arola	77
Artigas i Teixidor, Primitiu	39
Arxer, Jaume	59

Auladell, Marc	13
Aunós Pérez, Eduard	131
Ayats i Surribas, Josep	109
Azaña Díaz, Manuel	121
Azzati i Descalci, Fèlix	84, 89
Bañeras i Goday, Santiago	138
Barceló, Josep	78
Baró, Teodor	39
Barrera i Maresma, Martí	105
Batet i Camps, Josep	33, 35, 36, 39, 42, 59, 65, 75
Bech, Joseph	113
Benito, Lorenzo	46
Bernat, Francesc	131
Bertrana i Comte, Prudenci	78, 123
Blasco Ibàñez, Vicent	63
Borràs, Lluís	78
Botella	105
Bretxa, Gabriel	59
Brugada i Gutiérrez-Ravé, Josep	11, 23, 43, 98
Brugada, Tomàs	39
Burrul	120
Busquets i Ventura, Llorenç	102, 103
Busot i Liñón, Gerard	11
Cabrera M. de Oca, Honorio	131
Cabruja i Auguet, Agustí	11, 91, 94, 119, 123, 135, 139
Caimó i Bascós, Pere	27
Calm, Joaquim	123, 130
Calvet i Pascual, Agustí	11, 19, 47, 63, 131, 133
Calvo Sotelo, José	137
Cama i Prats, Josep	22
Cama, Martí	41, 42
Cambó i Batlle, Francesc	11, 13, 57, 61, 63, 79, 83, 140
Campà i Viarnés, Francesc	141
Campalans i Puig, Rafael	102, 105
Camps i Arboix, Joaquim de	140
Canalejas Méndez, José	57, 63
Cánovas del Castillo, Antonio	27, 28
Cansili	120
Canta, Juli	78
Cardó	105
Carner i Puig-Oriol, Josep	36

Carner i Romeu, Jaume	57, 67, 105
Carrasco i Formiguera, Manuel	109
Carré, Joan	78
Casamitjana, Simó	123
Casanovas i Maristany, Joan	102, 106
Casanovas, Nicet	59
Castellar Ripoll, Emilio	25, 27, 28
Castro Quesada, Américo	111, 115
Castrovido Sanz, Roberto	83
Cierva y Peñafiel, Juan de la	73, 84, 103
Colón de la Cerda, Cristóbal	37
Comas i Calvet, Pere	105
Comanys i Jover, Lluís	13, 89, 102, 105, 107, 115, 117, 119
Coromines i Montanya, Pere	9, 57, 65, 67, 83
Coromines i Vigneaux, Joan	9
Correa Veglison, Antonio	131
Costa i Llobera, Miquel	36
Crespo, Romualdo	27
Cubas	120
Culla i Clara, Joan Baptista	107
Dagas, Joan	77
Dalmau i Carles, Josep	22, 23, 36, 43, 98, 140
Darder	77
Domingo i Sanjuan, Marcel·lí	76, 77, 102, 126
Duran i Bas, Manuel	37
Duran i Juera, Narcís	65, 75
Emerson	46
Escofet i Andreu, Josep	106
Estelrich i Artigues, Joan	109
Esteva, Agustí	91
Fàbrega i Pou, Josep	77, 115, 137, 141
Fernández del Pozo, Eduardo	75
Ferrer i Guàrdia, Francesc	33, 57, 63
Ferrer i Quintana, Joan	25
Figueras i Moragas, Estanislau	25, 27
Figueras, Josep	59
Figuroa y Torres Mendieta, Álvaro (comte de Romanones)	79, 83
Figuerola i Ballester, Laureà	23
Forgas	67
Forner, F.	119
Galià, Emili	131

García Barzanallana, José	37	Layret i Foix, Francesc	13, 84, 102
García Prieto, Manuel	79, 87	Leghait, baró de	112, 114
Garmendia, Mario	134	Leopold III	119
Garrell i Tauler, Dídac	137	Lerroux García, Alejandro	13, 67, 83, 84, 109
Garrido, Fernando	25	Linares i Delhom, Joan	47, 59, 65
Gassol i Rovira, Ventura	115, 116	Llano	46
Gaziel		Lletget i Sardà, Josep	55
(veure Calvet i Pascual, Agustí)		Lloberas, Pere	78
Gelabert, Josep	46	Lloret i Ordeix, Pere	102
Gimeno, Encarnació	113, 117, 123	Lluhí i Rissech, Joaquim	57, 61
Giner de los Ríos, Francisco	23	Lluhí i Vallescà, Joan	104, 107
Girona i Trius, Josep	77	López de Carrizosa, Miguel	37
Goded Llopis, Manuel	130	López-Picó, Josep Maria	135
Godó, Ramon	78	Lyonnet, M. H.	17
Gómez Trevijano, Agustín Gonzalo	115	Macià i Llussà, Francesc	13, 76, 77, 84, 89, 101, 102, 106, 107, 109, 115, 117
Gomis i Llambias, Joan	83	Madariaga y Rojo, Salvador de	111
González Cuellar, Antonio	131	Maragall i Gorina, Joan	11, 36, 44, 45, 46, 47, 49, 97
González Oliveros, Wenceslao	134	Marial i Tey, Juli	55
Gubert i Llenas, Miquel	17	Martines Cardeñoso, Manuel	133
Gubert i Vilagran, Carme	17	Martínez Campos, Arsenio	27
Gubert i Vilagran, Francesc	17	Marull i Savalls, Francesc d'Assís	15
Gubert i Vilagran, Jaume	17	Masagué	46
Gubert i Vilagran, Josep	17	Masó i Valentí, Rafael	36
Gubert i Vilagran, Maria	17	Matas, Miquel	27
Gubert i Vilagran, Marian	17	Mateo-Sagasta y Escolar, Práxedes	28
Gubert i Vilagran, Miquel	17	Matheu i Fornells, Francesc	36, 97, 135
Gubert i Vilagran, Salvador	17	Maura i Montaner, Antoni	13, 41, 57, 79, 81, 83
Gubert, Miquel	17	Maymí, Bonaventura	78
Guimerà i Jorge, Àngel	94	Medir	77
Guixeras i Carratalà, Lluís	131	Melendres i Rué, Miquel	135
Gutierrez de Agüera y Bayo, Francisco	111	Mias i Codina, Pere	102
Hernández Mora, Joan	134	Millet i Pagès, Lluís	36
Hitler, Adolf	117	Naciente, Zoilo	19, 22
Hymans, Paul	119	Nassau-Weiburg, Carlota de	
Ibsen, Henrik	44, 46, 49, 97	(Gran duquessa de Luxemburg)	113, 119
Iglesias Posse, Pablo	81	Navarro, Emilio	31, 65
Irla i Bosch, Francesc	97	Nicolau d'Olwer, Lluís	107
Irla i Bosch, Josep	11, 59, 67, 89, 91, 102, 103, 105, 109, 117, 139	Nicolau, Antoni	59
Irla i Rovira, Josep	59, 61	Nietzsche, Friedrich Wilhelm	49
Isern i Dalmau, Eusebi	102	Noguer i Comet, Ramon	102, 103
Janer, Salvador	59, 65	Nogués i Bizet, Ramon	102
Jiménez i Navarro, Àngel	11, 33, 87		
Jordi, Lluís M. de	46		

Nougués i Subirà, Julià	84, 102	Renkin, Jules	113, 115
Ors i Rovira, Eugeni d'	36	Riba i Arderiu, Carles	36, 93, 98
Ortego Ferrer, Dionisio	74, 84, 87	Ricart	115
Palacín i Soldevila, Ricard	106	Riera, Agustí	103
Pallach i Carolà, Josep	46	Rius, Joan	59
Palol i Felip, Miquel de	36	Roca, Albert	138
Peiró i Belis, Joan	105	Rodés i Baldrich, Felip	77
Perenya i Reixachs, Alfred	102	Rodríguez Méndez, Rafael	46
Pérez de Ayala y Fernández del Portal, Ramón	111	Roger, Martí	15, 39
Pérez Galdos, Benito	63	Roig i Armengol, Ramon	61
Pey i Llovet, Dolors	15, 21, 135	Roig, Mercè	135
Pi i Margall, Francesc	25, 27, 81	Romaguera, Antoni	39
Pi i Sunyer, August	79, 83, 102	Rosales, Martín de	37
Pi i Sunyer, Carles	117	Roura, Francesc	78
Pi y Arsuaga, Joaquín	89	Roure, Francesc	55
Pla i Casadevall, Josep	11, 19	Roure, Jaume	55
Pla, Joaquim	36	Rovira i Virgili, Antoni	105
Pla, Lluís G.	36	Ruyra i Oms, Joaquim	36
Planas, Agustí	78	Sabater i Burcet, Bonaventura	63, 67, 73
Plini	31	Sagnier i Villavecchia, Joaquim	39
Portela Valladares, Manuel	121	Sala i Albert, Aurora	35, 44, 95, 113, 119, 125, 127
Pradera, Juan José	134	Sala i Albert, Rita	95
Prats i Albert, Josepa	22	Sala i Sala, Antoni	121
Prats i Albert, Santiago	22	Salicrú, Carles	78
Prats i Crosa, Josep	22	Salmerón Alonso, Nicolás	23, 25, 27, 28
Prendes Escurdia, Fructuoso	131	Saltor i Soler, Octavi	11, 63, 65, 95, 98, 130, 131, 135, 137, 139
Primo de Rivera y Urbaneja, Miguel	28, 93, 105, 107	Salvatella i Gibert, Joaquim	77
Proudhon, Pierre-Joseph	46	Samblancat i Salanova, Àngel	105
Puig d'Asprer, Josep	109	Santaló i Parvorell, Miquel	69, 102, 103, 106, 107, 109, 117
Puig i Cadafalch, Josep	79, 80, 83	Sastregener, Pere	123
Puig i Calzada, Pere	55	Segovia Ardizzone, Gonzalo	75
Puig Pujades, Josep	102, 103	Segura i Solsona, Josep	87, 89, 91, 96
Puigbert, Salvi	13	Serra i Moret, Manuel	102, 105
Puigvert, Miquel	131	Servais, M.	115
Pujol i Font, Joan Lluís	104, 106, 107	Smets, George	115
Quintana de Leon, Albert de	89, 102, 103, 109	Solà, Joan	91
Quintana i Serra, Pompeu de	39	Soldevila	107
Rahola i Llorens, Carles	11, 15, 36, 45, 47, 49, 51, 53, 67, 93, 102, 103, 129, 130, 141	Soldevila i Zubiburu, Ferran	134
Rahola i Llorens, Darius	103	Soler i Parera, Josep	39
Rahola i Molinas, Pere	103, 105	Stirner, Max	44, 49
Rahola i Trèmols, Frederic	71	Sunyer i Capdevila, Francesc	27
Réclus, Elie	25		

Sunyol i Casanovas, Ildefons	57
Taine, Hippolyte	49
Tarradellas i Joan, Josep	117
Tasis i Marca, Rafael	45
Tejerina	120
Tharrats i Vilà, Josep	36, 137
Thomas, Lucien-Paul	115
Tintorer i Vilaseca, Emili	45
Torras, Josep	77
Torres i Barberà, Humbert	102, 104, 107
Torró, Ferran	59
Trayter, Narcís	123
Trevijano	120
Trijueque i Fonalleras, Pere	13
Trilles	105
Vall i Segura, Josep	13
Vallès i Ribot, Josep Maria	39, 55, 57, 61, 67
Valverde, Àlex	13
Van de Putte	113
Vázquez Queipo, Antonio	37
Vella, Miquel	39
Ventós i Casadevall, Ernest	106
Ventosa i Calvell, Joan	79
Ventosa i Roig, Joan	106
Vergés, J.	65
Viader, Octavi	35, 43
Viadiu	105
Victor Català (veure Albert, Caterina)	
Vidal, Antoni	33
Vilagran, Serafina	17
Vilanova	77
Wilson, Woodrow	77
Xirau i Palau, Antoni	117

Salvador Albert i Pey (Palamós, 1868 – Cerdanyola del Vallès, 1944) destacà des de ben jove com a literat conreant tots els registres: teatre, poesia, narració, assaig... Veí de Sant Feliu de Guíxols, el seu prestigi intel·lectual i professional en el món surotaper el portaren a ser elegit diputat al Congrés pel districte de la Bisbal d'Empordà, ininterrompudament de 1910 a 1923.

El 1931, després de la Dictadura de Primo de Rivera, participà en la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya, fou elegit diputat de les Corts Constituents i nomenat ambaixador de la República espanyola a Brussel·les.

La seva retirada política, el 1934, no impedí que el règim franquista el condemnés, passant quatre anys a la presó, fins que fou alliberat poc abans de morir.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Jordi Bohigas i Maynegre (Girona, 1978)

Doctor en història per la Universitat de Girona (2011) amb una tesi sobre les relacions entre ciència i Església a la Catalunya contemporània. Autor de diversos llibres sobre la Guerra del Francès. Ha exercit com a docent de Secundària i d'Història Contemporània a la UdG. Actualment es dedica a la investigació local i és professor d'Història de l'Església a l'Institut Superior de Ciències Religioses de Girona.